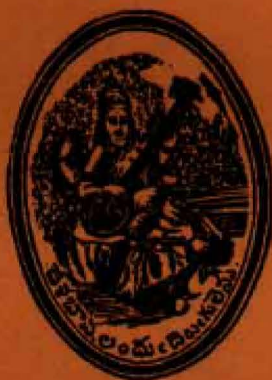
శ్రీ

ఆంధ్రసాహిత్య
పరిషత్పత్రిక.

రెండునెలల కొకసారి ప్రకటింపఁబడును.

(Journal of the Telugu Academy.)

సంపుటము. ౨౨ { శ్రీముఖనామసంవత్సరము. శ్రావణభాద్రపదమాసములు. } సంచిక 3.

కాకినాడ:

కొత్తపల్లి సూర్యరావుచే పరిషత్కార్యాలయమునఁ
బ్రకటింపఁబడినది.

చందా, పోష్టువ్యయములతో సంవత్సరమునకు రు 3-0-0.

విడిసంచిక రు 0-౮-0.

1933.

విషయసూచిక.

ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్పత్త్రిక.

కాకినాడ.

రెండునెలల కొకసారి ప్రకటింపఁబడును.

సంపుటము ౨౨. | శ్రీముఖనామసంవత్సరము శ్రావణభాద్రపదమాసములు. | సంచిక 3.

ప్రార్థన.

వి. రామసుబ్బారాయఁడుగారు, బి. ఏ., కొల్లాపురము.

మ. పురుషార్థం బిడునీపదాబ్జయుగళీపూజాదికర్మక్రియా
పరతం గాంచనిమూఢచిత్తుఁడఁ బశుప్రాయుండఁ గ్రూరుండ, సు
స్థిరవైకుంఠవిలాసభోగములకుం జేరఁగఁగా నెట్లుచే
కుఱునయ్యా! క్షణమైన నిన్ గొలువకే గోపాలచూడామణీ. 1

మ. క్రతువుల్ దానజపాగ్నిహోత్రవిలసత్కర్మంబులుం జేయలే
దతిమూఢుండ వివేకశూన్యుఁడ భవద్ధ్యానంబునైన న్మనం
చితబుద్ధి న్సలుపంగలేనినిసుఁగుం జేకొంచు నోదేవ! సు
స్థితినొప్పారెడు నీపదాబ్జయుగళీసేవల్ ప్రసాదింపుమా. 2

మ. తను నెవ్వారు పదారవిందమకరందం బాని విజ్ఞానయో
గనిరూఢత్వముచేఁ బరార్థపరులై కర్మంబుల న్వీడి బం
ధనిరోధం బొనరింపఁగాఁ దలఁచుచున్ ధ్యానింతు రవ్వారికి
న్వనజాక్షుండు పరార్థసౌఖ్యగతులం గల్పించి రక్షింపఁడే? 3

మ. సరసీజాక్షపదారవిందయుగళీసంసక్తచిత్తంబుతోఁ
బరమానందము గాంచి యెల్లపుడు సద్భక్తిం బిసాళించి, వా
నరముల్ ద్రోయఁదలంచువారలెపుడు న్సంసారదుఃఖంబులోఁ
బొరలం బోవక సౌఖ్యమొంది తుదకున్ మోక్షంబుఁ జేపట్టరే? 4

మ. తొలిజన్మంబున నీపదాబ్జయుగళిన్ దుష్టాంతరంగుండనై
కొలువన్మానితినో మదాంధతను నే ఘోరాఘముల్ సేతునో
యిల జన్మంబును గాంచినాఁడ నిఁక నిన్నే నమ్మితో దేవ! యం
జలి గావించి భజింతుఁ బ్రోవుమి పునర్జన్మంబు లేకుండఁగన్. 5

సాహిత్యము-ముక్తిసాధనము.

జొన్నలగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తిగారు, ఎం. ఏ. బి. ఎల్. చెన్నపురి.

సాహిత్యము, తత్త్వశాస్త్రము కవలలు. తత్త్వభావగర్భితముగానిసాహిత్యము చొప్పమోపుచొప్పన నుండును.—సాహిత్యగంధము లేనితత్త్వశాస్త్రము ఆళ్ళగుట్టమై, యుడలుపుట్టించును. రెంటికిని గలసంబంధము ప్రాచీనకాలమునుండియు నవిచ్ఛిన్నమై యున్నది. నిన్నను గాక మొన్న (Vide. Report about the recent Andhra University Commission) మేధాసంపన్నుఁ డగురాధాకృష్ణుఁడును, ప్రిన్సిపాలు థామసును నీభావమున "శా నా" ననిరి. వర్డ్స్‌వర్తుకవీంద్రుని ప్రతిపంక్తియుఁ దత్త్వభావమునఁ దొలుకాడుచుండును. (Wordsworth's Pantheism) ఎట్టి నిరుత్సాహులకైన నాశాలోకముఁ జూపు బ్రౌనింగుకవిత్వ మెందఱునిర్జీవులను సజీవులఁ జేయలేదు? (Browning's Optimism) అతులసౌందర్యలహరిని (Keat's Hellenism)దొలుకాడించు కీట్సుకల మెందఱచింతలఁ గడిగివేయలేదు? బైరన్ కవిచూపిన స్వాతంత్ర్యకాంక్షను బ్రశంసింపలేని మానవు లెందుఁగలరు? ఈకవులందఱు నున్నతాదర్శములుచూపి పున్నెముఁ గట్టుకొనలేదా?

గీతాంజలి వ్రాసినరవీంద్రుఁడు తనగోడేమో వెడలఁగ్రక్కికొని, బ్రదుకఁదలఁపలేదు. గీతాంజలి భావములు పాశ్చాత్యులకుఁగూడ మిఱుమిట్లు గొలిపినవి! —సుమవర్షమట్లు పృథ్విని నింపివైచినవి. మణిమయూఖములట్టులు వసుమతి నలంకరించినయవి—భారతమాతదెసఁ బశ్చిమఖండముల నన్నింటి నొకమాఱు సాఁగిలపడఁజేసినది గీతాంజలి! స్వార్థచింతయందు మునిఁగి మనుష్యత్వమునుండి దిగజాఱి, గభీరకలుషమునఁ గూలఁబడువారి కింత తత్త్వబోధచేసినది గీతాంజలి! భారతహృదయమందలి యద్భుతభావపూరము చే నొకపరి పశ్చిమగోళమును బవిత్రవంత మొనరించినయది గీతాంజలి!! జగదీశుని మహిమముఁ గీర్తించి, నూతనయుగభావములను దశదిశల వెదచల్లి, విజ్ఞానము నుగ్గుగఁ బోసి, పల్వురకు ముక్తిమంత్రమును నుపదేశించినయది గీతాంజలి!!

ఇఁక మన వసురాయుని భక్తచింతామణి! వసుకవి యాంధ్రుఁడు! ఎట్టికల్పద్రుమ మైనను, ఆంధ్రునకుఁ బెరటిచెట్టగుచో, మందునకైన దాని నాతఁడు ముట్టఁడు! ఆంధ్రుఁ డేలొకో తనప్రాచీనమహత్త్వమును, దనప్రస్తుత ప్రజ్ఞను, దనభావికర్తవ్యమును దనయాంధ్రత్వమును మఱచి, తనచూడ్కిలీవల నన్నిదిక్కులకు బిగించివైచెను! వసుకవి యేవంగసీమయందో పుట్టియుండుచో వంగవాతావరణమందలి యుచ్ఛ్రితాశయములను దిగద్రింగి ఉత్సాహవంతు లగుస్వీయసీమస్థుల ప్రోత్సాహమునం గలము ముంచి, రవియట్లే తానుఁగూడ యనురాగంపుటందలమెక్కి దిగంతవిశ్రాంతవసుప్రభలను వెదచిమ్మువాఁడు! భావగాంభీర్యమందును, దత్త్వబోధనమందును, భక్తచింతామణిపద్యములు కొన్ని ప్రపంచసాహిత్యమందలి యేకవితకును దీసిపో వని యుచ్చైస్స్వనమున నుచ్చరించిన, "కాదు కా" దనువారును,'నకెట్ట'ని యుసికొల్పువారును,'నిదివట్టినవాల'ని బావురుమనువారును నుండుచో, వసుభావమందలి లోఁతు నందు వారిని ముంచివేయుటకు వెనుదీయును! స్వార్థ మగుతనముక్తికే, వసుకవి దేవులాడ లేదు! తలఁపుజపమాలను, దనగుండియయందుఁ ద్రిప్పుకొనక, మాలను స్వార్థముతోఁ బుటుక్కునఁ ద్రెంపి, యందలిపూసలను దశదిశల నీ కవిశేఖరుఁడు వెదచల్లెను! గుఱుతించినవానికే పూసయందలి యగాధ మైన యుపనిషత్తును, నద్భుత మగుపురుషార్థమును, ననిర్వచనీయ మైన పరమార్థమును ద్యోతక మగును. రవివసుకవులు తమరచనలమూలమున నిహలోక మందే ముక్తినందిరి.

సాహిత్యము ముక్తిసాధన మని నిరూపించుట కన్నేని దృష్టాంతములను జేర్పఁగలను. అల్ప మగునీసమయమందు విపుల మగుచర్చ సలుపుట వాంఛనీయము కాదు.—సూచనమాత్రమున సంతసింప నెంచితిని. విప్లవమందు, ప్రపంచము తలక్రిందు లగుతఱిఁ దా నుద్భవింతు నని గీతాచార్యుఁడు వాక్రొనెను గదా! ఆత్మజ్యోతితో వెలుఁగు శరీరరూపమం దొక్కొకపుడును, భావ ప్రభతోఁ దేజరిల్లు శబ్దరూపమం దొకొకపుడును వివిధదేశములందు, వివిధసమయములందు, జగదీశుఁడు గోచరించుచుంట ప్రసిద్ధవిషయము! భగవత్ప్రేరిత మగుకవితయందు, భగవంతుని యవతారము గోచరించి మలీమసమై యున్న మానవమానసమును దివ్యమరీచికాపూరమున స్నానమొనరించి పృథ్వికి ముక్తి చేకూర్చును! శైలపార్శ్వమున నాకస్మికముగ నిదురనుండి లేచిన శ యిడ్

మన్ (Caedmon.) నోటనుండి వెడలిన కవితాస్రవంతి యెవ్వరిది ? కెయిడ్ మన్ నిరక్షరకుక్షియైన పల్లీయుఁడు కాదా ? సైనవుల్ఫ్ నేర్చిన దేమి ? ప్రజలమనసులఁ దియ్యని కైతచే నానందవార్ధిని ముంచిన బర్న్స్ (Burns) నేర్చిన దేమి ? తంత్రీతల ఋణములను మునుఁగునందాఁకఁ దనపల్లెయందలి గ్రామరుస్కూలులో షేక్సుపియరు నేర్చినయక్షరము లెన్ని ? నేఁటిరవీంద్ర, బెర్నార్డుషాలును, హావెల్సు, గాల్సువర్దిలును, ఎన్నిడిగ్రీలు సంపాదించిరి ? వీరికల్పులును వీరిగీతములును వీరివి కావు. వీరి నాధారముగాఁ గొనిన కొండొక శక్తి తనమహత్తరోద్దేశసిద్ధికై జలదగంభీరవాక్కుల వీరిముఖములనుండి వాకొనుచున్నది. పలుకువాఁడు తా నైనను, పలికించెడిది దైవత మని పోతనామాత్యుఁడు వచింపలేదా ? మిల్టన్కవిచంద్రుఁడు సంబోధించిన Heavenly Muse ఎవరు ?

> "Of man's First Disobedience, and the Fruit
> Of that Forbidden Tree, whose mortal taste
> Brought Death into the world, and all our woe,
> With loss of Eden, till one greater Man
> Restore us, and regain the blissful Seat,
> Sing *Heav'nly Muse.*"
>
> —Paradise Lost.

"తిద్రయుశ్కీర్తి మణులట్ల వెల్వడ ననంతా" అని వసుకవి యెవరి నుద్దేశించి పలికెను ? "త్వదంఘ్రిసంస్మరణభాస్వద్రోచి" అని యాతఁ డనుటేల ? హోమరు వర్జిలు కవిచంద్రులు మహత్తరము లగుతమపురాణములందలి తొలిపలుకుల నేశక్తి నుద్దేశించి పల్కిరి? కవులకుఁ గవియైన ("The Poets' Poet") స్పెన్సర్ సంబోధించిన Muse ఎవరు? షెల్లీకవీంద్రుఁ డుల్లేఖించిన యుద్వేగ మెట్టిది ? (Vide. Shelley's "Defence of Poetry") నాస్తికుఁ డని విశ్వవిద్యాలయమునుండి తఱుమఁబడిన యాకవిచంద్రుని నోటినుండి యాధ్యాత్మిక వాక్కుల నుచ్చరింపఁజేసిన దేశక్తి? చెమట లోడ్చి, యుస్సురుస్సు రని, నిట్టూర్పులు పుచ్చి వ్రాయునది కవిత యనిపించుకొన దని తెలుపుటయందు హేతువు లేదా ? అప్పకవీయసులక్షణసారములను దిగమ్రింగినంతన కైత యబ్బునా ? అదమఱపున నున్నపుడు, ఆకస్మికముగ మానసమునఁ దళ్కొత్తుభావద్యుతి ప్రసరించుట తర్కశాస్త్రమునుండి కాని, భౌతికశాస్త్రమునుండి కాని గణగుణకారమునుండి కాని, కాక యనంత మై, యవ్యక్త మై, యాధ్యాత్మిక మైన శక్తినుండి కాదా ? ఇట్టిశక్తి కవిమానసమునను, కవికలమునను ప్రభాకలిత మై యుం

నుటం దెట్టియుద్దేశము లేదు? ఇది తుచ్ఛమై, స్వార్థమైన యుద్దేశమా? మహత్తరమై, మహిమోపేతమై, పరార్థమై, ముక్తిప్రదమైనయుత్కృష్టోద్దేశము కాదా? ఈయుద్దేశము నీతన్మయోద్వేగమును మిల్టనుకవి యెన్నిమారులు గుర్తింపలేదు?

" And hears the Muses in a ring,
Ay, round ab^ut Jove's Altar Sing"

—Il Penseroso.

(These lines indicate the Sanctity of Poetic inspiration).

గ్రీకు, లాటిను కవులు వారిని "Vates," "Scriptural investiture" ఎట్టివి?

" I thence
Invoke thy aid to my adventurous Song,
That with no middle fight intends to soar
... ...
... ...
And chiefly Thou O Spirit,"

—Milton.

In the "Christian Doctrine" Milton explains what he means by the Spirit that it is "that impulse or voice of God by which the prophets were inspired."

Milton was always filled with the sanctity of the Poet's avocation!

"Devout prayer to that eternal spirit, who can enrich with all utterance and Knowledge" (The Reason of Church Government, Book ii.)

కవిత్వమందలి యాధ్యాత్మికశక్తిని, పవిత్రోద్దేశమును, ముక్తిపంథను పాశ్చాత్యులే గుర్తించియుండఁ, దత్త్వజ్ఞానమున నీఁదియీఁది తమయపూర్వ రచనాశైవలినులను పృథ్వియం దెల్లకడలందుఁ బ్రవహింపఁజేసిన భారతకవులు గుర్తించియుండలేదా? కవియాక్రందనమందును, నానందగానమందును గూడ మహితభావము తొలుకాడుచునే యుండును! In Memoriam టెన్నిసన్ కవియొక్క శాంతగోలయా? వసుకవి "సుతస్మృతిసతీస్మృతు"లు కుటుంబశోకావ యగుచోఁ, గాల్వర్దైపాటినకన్నీరు ముద్రాయంత్రమును దడిపి తడిపి, పాషం డులను, పాషాణములను, పాషాణముపగిది హృదయములను గరఁగించివైచె

నేల ? కటికిఱాతికిఁ గుసుమకోమలత్వము నొసఁగునది కవిత్వము కాదా ? బ్రష్టుఁడిని ముముక్షువుఁ జేయునది కవనము కాదా? ముష్కరుని మునిపుంగవుఁ జేయునది కైత కాదా? క్రూరకిరాతుని వాల్మీకిఋషినిం గావించినయది కవిత కాదా? రాముపదమందలి కవితాభావస్పర్శచేఁ గదా పాషాణ మొకటి పావనగుణశోభిత మైనయహల్య కాఁగలిగెను! సామాన్యకీటకమును ద్విరేఫరాజ మొనరించి, మధురఝంకృతులఁ బుట్టించునది ప్రణవహృదయమునఁ దోలు కాడు కవితాసుధ కాదా? కారుమొగులును గాంతికవుంగిలిని బంధించి ధునీదర్పమునఁ జిఱునవ్వులు చల్లునది కైత కాదా? కోయిలగొంతున గణయతులు నింపి, గీతకళలను జగతిపైఁ గురిపించునది కవిత కాదా? పతికరస్పర్శచేఁ బులకితమైన కమలకాంతకంధరమున శిశిరతారహారము నిడి, హాసరేఖలకు రవిద్యుతులు కలిపి, తన్నువరించిన సుందరహృదయునకుఁ దలఁబ్రాలు వోసి, వాని తలఁపుఁదలఁబ్రాలు తాఁ గొని యలరునది కైతనెలంత కాదా? కడు మొఱకు వాని గాళిదాసుఁ గావించినది కవిత కాదా? ఐహికపునర్జీవనమును, హృదయకోమలత్వమును, భావోన్నతియు, ననురాగప్రభావము, నాధ్యాత్మికశక్తియు, మానసికోద్ధారణమును సూక్తిగాక మఱేమి?

కవి తల్లివంటివాఁడు! కటువు లగుసత్యములను విజ్ఞానడింభకులకుఁ గఱిపుటకుఁ గవి మొన్నెని వెరవులు రోయును! గోరుముద్దలకుఁ దోడు జననిజాబిల్లిపాటలను గలుపును! వెన్నముద్దలకు వెన్నెలముద్దలను జేర్చును!! నెయ్యిబువ్వకుఁ దననెయ్యముఁ గలుపును. దొడ్డవస్తువులకు దోబూచిఁ జేయుచును. ఏడుచుకుఱ్ఱని జోలపాటలం దుఱ్ఱాఁతలూపును... జనయిత్రి హృదయముఁ గల కవి సూక్తిసుధానిధి! కవిశేఖరుని మెడఁద కసుగాయలకఱుపుకంటెఁ గోమలమై పవిత్ర మై యుండును! కవిశేఖరుఁడు హృద్యమైనపద్యము! అందంపు టలంకారములందును, మధురోక్తులందును, వింతదోబూచులందును, చిత్రకథలందును, లాలనపాలనలందును, జాబిలిపాటలందును గలిపి గంభీరసత్యముల నాతఁడు ప్రజలచేఁ దినిపించును! భాషాజాతీయములందేమి, స్వాతంత్ర్యరచనయందేమి యాటితేటిసత్త్వన మెట్టిసారస్వతరహస్యములను మనకుఁ దెలుపలేదు? తేనసోనలు గురిపించిన వెంకటకవి మెట్టియానందలహరిని మనహృదయముపై వర్షింపలేదు? ఇక్షుఖండము గాని బెంకు గా దని వసుకవి మెప్పొసఁగిన సూరనార్యుని కవిత్వమం దెట్టిమహత్త్వము లేదు? పసుపుఁగూటిని బడ

దన్ని, యాత్మగౌరవరక్షణార్థము, స్వాతంత్ర్యరక్షణార్థము, మనుష్యత్వరక్షణార్థముఁ గటికిదరిద్రుఁడై, కాపికాటులే, గుడ్డపేలికలే తనవి గాని చీనిచీనాంబరములును బట్టుపుట్టములు గావని, యనన్యసాధ్యప్రజ్ఞను జూపి, తనధైర్యమును, దనస్థైర్యమును, దనసత్యనిష్ఠను, దనపరాకాష్ఠను, దనపరార్థచింతను, దనభక్తిని, దనకరుణను, దనయనురాగమును, దనయపూర్వరచనావిదగ్ధతయుం దత్యద్భుతముగఁ గూర్పించి, పోతన చేసినబోధన పోతన చూపిన దృష్టాంతము పోతన కావించిన సేవ, పోతన చూపినముక్తి పృథ్వీతలమున నెకవి చూపెను? పోతనయందలి యద్భుతశక్తిని గీర్తింపని యాంధ్రుఁ డెవఁడు? నన్నయకు రాజరాజు కామధేనువు! తిక్కనకు మనుమసిద్ధి మందారము!! శ్రీనాథునకు హేమరాసులు చేతిలోనిదాసులు!!! ఇంకఁ బోతన కెవ్వకల వని వసుకవి యబ్బురపడలేదా? విమలధిషణాధురంధరుఁ డగురాధాకృష్ణుఁడు పోతనను దలఁచి, పోతనభక్తిని మెచ్చి పోతనపద్యములు చదువుట నేనెఱుఁగుదును. తెలుఁగున భాగవతము వ్రాసి తరింపు మని భగవంతుఁడు ప్రత్యక్షమై తనతోఁ దెలిపెనని పోతన వాకొనెను! భాగవతము పఠించి, పరమభాగవతులై, ముక్తిఁ గనినవా రెందఱు లేరు? గీతకంటె భారతభాగవతములును, భారతభాగవతములకంటె గీతయుఁ దన కెక్కుడై, తనజీవనమున కేడుగడలాయె నని మాలవ్యాపండితుఁడు, ముంగల వాకొనుట నేను మఱవలేదు! గీతయందలి కర్మబోధను, గర్తవ్యతత్త్వమును హృదయంగమ మొనరించుకొని, విజయజీవు లగుటకు నేఁడు పాశ్చాత్యఖండములం దెందఱు ఆతురపడుటలేదు? మనసాహిత్యమరందమును జుర్రిజుర్రి, మేక్సిముల్లరాది పాశ్చాత్యపండితులు జీవన్ముక్తులు కాలేదా? నమలి నమలి, దిగమ్రింగవలయుపాత్రములు కొన్ని కల వని యుఁ బఠనము మనుజుని పరిపూర్ణుఁ జేయు ననియు బేకనుమహాశయుఁడు వాక్రుచ్చెను! మనసాహిత్యముదెసఁ జూచితి మేని యిట్టి జుఱ్ఱవలయుపంక్తులును, బద్యములును నెన్నేని గలవు! ఇంచుమించుగఁ బ్రపంచ మంతయు నజ్ఞానధ్వాంతమునమునిఁగియుండఁ దన విజ్ఞానద్యుతులచే దిక్కామినులకు మిఱుమిట్లు గొలిపి, తనయామ్నాయధ్వానములచే బ్రహ్మాండమును బ్రతిధ్వనింపఁజేసిన భారతిసారస్వతము నాఁడు బర్కుమహాశయుని, నేఁడు మేక్డొనాల్డును (Vide. Edmund Burke's Speech on the Impeachment of Warren Hastings and Ramsay Macdonald's Speech at the First Round Table Conference.)

నాఁడును నేఁడును బల్వురు పాశ్చాత్యులచే పరమప్రమోదసంభరితస్వాంతులఁ జేసి యెందఱెందఱికి ముక్తిపంథను జూపలేదు? శంకర, రామానుజ, మాధవాచార్య, మధ్వాచార్యులు తమయద్భుతరచనలచే నెందఱి కాధ్యాత్మికశక్తి నొసంగలేదు? ఆంధ్రులం దవతారమూర్తి యైన త్యాగరాయ లెందఱికి ముక్తిమార్గము చూపలేదు? పామరులు పాడుకొను పాటలు పట్టిగాలిపాటలు కావని చెప్పనేల?

సారస్వతము శైవలినివంటిది. ఒక్క తీరున నొక్క మెడనే నిలిచినచో, నది ప్రజాళి కెట్టి యుపకృతి నొసఁగఁజాలదు. కాలవాహినితో సారస్వతఝరి పాఱిననాఁడే యది పరిపూర్ణత్వ పయోధిని జేరఁజాలును! కాళులు ముందులకు జరుగుతఱిఁ దల వెనుకకు ఒదుకొను టేటిపాడి? అన్నియుద్యమములందు ముందంజ వేయు నాంధ్రులు సాహిత్యోద్యమమున నింకను వెనుకాడియే యుండుట విషాదకరము. వడివడిగ జరుగు కాలచరణములచిహ్నములింకను మనసారస్వతమున నంకితము కాలేదు. సంఘజీవము, నేఁడు సారస్వతఝరీమతల్లికి జీవవేగమును, భావపూరమును నొసఁగు నాళిక యాయెను! జీవనమును సాహిత్యమును నవిచ్ఛిన్నమైనవి. సంఘమందు గోచరించు సంస్కరణములును వింతలును, సారస్వతదర్పణమునఁ బ్రతిఫలించిననాఁడే యందుఁ గ్రొత్త తళుకులు నృత్యమొనరించును. గమనిక లేనిధుని మాధుర్యసంకలితయమై, జుగుప్సాగర్భితమై యుండును! ప్రపంచమందుఁ బ్రతీతి వడసిన సాహిత్యములు విశాలభావవీచికావిలసితములై గాంగనిర్ఝరసదృగ్ధారాళ వేగమున నొప్పుచున్నవి. ఆంగ్లసాహిత్యమును బరికింపుఁడు.—అన్ని దేశములు, నన్ని కాలములు, నిరువదాఱక్షరములందు ఛాయాప్రతిమలట్లు గోచరించుచున్నవి! ఇతరభాషలందలి చిత్రములను, పదములను, భావములను తనవి చేసికొనుట కాంగ్లసారస్వతము సంశయింపలేదు! ఒండుచోటులనుండి గుమ్ము దెచ్చి షేక్సుపియరు దానిని రంగారు బంగారుపొడి చేసెను! గంభీరభావవిలసితమై, సర్వాంగసుందరమై సృష్టికర్తయట్లు నేఁ డాంగ్లము సర్వాంతర్యామియై, సర్వశక్తిమంతమై యున్నది! తన్నారులు చూడరా దనియు, నంటఁగూడ దనియుఁ బలికి, మకిలిమడియందు వెలి వెట్టుకొనియుండుచో నేఁ డాంగ్లసారస్వతము, షేక్సుపియరును గనినసారస్వతము, కవిరవులం గనిన సారస్వతము, ప్రపంచసాహిత్యములం దగ్రగణ్యమై జగజ్జేగీయమానమై యెట్లు భాసిల్లఁగలదు? పేరు గాని, రూపుగాని, యూరుగాని

లేక, మైమెన్‌సింగుపాటలలో నిలుచుకొని యున్నవంగసాహిత్యము సుమా రేఁబదివత్సరములలో భారతభాషలందు మిన్న యనిపించుకొని ఖండాంతర విశ్వవిద్యాలయములందు బఠనీయము లగుటకును, ఏసు గాని బుద్ధుఁడు గాని పుట్టకమున్ను ఇలియడ్ గాని బ్యూవుల్ఫ్ గాని గోచరింపకమున్న, నేఁడు ప్రజ్ఞానిధుల మని క్రొత్తఁగువారి తాతముత్తాత లడవులం దాకలములు మెక్కుచుండ, సంస్కృతభాషావిలసితమై రాజసభలం దేమి, ఋష్యాశ్రమములం దేమి మధురమంజులనిస్వనముల నాలాపితమై, గంభీరభాషణములఁ బ్రతిధ్వనితమై, చరిత్రాంశములును, నితిహాసవిషయములును నటుండ నవగ్రహముల జోజో పాటలను, బృథ్వీకాంతజాతకచక్రమును భారతభూమియం దంతటను శిలాశాసనములందుఁ జూపి శతాబ్దములకును, సహస్రాబ్దములకును మిఱుమిట్లు గొలిపి, యిటీవలఁ బాశ్చాత్యులచేఁ బ్రాచ్యలాటి నని ప్రసిద్ధినందిన ఆంధ్రమాంధ్రావని కవ్వల న్నొక్కయంగుళ మైనను జరుగకుండుటకుఁ గారణ మేమి? నాకుఁ దల్లిమాటగాని వంగభాషయందుఁ గలిసిపోయిన యాంగ్లపదములను నన్యభాషాశబ్దముల నెన్నేని చూపఁగలను, కాని, జననిస్తన్యముతో ననుఁ జొచ్చి యుగ్గుఁబాలయందును, గలమాన్నమందును గలిసి, నారక్తమై, నాపలలమై, నాప్రాణమై, చెలికారమందును, మమకారమందును, జెండాటలందును జెడుగుడులందును నుప్పొంగి, యన్యరాష్ట్రములయందు సహితము ప్రథమపూజ్య మైననాయాంధ్రసారస్వతమునఁ జూపుటకుఁ దడవులాడుచుంటిని. ననుఁ గన్నతల్లి నాకు ముత్తవ్వ వలెఁ దోఁచి నన్ను సిగ్గిలఁ జేయుచున్నది! సంఘజీవన మట్లు, సారస్వత మెన్నఁడును గ్రొత్తపోయగమున నలరారుటొప్పు గాని ముప్పు గాదు! గ్రీకుసంఘమును, గ్రీకుభాషయును నవనవోన్మేషములై తనరుటకుఁ గారణ మేమి? (Vide. "Plato's Republic") త్రుప్పుపట్టిన పద్ధతులందు తమబొందెలను బొండసీళ్ళతోఁ గొట్టి, మీఁగడతో ముంతమడ్డిని గూడ దిగమ్రింగి, పూలమోపులతోఁ గూడ తాలగుట్టను పైఁబడవైచికొని యడుగువెట్టఁజాలక మూల్గుచు వగర్చుచునుండు కవులును, జరామరణములను "దూ! దూ!!" యను సాహిత్యములును నెంతకాలము జీవించును? జాతిమతభేదములును, గంటరాసితనమును, స్వీయకాంక్ష, పరద్వేషములును సాహిత్యపుఁగుత్తుకకు పిచ్చుకత్తులు! యుక్తాయుక్తములను విమర్శించి, యన్యభాషలందలి చిత్రములను భ్రాతృభావమునఁ గొని, తనవి గావిం

చుకొని, తనస్వాతంత్ర్యమును దాను వృద్ధిఁజేసికొనుటకుఁ బ్రతిసారస్వతమునకును హక్కుకలదు! తనతనయులచేతులందుఁ దనసేవకులకరములందుఁ దాను ముక్తిపడయని సారస్వత మొరుల కెల్ల ముక్తిదాయిని కాఁజాలును?

దేశపరిస్థితులందలి మార్పులును, కాలపరిస్థితులందలి పరివర్తనములును ప్రతియుగమందును ప్రతిఖండమందును గోచరించుచునే యుండును. ప్రకృతిసౌందర్యమును, కళానైపుణ్యమును, భావసౌష్ఠవమును, గానమాధుర్యమును, మహోన్నతాదర్శములును నొక్కరిసొమ్ములు కావు! కాళిదాసషేక్స్పియరులు కవితామాతకడుపునఁ బుట్టినకవలలు; రవీంద్రరోలండు లన్నదమ్ములు. వీరి కేజాతియు లేదు— వీరన్నిజాతులకుఁ జెందినవారు! మనసంస్కృతమును దమసంస్కృత మొనరించుకొనిన జర్మను లెందఱు లేరు? మనపాళీప్రాకృతములను, దమప్రాకృతపాళీలఁ గావించుకొనిన బర్మీయులును సింహళవాసులును టిబెటనులును జపానీయులును చైనీయులు నెందఱు లేరు? ఆంగ్లమును దమసొమ్ముఁ జేసికొనిన (వీరియాంధ్రాభిమానము సుడిగుండమునఁ బడినదే యందురా?) ఆంధ్రు లెందఱు లేరు? బ్రౌనుదొరకుఁ దెలుఁగుగోలయే లనియు, రవీంద్రరాధాకృష్ణుల కింగ్లీషుఘోషయేల యనియు వాకొని దురభిమానము మూతిముడుచుచో బ్రౌను తెల్గులమన్ననల నందుటకును, రవీంద్రరాధాకృష్ణులును భారతజనయిత్రియు నేఁడు పశ్చిమఖండముల జోహారులనందుటకును నవకాశ మెట్లుండును? సర్వజనసౌహార్దమును, సకలరాష్ట్రభ్రాతృత్వమును, సర్వమానవసంఘీభావమును సారస్వతమువలననే చేకుఱును! ఈసంఘీభావ, మీసౌహార్ద్య, మీభ్రాతృత్వము చెడిననాఁడే నేఁటి విప్లవమును, నేఁటి దురంతమును, నేఁటిదౌరాత్మ్యమును, నేఁటిదుఃఖమును రవికాంతులు తోఁచినంతఁ బలాయనమగుకాఱుచీఁకటులట్లు పటాపంచలై, ప్రపంచమును శాంతియుత, సౌఖ్యయుత, సత్యయుతానందయుతధామముఁ గావించివేయును! సచ్చిదానందము (సత్ + చిత్ + ఆనందము) విరాజిల్లిననాఁడే మానవుఁడును, మానవలోకమును ముక్తినందుదురని తొలుతనే వాకొనియుంటిని. ఆదర్శములం దాదర్శమైన యీయాదర్శమును, ఉన్నతాశయములందు మహోన్నతమైన యీయాశయమును నేఁడుగాకున్న రేపైనఁ గరస్థలామలకముఁ గావించునది "సారస్వత మని" నాయాశ!

ఆంధ్రభాష-వర్తమానార్థకచువర్ణము.

—: కోరాడ రామకృష్ణయ్యగారు, ఎం. ఏ, చెన్నపురము. :—

ఆంధ్రభాషలో వచ్చుచున్నాఁడు, చేయుచున్నాను మొదలగు క్రియారూపముల నిష్పత్తిక్రమమును గూర్చి విచారింపఁ దొడంగినపుడు, వానిలోఁ గనఁబడుచున్న 'చు' అనుదానిని వర్తమానార్థకప్రత్యయ మని చెప్పుట సామాన్యముగా నాంధ్రవ్యాకరణపద్ధతి యై యున్న దని చెప్పవచ్చును, గాని, బాలవ్యాకరణమున వర్తమానకాలరూపప్రక్రియను సాధించుసందర్భమున వర్తమానమున లట్టగు ననియు నీలట్టు పరముగునపు డుదంతంబునకు ఉ అను నది యనుబంధం బగు ననియు, నీయనుబంధము పరం బగునపుడు మరల ధాతువునకు 'చు' వర్ణకంబు-లేదా ప్రత్యయంబు వచ్చు ననియు విధించెనే గాని, ధాతువుపైఁ జేర్పఁబడిన యీచువర్ణముయొక్క గాని ఉన్నానుబంధము యొక్క గాని ప్రయోజనము- లేదా శక్తి యేమి యనువిషయమును గూర్చి యేమి యుఁ జెప్పఁబడి యుండలేదు. అనఁగా, వర్తమానార్థద్యోతకత్వము, ఉన్నానుబంధములో నున్నదా, చువర్ణములో నున్నదా- అనువిషయ మే మాత్రము సూచింపఁబడలేదు. కాని సంస్కృతవ్యాకరణపద్ధతి నంతను, అనఁగా, ధాత్వధికారమును, లట్టు, లిట్టు, లూట్ మొదలగు లకారపరిభాష నంతను గూడ నాంధ్రులు భాషావ్యాకరణములోనికి దింపివేసిన వైయాకరణు లొకవిధముగా దీనికి సమాధానము చెప్పెదరు. చువర్ణకము గాని ఉన్నానుబంధము గాని వర్తమానార్థకము కానే కా దని వారు సమర్థింప యత్నింతురు. కావుననే వర్తమానార్థమున, చువర్ణము గాని ఉన్న యనునది గాని వచ్చునని చెప్పక "వర్తమానార్థమున లట్టగు" నని సూత్రించి, దానికి వర్తమానక్రియావృత్తే ర్ధాతోః లట్ స్యాత్" అనువృత్తి కనుకూలముగా "వర్తమానక్రియావృత్తి యగుధాతువునకు లడ్వర్ణకం బగు' నని వ్యాఖ్యానం బొనరించినారు. ధాతువు వర్తమానక్రియావృత్తి యగుట యనఁగా నేమి, యను ప్రశ్నము కలుగ దానికి సంస్కృతవైయాకరణుల సిద్ధాంతమునే సమాధానముగాఁ జెప్పెదురు. ఆసిద్ధాంతం బిది-జాతివ్యక్తిలింగసంఖ్యాకారకంబు లనునవి ప్రాతిపదికమునకే యర్థంబులు, ప్రథమాదివిభక్తు లాయర్థమును స్ఫుటీకరించును. అగ్నికి సహజంబులైన దహనప్రకాశశక్తులను బ్రకటింపఁజేయుటలో

సుప్తింధనంబు సాధనం బైనట్లే యీవిభక్తిప్రత్యయములు కేవల సాధనమాత్రములే గాని స్వతంత్రశక్తి కలవి కావు; ఈరీతిగనే, క్రియాత్వ క్రియాసంఖ్యా కాలకారకార్థకం బగుపంచకంబు ధాతువునకే యర్థంబులు గాని లకారములకు స్వతంత్రశక్తి లేదు. ఆధాత్వర్థపంచకమును స్ఫుటీకరించుటకో లడాది ప్రత్యయంబులు కేవలసాధనమాత్రములు, కావున వర్తమానకాలికపదార్థంబు నందలి క్రియను దెలియఁజేయుధాతువునకు లట్ప్రత్యయం బగుచున్నది గాని లట్ప్రత్యయమునకు వర్తమానకాలము వాచ్యము కాదు.—ఈశంకతీరుటకు వాద మంతయు విభక్తిప్రత్యయముల మూలస్వరూపమును మూలార్థము నన్వేషించి తెలిసికొనుట కేమాత్రము కొఱకఁబడని సంస్కృతభాష కన్వయించిన నన్వయింపవచ్చును గాని, సంస్కృతమువలె సంపూర్ణప్రత్యయావస్థను బొందక చాలవఱకు సంశ్లిష్టపదరూపత్వము నింకను నిలుపుకొని యున్న దక్షిణహిందూదేశభాషలవిషయమునఁ జెప్పు టేమియు సమంజసముగఁ గనఁబడదు. ఆభాషలోని, తిప్, తస్సులకుఁ గాని వికరణప్రత్యయములకుఁ గాని యర్థమేమియుఁ దెలియకపోవుటచే, లట్ లిట్ లనుసంకేతముల నేర్పఱుచుకొని, ఈసంకేతములకు వాస్తవముగా నర్థ మేమియు లేనేలేదు గనుక, వర్తమానాది కాలములు, సంఖ్యాదులు ధాతువులోనే యున్నవి. తిప్, తస్సులు కేవల ద్యోతకము లని యావైయాకరణులు చెప్పుకొనవలసివచ్చినది. లేనిచో తిప్, తస్, శప్, శ్నా వీని కర్థమేమి యను ప్రశ్న వెంటనే కలుగును గదా, దాని వారించుట కాపన్నాగము వారు పన్నిరి. "అంధేనైవ నీయమానా యథాంధాః" అన్నట్లు సంస్కృతవైయాకరణులు పోయినత్రోవనే కన్నులుమూసికొని వీరును బోవుటచే లఙ్ లట్ అను ననవసరసంకేతములను గల్పించుటయే గాక "వచ్చుచున్నాను" అనుదానిలో వర్తమానద్యోతక మగు భాగమేదో కనిపెట్టలేని స్థితిలోఁ బడవలసినవా రైనారు. కావునను 'వసతి ధాత్వర్థకమైన 'ఉండు' ధాతువునుండి యేర్పడిన 'ఉన్న' అను క్రియావిశేషణము స్వయముగా నర్థము లేని లట్టు కంతకంటె నర్థహీన మగు ననుబంధమాత్రముగా వారిచే గ్రహింపఁబడవలసివచ్చినది చువర్ణకము నర్థము తెలియని ప్రత్యయముగా గ్రహించిన గ్రహించిరిగాక, 'ఉన్న' అనుదానిని గూడ నర్థము తెలియని యనుబంధ మనుట యుక్తముగా లేదు. వసత్యర్థక మగు 'ఉండు' ధాతువునుండి యేర్పడిన 'ఉన్న' అనుదానికి వర్తమానమే యర్థము

కదా. కావునఁ "చేయుచున్నాను" అనుదానిలోని 'ఉన్న' అనునది వర్తమానకాలమును సూచించుచున్న దని చెప్పవలసియుండును. ఇట్లు 'ఉన్న' అనునదే వర్తమానచిహ్న మని చెప్పవలసియున్నచో 'చు'వర్ణకముయొక్క ప్రయోజనం బేమి యను ప్రశ్న కలుగకమానదు. సామాన్యముగా చువర్ణము వర్తమానార్థకచిహ్న మని చెప్పఁబడుచున్నది. వైయాకరణులు కూడ, ముఖ్యముగా బాలవ్యాకరణమున సంధిపరిచ్ఛేదములో, ప్రథమేతరవిభక్తి శత్రర్థచువర్ణేత్యాదిసూత్రమునుబట్టి 'చు'వర్ణము శత్రర్థకముగా గ్రహించియుండినట్లు స్పష్టం బగుచునే యున్నది. కావున వైయాకరణులు 'చు'వర్ణమునే వర్తమానచిహ్నముగా గ్రహించినారు కాని 'ఉన్న' అనుదానిని కాదు. ఈకారణముచే వర్తమానార్థకచిహ్న మేది? 'చు' అనునదా' 'ఉన్న' అనునదా యనుసందేహము కలుగకమానదు.

కేవలము పాణినీయపద్ధతి ననుసరించి యీభాషను వ్యాకరించి సూత్రములుగనో కారికలుగనో లక్షణము చెప్పిన యీవైయాకరణులను విడిచి పూర్వకాలమున నాంధ్రభాషాలక్షణ మాంధ్రముననే చెప్పిన కేతనపెద్దనాదు లీవిషయ మేమి చెప్పిరో యని పరిశీలించినను నీసందేహము తీరకయే మఱింత చిక్కులోఁ బడునట్లున్నది. ఏలయనఁగా వారి వ్యాకరణములలో నీచువర్ణముయొక్క గాని ఉన్నానుబంధముయొక్క గాని ప్రసక్తియే లేదు. చేయుచున్నాఁడు, అనువర్తమానార్థకరూపమునే వారు గ్రహించినట్లు లేదు. కావున నారూపముయొక్క నిష్పత్తిక్రమమును జెప్పునావశ్యకతయు వారికిఁ గలుగలేదు. దీనినిబట్టి యీ'చున్న'తోఁ గూడిన వర్తమానార్థకరూపము వారికాలమునఁ బ్రచారములోనికి రాలే దనియో, వచ్చినను శిష్టవ్యవహారములోనిదిగాఁ బరిగణింపఁబడకపోవుటచే దానిని సాధింప వారు గ్రహింపలే దనియో తలంపవలసియున్నది. ఇఁక, కేతన వర్తమానార్థకచిహ్నము "ఎన్" అని చెప్పియున్నాఁడు. దానిపై "డును దరు లొరులకు నెదిరికిఁ,దనరంగాడు,దవు,దరులు, తనకుదను, దముగా, జను నేకబహువచనములు, మనుసన్నిభ క్రియల వర్తమానార్థములగా". అని చెప్పినాఁడు. దీనినిబట్టి 'ఎన్' అనునది వర్తమానార్థకచిహ్నముపై 'డును' 'దరు' మొదలగు సర్వనామచిహ్నములఁ జేర్చినచో వర్తమానకాలక్రియ యేర్పడుచున్న దని తెలియుచున్నది. నేను, మేము, మొదలగు సర్వనామశబ్దముల యవశిష్టభాగములును, 'ము' 'వు' 'రు' అను

నవియే కావలసియుండఁగా, కేతన వీనికిఁ బూర్వమున నొకదకారమును జేర్చుటనుబట్టి యీ కాలవాచక క్రియారూపములలో మూలధాతు వేది? కాలచిహ్న మేది, సర్వనామ ప్రత్యయ మేది, యనువిషయమును సరిగా నీతఁడు విమర్శించిన ట్లగపడదు. కాని కాలచిహ్నములను మాత్ర మీతఁడు విడఁదీసి యిట్లు తెలిపియున్నాఁడు.

ఇన్నగు * భూతార్థమునకు, ఎన్నగు వర్తించునర్థ మెఱుఁగఁ బలుకుచో
నున్నగు భవిష్యదర్థము, నున్నంగాఁ బలుకుచోట నూతనదండీ.

ఇట్లు, 'ఇ'కారము భూతకాలమునకును, ఎకారము వర్తమానమునకును, ఉకారము భవిష్యత్తునకుఁ జిహ్నము లని కేతన తలంచెను. ఇఁక, పెద్దన కాలచిహ్న మేది ప్రత్యయ మేది యనువిషయమునే యెత్తుకొనక-

తెలుఁగు క్రియాపదములకును, దలకొను ధాతువులు జనపదవ్యవహారో
క్తులు కానవానిఁ జేర్కొన, వలదు ప్రయోగములఁ దెలియవలయుఁ దెలుపుదుర్.

అని యీ క్రియాపదముల నివ్వృత్తిక్రమమును దెలుప సాధ్యము కాదు ప్రయోగమునుబట్టి రూపములను దెలిసికొనవలసినదే యని చెప్పుచు, "వర్తమానార్థమునఁ, బ్రథమపురుషంబునకు నేకవచనబహువచనంబులందు నెడి నెదరులు ను, మధ్యమపురుషంబున నెద వెదరులును, నుత్తమపురుషంబున నెద నెదములును గ్రమంబున నాదేశంబు లయ్యె" నని-అడిగెడి, నడిగెద రనఁగా యని, రూపముల నుదాహరించినాఁడు. భవిష్యదర్థంబున 'ఉర్' అగు నని కేతనయు, ఉదుదురు మొద లగునవి యగు నని పెద్దనయుఁ జెప్పి, "చేయుర్, జేయుదు రనఁగాఁ, జేయుదు చేయుదురు మీరు చిత్తం బలరం, జేయుదుఁ జేయుదు మనఁగా, నాయతముగ నివి భవిష్యదర్థముఁ జెప్పన్" అని యుదాహరణములు నిచ్చినాఁడు. ఈ అరిగెదను, అరుగుదును, అనురూపములు వర్తమానభవిష్యదర్థకములుగా వీరిచే గ్రహింపఁబడినను, సామాన్యవ్యవహారమున నివి యొక్క కాలమును నిష్కర్షగాఁ జూపునవి గాకుండుటచేఁ దరువాతి వైయాకరణులచే నివి తద్ధర్మార్థకము లనఁబడుట తటస్థించినయది. ఈ భావలో, తొలి వ్యాకరణములు రచింపఁబడునాఁటి కివి ప్రత్యేక కాలములను సూచించునవి గానే తలంపఁబడుచుండినను, ఈ కాలభేదము భూతకాలికరూపముల విషయముననే స్పష్టముగాఁ గనఁబడుచుండెను, గాని, తక్కినవాని విషయమున

* ఎన్నఁగ-పా.

నంతగా లేదు. అనఁగా- భూతకాలమును సూచించుటకుఁ బ్రత్యేకరూపము లేర్పడియుండ, వర్తమానభవిష్యత్కాలముల కట్టి యేర్పాటు నిష్కర్షగా నున్న ట్లగపడ దనుట. అడిగెను- అడిగితిని, అనునవి భూతకాలికరూపములే కాని అడిగెదను- అడుగుదును అనునవి వర్తమాన భవిష్యత్తులకు రెంటికిని వర్తించు నవై యున్నవి. ఒకప్పు డివి భూతమును గూడ సూచించియుండును, కావుననే యివి తద్ధర్మార్థకము లనుట పొసఁగుచున్నది. చేయుదును అనున దొకప్పుడు కాలభేదము లేక ప్రయోగింపఁబడుటంజేసి, త్రికాలవాచి యని కాని తద్ధర్మార్థకరూపం బని కాని యెట్లు చెప్పఁదగుచున్నదో, యట్లె "చేసితిని" అనురూప మునుగూర్చి మనము చెప్పలేము గదా- కావున నొకకాలమునఁ "జేయుదును" అను తద్ధర్మార్థకరూపమే త్రికాలములందును వ్యవహరింపఁబడియుండ మఱి కొంతకాలమునకు భూతక్రియను భాషలో సువ్యక్తము చేయవలసిన యగత్యము కలిగినపుడు 'చేసితిని' అనురూపము నీభాషను వ్యవహరించిన వారు కల్పించియుందు రని తలంపవచ్చును గదా! అప్పుడు, ప్రత్యేకముగా భూతమునకు 'చేసితిని' అనురూపమును, కాలనియమము లేకుండ, అనఁగా, తద్ధర్మార్థకముగ "చేయుదును" అనునదియు వ్యవహారమున నుండి యుండును. భూతమునకుఁ బ్రత్యేకరూపము భాషలో నేర్పడినపిదప, తద్ధర్మార్థకరూపము నకు భూతకాలమునందు వ్యవహారము తగ్గి, యిదివర్తమానభవిష్యత్తులయందే ప్రయోగింపఁబడుట తటస్థించు ననుట సంభావ్యమె గదా! ఆకారణముచేతనే 'చేయుదును'అనునది వర్తమానభవిష్యత్తులను రెంటిని సూచించుచునే యున్నది. బాలవ్యాకరణకర్తయు,"తద్ధర్మాదులందు లాట్టగు"ను సూత్రము చెప్పి, తచ్ఛీల, సంభావనా, సంప్రశ్న, సాతత్య, వర్తమాన, భావ్యాశీరాదులు ఆది పద గ్రాహ్యము' లని వ్యాఖ్యానముచేసినాఁడు. తద్ధర్మార్థకము లనఁబడు నీరూపము లు వర్తమాన భావ్యాశీరాదులందేగాకవచ్యర్థంబుల కొకానొకచో భూతంబున లాట్టు గానంబడియెడును. అని దీనికి భూతమునను వ్యవహారముకల దని వ్యక్త ము చేసినాఁడు. "ఆత్మమోక్షావలంబి యైన, ధర్మముత్తమమండ్రు తత్త్వజ్ఞులధిప" (భార-శాంతి.4 ఆ); పౌరుషంబు చూపె ఫలమండ్రు కొందఱు, అను నీమొదల గు నుదాహరణంబుల నిచ్చి'అండ్రు'ఇత్యాది లాట్ప్రత్యయాంతంబులకు'అనిరి' అని భూతకాల మర్థము, అని గుప్తార్థప్రకాశికాకారుఁడు దీనియర్థము నింకను బ్రకాశింపఁ జేసెను. ఇట్లు దుగాగమరూపములు కాలత్రయమందును వ్యవహా

రింపఁబడుచున్నట్లు వ్యక్తమగుచుండ, ఎదగాగమరూపములు తద్ధర్మార్థకములే యని చెప్పఁబడినను, భూతమునందు మాత్రము ప్రాచీనకాలమునఁ బ్రయోగింపఁ బడిన ట్లగపడదు. వెనుకటికాలమున దీనికి వర్తమానంబుననే ప్రయోగప్రాచుర్యము కల దని చెప్పనగును. భావికాలమునను చేయుదును, చేసుదును, చేస్తును, మొదలగు "ఉదు" రూపములకున్న ప్రచారము, ఎదరూపమున కున్నట్లగపడదు. కావుననే తరువాతి వైయాకరణులు 'ఎద' రూపమును గూడ, తద్ధర్మార్థకములలోఁ జేర్చినను, కేతన పెద్దనలు, దీనిని వర్తమానార్థక మనియే చెప్పియుండిరి.

కాఁగా ఉదురూప మొకటి మూఁడు కాలములందు వ్యవహరింపఁబడున దుండఁగా 'ఎదు' రూప మెట్లు భాషలో బయలుదేఱినది, అనునది తరువాతిప్రశ్న. 'ఇతు' రూపము భూతకాలరూపముగ నేర్పడిన తరువాత 'ఉదు' రూపము తక్కిన రెండు కాలములను సూచించుచుండె నని కదా తలంచితిమి. కావున 'ఉదు' రూపము చేసితు, చేసితిని, అను భూతకాలికరూపముకంటె నీభాషలోఁ బ్రాచీనం బగురూప మని నామనవి. ఏల యనఁగా:- నిది త్రికాలవాచి. ఇంతియ కాక తమిళమునందలి " శెయ్యుంటు " అను ప్రాచీనరూపముతో నభిన్నము. కన్నడమునందలి కాలభేదమును సూచింపని "గుం" ప్రత్యయమును ఈ "గుందు" అనుదాని యవశిష్టరూపమే. భవిష్యద్వర్తమానముల కొక్కరూపమునే వ్యవహరించుటలోఁ గలచిక్కును దొలఁగించుకొనుటకుఁగా వర్తమానమున 'నెద' రూప మొకటి ప్రాచీనులు కల్పించి వ్యవహరించి రనుటలో వింత యేమియు లేదు. కన్నడభాషలోఁ గూడ నిట్లె 'చేయుదును' అనుదానితో సమాన మగు 'మాడుత్తేనే' అనురూప మొకటి తద్ధర్మార్థక మనియే చెప్పఁదగిన దుండఁగా, నదియే సామాన్యవ్యవహారమున వర్తమానమునఁ గూడ వాడుకొనఁబడుచుండఁగా, నొకప్పుడు దీనికి భావ్యర్థము కూడఁ గలుగు నను తలంపుతోఁ గావలయు, ప్రాచీనకన్నడులు "మాడిదపం" అనునొక ప్రత్యేకవర్తమానకాలరూపమును గల్పించుకొనినారు. ఈరూపము ప్రాచీన మైన గ్రాంథికరూపముగా నిప్పుడు కనఁబడుచున్నను, దరువాతి హళగన్నడమున, మధ్యకాలపు శైవవాఙ్మయమున విశేషముగాఁ బ్రయోగింపఁబడియుండిన "మాడుత్తేనె" అనురూపము కూడ పైదానితో వ్యవహారమున సమకాలికమె యని కాని యంతకంటెఁ బ్రాచీనమే యని కాని చెప్పక తీరదు. కన్నడమునందలి

'మాడిదపం' రూపమువంటిదె మన వర్తమానకాలిక 'చేసెదను' అను 'ఎద' తోఁగూడిన రూప మని నాతలంపు. భాషలో 'ఎద' రూపమునకంటె సామాన్యవ్యవహారమున 'ఉను' రూపమునకుఁ బ్రచార మెక్కు డగుటంబట్టి కాఁబోలును, 'మాడుత్తేనె' అను రూపము కన్నడమునందువలెనే, చేయుదును, చేసుతును, చేసుతాను, చేస్తును, చేస్తాను, అనునవి తెలుఁగునకు వర్తమానరూపములై వ్యవహరింపఁబడుచువచ్చినవి. ఇక్కడ మఱియొకవిశేషము గమనింపవలసియున్నది ప్రాచీనకన్నడమున వర్తమానార్థకరూపము 'మాడిదపం' అనునదే యైయున్నను, దీనినుండి యేర్పడిన క్రియాజన్యవిశేషణ మగపడుటలేదు. ఆప్రాచీనభాషలోఁగూడ వర్తమానకాలిక క్రియాజన్యవిశేషణము 'మాడుత్తు' అనునదే. అనఁగా హొసగన్నడములో వర్తమానార్థకమైన, లేదా, ఆకాలమున వ్యావహారికరూపముగా గ్రహింపఁబడిన 'మాడుత్తేనే' అనుదానికి సంబంధించినదే. ఈకారణముచేతనే 'మాడిదపం' అనునది మధ్యవచ్చిన కృతకరూపమనియు, 'మాడుత్తు' అనుదానినుండి యేర్పడినదే ప్రాచీనకాలమునుండి వ్యవహారమందుండినదనియుఁ దలంపనగును. అట్లే కానిచో 'మాడుత్తేనే' అనుదానికి సంబంధించిన 'మాడుత్తు' అను క్రియావిశేషణమువలెనే 'మాడిదపం' అనురూపమునుండి యేర్పడిన, లేదా, దానికి సంబంధించిన యొకవిశేషణరూప ముండవలసినదే గదా. అది లేదు- సరి గదా- అర్వాచీనం బగు హొసగన్నడరూపముగాఁ దలంపంబడుచున్న 'మాడుత్తేనే' అనుదానికి సంబంధించిన "మాడుత్తు" అనునదే ప్రాచీనభాషలోఁ గూడ వర్తమానార్థకవిశేషణమై యున్నది. అనఁగా 'మాడిదపం' అనునది వైయాకరణులు గ్రహించినవర్తమానార్థకరూపము. 'మాడుత్తేనే' అనునది దానితో సమకాలమందే వ్యవహారమందుండెడిది గాని గ్రాంథికభాషాప్రయోగగౌరవము దానికి రాలేదు. కాని 'మాడుత్తు' అను దీని న్యూనరూపము మాత్ర మాకాలముననే గ్రాంథికగౌరవమును బడసి వర్తమానక్రియాన్యూనరూపముగా నంగీకరింపఁబడినది యని తలంపఁదగియున్నది.

ఇది నే నెందుకుఁ జూపితి ననఁగా- ఈస్థితియే తెలుఁగున కన్వయించినచోఁ జక్కఁగా సరిపోవుచున్న దని తెలుపుటకే. మాడిదపం అనుదానినుండి యేర్పడిన శత్రర్థకరూపము కన్నడమున నగపడనట్లే, 'చేసెదను' అనుదానికి సంబంధించిన శత్రర్థకరూపము తెలుఁగునను గనఁబడదు. ప్రాచీనభాషలో, అనఁగా హాలగన్నడములో 'మాడుత్తేనే' అనునది క్రియారూపముగా వై

యాకరణులచే గ్రహింపఁబడనట్లే, 'చేస్తున్నాను'- చేయుచున్నాను- అనునది వర్తమానక్రియారూపముగాఁ బ్రాచీనాంధ్రవ్యాకరణమును దెలుఁగులో వ్రాసిన కేతనపెద్దనలచే గ్రహింపఁబడలేదు. కాని యాకాలమునఁ బ్రయోగింపఁబడిన శతర్థకరూపము మాత్రము 'చేయుచున్నాను' అనుదానికి సంబంధించిన 'చేయుచు' అను 'చు'వర్ణాంతరూపమే. 'చేసెడు' అను మఱియొక విశేషణరూపము-ఇప్పుడు తద్ధర్మార్థక మనఁబడునది యుండిన నుండుఁగాక- ఇది "చేసెదను" అను 'ఎద'రూపముతో సాక్షాత్సంబంధము కలదని చెప్పుటకు వీలుకనఁబడదు. 'చు' వర్ణాంతరూపములు భారతకవులచేతను విశేషముగానే వాడఁబడినవి. "అఱచుచుం బఱతెంచి"-అన్వేషించుచుం జని" (ఆది-8-ఆ-83-86) "సమంచితదక్షిణలిచ్చి తన్పుచుం జేయుచునుండ" 'తక్షకుఁ డీకుండలము లపేక్షించుచునుండు వాఁ డభేద్యబలుఁడు' "తంతు సంతానంబు ననువయించుచున్నవారి" ఈమొదలగు ననేకసందర్భములలో 'చు' వర్ణాంతరూపము వర్తమానన్యాసముగనో, లేదా 'ఉన్న'అనుదానితోఁ జేర్పఁబడి వర్తమానవిశేషణముగనో ప్రయోగింపఁబడుచుండిన ట్లగపడుచుండెనేగాని "చేయుచున్నాఁడు, చేయుచున్నది" అనురీతిగా సంపూర్ణక్రియారూపము వాడుకలోఁ బడిన ట్లగపడదు. "ఇది మనకేర్పడుచున్నది" అనుదానివంటి క్రియారూపములు నన్నయభాగముననే గాక తిక్కనాదులలో సయితము నల్పసంఖ్యాకములే యైయున్నవి. ఇచ్చట నైనను వారిదృష్టిలో, ఏర్పడుచు + ఉన్నది-అని 'ఉన్నది' అను శబ్దమే క్రియగా గ్రహింపఁబడియుండవచ్చును- అనఁగా- 'చు'వర్ణాంతము వర్తమానన్యాసరూపముగనే కాని సంపూర్ణక్రియారూపముగ వారిచే నింకను గ్రహింపఁబడిన ట్లగపడదు.

కేతన పెద్దనలును నిట్టి చువర్ణాంతశబ్దములను వాడియున్నారు. "నెఱయఁగ నూఁదుచుఁ దేలుచు,నొఱపై యిరుదెఱఁగుఁ జెల్లుచుండుం గృతులన్" అని కేతన ఊఁదుచు, తేలుచు ననియే కాక, "చెల్లుచుండుఁ" అని 'ఉండు' శబ్దముతోఁగూడఁ జేర్చి ప్రయోగించినాఁడు ఇఁకఁ బెద్దన "అగుచునున్నకర్తయగు వర్తమానంబు" అని వర్తమానకాలలక్షణమును దెలుపుటకుఁగా- చువర్ణాంతశబ్దమును 'ఉన్నా'నుబంధముతో 'ఉండు' ధాతువుయొక్క సంబంధార్థకక్రియావిశేషణముతోఁ జేర్చి ప్రయోగించినాఁడు. "ఇట్లు చెల్లుచుండుఁ" అనుదానివంటిరూపములను బ్రయోగించిన వీరు వర్తమానక్రియారూపముల నిష్పత్తిక్రమమును దెలుపునపుడు 'దును, దరులు, ఎడి, నెదరులు' మొదలగు

వానిచే మాత్రమే నివృత్తిచేసి చూపుచు, "చెల్లుచున్నది, అగుచున్నాను" అనునట్టి చువర్ణాంతశబ్దములనుండి సంపూర్ణవర్తమానక్రియారూపముల నివృత్తిని గూర్చియే యెత్తుకొనక పోవుట చూడఁగా, వారికాలమునకుఁ గూడ నీ రూపములకు, ప్రత్యేకక్రియాపదత్వము వ్యవహారమున సిద్ధింపలేదని నిశ్చయింపకతీరదు. 'చేయుచున్నది' అనురూపమును, చేయుచు + ఉన్నది అనుప్రత్యేకపదములను దృష్టితో లేదా జ్ఞానముతోడనే వారు ప్రయోగించిరి కాని యదియొక సంపూర్ణక్రియ యనుభావముతో వారు వ్యవహరించియుండలేదు. కావుననె చువర్ణాంతశబ్దములనుండి వర్తమానక్రియ లప్పటి కేర్పడనే లేదని చెప్పవలసియున్నది. ఇట్లు చువర్ణాంతశబ్దములనుండి వర్తమానక్రియారూపములు భాషలో నేర్పడకపూర్వము, అంతకుమునుపే ఇత్వాంతరూపము భూతకాలసూచకమై ప్రత్యేకముగా నేర్పడియున్నది, గావున, చేయుదు- చేసెద, అను ఉదు-ఎదులతోఁ గూడిన రూపములు భవిష్యద్వర్తమానకాలములను రెంటిని సూచించునవై యుండును కాని సామాన్యవ్యవహారమున ఎదరూపము వర్తమానకాలమునను ఉదురూపము భవిష్యత్తునను విశేషప్రయోగము గలవై యుండుటను బట్టి కేతనపెద్దన లిట్టి తమవ్యాకరణములఁ జెప్పిన ట్లగపడుచున్నది. ఎదరూపము భవిష్యత్తునను, (పని యేమి పంచినఁ బదపడి చేసెద ననక" తిక్కన.) ఉదురూపము వర్తమానమునను (సద్ధర్మమార్గంబు పలుపుదయ్యు-సభాపర్వ-నన్నయ)గూడ వ్యవహరింపఁబడినను నవిప్రధానముగా వర్తమానభవిష్యత్తులనే క్రమముగా సూచించున వనుటకు సందేహము లేదుగదా, ఈచిక్కును దొలఁగించుకొనుటకే కన్నడులు "మాడిదపం" అను మఱియొక రూపమునుగల్పించికొన్నారు ఈరూపము 'మాడితు' అను భూతకాలికరూపమునుండి కల్పింపఁబడినది. సామాన్యముగా నీభాషలలో నర్థభేదము సూచింపవలసినపు డొకధాతువుపై మఱియొక సహాయధాతువును జేర్చి ధాతుపల్లవములుగనో-శబ్దపల్లవములుగనో చేసి చెప్పుట స్వాభావికంబే యగుటచే- ఈధాతురూపాంతరమగు 'ఇతు' అనుదానిం జేర్చుటచే నేర్పడిన మాడు + ఇతు"మాడితుఅను భూతకాలికరూపమునకు 'అగు-అవు' అనుసత్త్యర్థకసహాయధాతువును జేర్చి 'మాడిదవు' అను వర్తమానకాలికరూపమును గల్పించినారు. అవులోని వకారము పకారముగా మాఱుటచే 'మాడిదవు-మాడిదపు-అయి- మాడిదపు + అం=మాడిదపం- మొదలగురూపము లేర్పడినవి, మాడిదపం అనఁగా మాడితు=చేసిన(ది) అవుచున్నది లేదా- చేసినవాఁడు అగుచున్నాఁడు.

అనువర్తము వచ్చినది. కేర్దపం, గెల్దపం మొదలగు హలంతధాతువులపై 'ఇదు' అనుదానిలోని 'ఇ' కార మగపడక లోపించుచున్నది. వీనినుండి యేర్పడిన భూతకాలికరూపములకు 'కేర్దం, గెల్దం' అని ఇకారవిరహితము లై యున్నవి. ఈభాషలో నికారరహితరూపములే విశేషముగా నుండుటబట్టి యిందలి భూతకాలికచిహ్నముయొక్క మూలస్వరూపమును దెలిసికొనలేని వైయాకరణులు 'ద' కారమునే భూతకాలికచిహ్నముగా గ్రహించినట్లె, "కేర్దపం" మొదలగు రూపములను బట్టి 'దప' అనునదే వర్తమానకాలచిహ్నమని కూడఁ దలంచి యట్లు వ్యాకరణములలో దానిని దెలిపియున్నారు. ఇట్లే భాషలో నీరూప మేర్పడిన చాలకాలమునకు భాషను వ్యాకరించిన వైయాకరణులు యనుదితవిభాగము మూలముగా, "దప" అనునది కన్నడవర్తమానకాలచిహ్నమై యేర్పడుట తటస్థించినది. తమిళమున 'గిఱు' అనునదియు, తెలుఁగునందలి "చు" వర్ణంబుఁ గూడ నిట్లేర్పడినవే యనుటకు సందేహము లేదు.

కావునఁ బ్రస్తుతము "అగుచు" అను వర్తమానక్రియావిశేషణరూపములోని "చు" అనునది మాత్రమెట్లువచ్చినది యనువిషయమును బరిశీలింతము. తెలుఁగునందలి చేయుచు-చేసుతు-చేస్తూ అనునది కన్నడమునందలి "మాడుత్తు" అనుదానితో నభిన్నమైనదే యనుటకు సందేహ మ్మింత లేదు. చేయుతు-అనుదానిరూపాంతరమే చేసుతు, చేస్తూ" అనునది మఱికొందఱి యుచ్చారణములో తుది 'తు' వర్ణము 'చు' వర్ణముగా మాఱుటచే, చేయుతు- అను దానికి 'చేయుచు' అనురూపాంతర మేర్పడినది. చేసుతు-చేస్తూ, అనునవియు, చేయుచు అనునదియు సమకాలికరూపములే యై యుండును. కాని 'చేయుచు' అనునది యుత్తమవర్ణములవారియొక్క లేదా శిష్టులయొక్క వ్యవహారములోని దగుటచేఁ గాఁబోలు శిష్టరూపమై సాధుత్వమును బడసి పండితులకవితలోను, శిష్టవాఙ్మయమునను, బ్రయోగింపఁబడి వ్యాకరణములలోనికెక్కినది. 'చేస్తూ' అనున దప్పటినుండి యిప్పటివఱకు సామాన్యజనులవ్యవహారముననే నిలిచియుండుట తటస్థించినది.

ఇట్లు "చేసెదను" అనునది వర్తమానక్రియారూపముగఁ బరిగణింపఁబడినకాలముననే "చేయుతు-చేయుదు" అనుశబ్దార్థకరూపమునుండి "చేసుతు, చేస్తూ-చేయుచు"-అను వర్తమానార్థకక్రియాజన్యవిశేషణరూపములు భాషలో బయలుదేఱి వ్యవహరింపఁబడుచువచ్చినవి. ఇంతేకాఁ గన్నడభాషలో వర్తమా

నార్థకక్రియావిశేషణ మగు "మాకుత్తు" అను దానివలెనె తెలుఁగు నందలి "చేయుచు"-చేస్తు-అనురూపములు కూడ నంతకు పూర్వము చిరకాలము నుండి భాషలో కాలభేదము లేక తద్ధర్మార్థకముగ వ్యవహరింపఁబడుచున్న "చేయుదు" అను "ఉదు" శబ్దాంతరూపమునుండి యేర్పడిన దని తెల్పుటయే నాముఖ్యవిషయము. ఆంధ్రలోకవ్యవహారమున చేయుతు- "చేయుదు" అను ప్రాచీనరూపములు 'చేసుతూ' చేస్తూ, చేయుచు అను నూతనరూపములను బొందినపుడే వీనికిఁ బ్రత్యేకముగా వర్తమానార్థమున నూతనశక్తి సంక్రమించుటయు ఉదంతరూపమునకుఁ గలవర్తమానభావ్యర్థయోరర్థబోధకసందిగ్ధావస్థ నదలి భావ్యర్థమున వ్యవహారము ప్రబలమగుటయుఁ దటస్థించినది. కావుననే 'చేయుచు' అనునది ప్రత్యేకముగా వర్తమానార్థకక్రియావిశేషణముగా భాషలో నేర్పడినది. ఇఁక దీనినుండి క్రియారూప మేర్పడవలసియున్నది. 'చేసి' అను భూతకాలికన్యూనరూపమువలెనే 'చేయుచు' అనునది కేవల వర్తమాన న్యూనరూపమె గాని సంబంధార్థక విశేషణరూపము కాదు. 'చేసి' అను భూత న్యూనమునకు 'చేసిన" అనుసంబంధార్థకవిశేషణము భాషలో నేర్పడియున్నది. ఇది "చేసితు" అనుదానికి సంబంధార్థక 'అ' కారము చేర్చుటచే నేర్పడిన "చేసిత" అనుదానికి రూపాంతరముగా నేర్పడినశబ్దము. ఇది తమిళమునందలి 'శెయ్ద' పాడిన అను వానితో సభిన్నంబైనదే. 'చేసిన' అనుదానినుండి వాఁడు, అది, ఆను, మొదలగు సర్వనామములను చేర్చుటచే, చేసినవాఁడు-చేసివాఁడు, చేసినాను, చేసినావు మొదలగు cf త. శైదాన్. శైదేన్ etc., క్రియారూపము లేర్పడినవి. ఇవి చేసెను, చేసితివి, చేసితిని, అని 'ఇతు' అనుదానితోఁ గూడినరూపములకంటె నర్వాచీనములు. భూతమునందలి చేసిన, (శెయ్ద,) అను సంబంధార్థకక్రియావిశేషణముతోఁ బోల్పఁదగిన వర్తమానసంబంధార్థకరూపము (relative participle) తెలుఁగులోఁ గనఁబడుట లేదు. చేయుచు అనుదానినుండి చేయుచ అనియో, లేదా-చేయుతు- అను దానినినుండి-చేయుత, చేయున"అనియో యేర్పడియుండవలెను. అట్టిది తెలుఁగులో నేర్పడలేదో లేదా అంతరించినదో చెప్పలేము. చేసితు-నుండి 'చేసిన-శెయ్ద" అనురూపము లేర్పడియుండఁగా, చేయుతు- అనుదానినుండి చేయుత-చేయున, అనురూపములు భాషలో నేర్పడకుండునా యని పరిశీలింపఁగాఁ దెనుఁగున లేకపోయినను, సజాతీయభాషయగు మళయాళములో నట్టిరూపము లున్నట్లగపడినది. ఆభాషలో వర్తమానార్థకరూపము "శెయ్యున్నేన్"

అనియు, సంబంధార్థకక్రియావిశేషణరూపము "శెయ్యున్న" అనియుఁ గలవని తెలియవచ్చినది. ఈ 'శెయ్యున్న' అనునది తెలుఁగునందలి 'చేయుచు' తమిళమునందలి 'శెయ్యుందు' అను ప్రాచీనరూపమునుండి యేర్పడిన సంబంధార్థక విశేషణరూపమై యుండు ననుటకు సందేహము లేదు

శెయ్యుంను, శెయ్యున్ను: శెయ్యున్ను + అ = శెయ్యున్న, శెయ్యున్న + ఏన్ = శెయ్యున్నేన్, సర్వనామ ప్రత్యయములు లేకయే "శెయ్యున్ను" అనునది లింగవచనభేదము లేక అన్నిలింగములలోను వచనములలోను నా భాషలోఁ బ్రయోగింపఁ బడుచున్నది. నాన్ శెయ్యున్ను, నామ్ శెయ్యున్ను. అవన్ శెయ్యున్ను, అవర్ శెయ్యున్ను, నీ శెయ్యున్న-మొ॥ శెయ్యున్న-శెయ్యున్న మనిషన్ = చేయుచున్న మనిషి. ఇక్కడ మళయాళములో 'శెయ్యున్న' అని యున్నదానికి బదులుగాఁ దెలుఁగులో "చేయుచున్న' 'చేయుతున్న' 'చేస్తున్న' అనురూపములను వాడుచున్నాము. అనఁగా చేయుతు- అనుదానినుండి సంబంధార్థకవిశేషణము చేయుత-చేయుత్త- అని చేయక, చేయుచు- అను దానికి మరల వసత్యర్థక మగు 'ఉండు' ధాతువునుండి నిష్పత్తిచేయఁబడిన ఉండు-ఉంద-ఉన్న అను సంబంధార్థకక్రియావిశేషణము ను సహాయముగాఁ జేర్చి, చేయుధాతువునుండి సంబంధార్థకక్రియావిశేషణమును నిష్పత్తిచేసి కొన్నాము. ఇట్లు- చెయ్- ధాతువు, దానిపై నతిప్రాచీనకాలముననే దానికి క్రియావాచకత్వమును వ్యక్తీకరించుటకుఁగా- ఉతు- ఉంతు- అను సహాయధాతువు చేర్పఁబడి, చెయ్యుందు- చేయుదు, అనురూపము లేర్పడినవి. ఇవియా కాలమునఁ గాలభేదమును సూచించునవై యుండలేదు. మూఁడుకాలములందును బ్రయోగింపఁబడుచుండెడివి. కావుననే తద్ధర్మార్థకము లనఁబరఁగినవి. కాలక్రమమున వీనికి సర్వనామ ప్రత్యయములు చేర్పఁబడుటచేఁ బురుషవచన భేదముమాత్ర మేర్పడినది శెయ్యుందు అను నీ ఉంద్వంతరూపమే ప్రాచీనతమిళమున, కాలాదిభేదము లేకయే ప్రయోగింపఁబడి కొంతకాలమునకు "పేరచ్చ" అనఁబడు క్రియావిశేషణముగా మాఱినది, ఈ 'శెయ్యుందు' అనుదాని రూపాంతరమే యగు శెయ్యున్ను అనునది మళయాళమున, తద్ధర్మార్థకముగ వ్యవహరింపఁబడుచువచ్చినది. 'శెయ్యుందు' లోని 'దు' వర్ణము జాఱిపోవుటచే నేర్పడిన "శెయ్యుం" అనురూపము తమిళమునందును, దీనికి రూపాంతరమే యనఁదగిన "చేయును" అనురూపము తెలుఁగునను దద్ధర్మార్థకములు గనె వ్యవహరింపఁబడుచువచ్చినను, గాలక్రమమున భవిష్యద్వర్తమానకా-

ములందు ప్రథమపురుషలో లింగవివక్ష లేకయే ప్రయోగింపఁబడుట తటస్థించినది. తమిళమున నీరూపమును 'పల్లోర్ పడర్కై' యనియందురు. వాఁడు, అది, ఆమె, అవి, చేయును, అని తెలుఁగునఁ జెప్పినట్లే అవన్ శెయ్యుం, అవళ్ శెయ్యుం, అదు శెయ్యుం, అవై శెయ్యుం, అని తమిళమునను జెప్పవచ్చును. ఉత్తమమధ్యమపురుషలలో 'శెయ్యుందు' అనుదాని రూపాంతర మగు 'చేయుదు' అను 'దు' వర్ణాంతరూపమే వాడుకొనఁబడుచునుండి కొంతకాలమునఁ బురుషభేదమును సూచించుటకుఁగా -ను, వు ప్రత్యయములు చేర్పఁబడియుండును. అనఁగా నీవు చేయుదు, నేను చేయుదు, అని కొంతకాలము వ్యవహారము జరిగినపిదప చేయుదువు, చేయుదును, చేయుదురు మొద లగురూపము లేర్పడియుండు ననుట తమిళములో 'శెయ్యుందు' అనునదే ప్రాచీనకాలమున నన్నిపురుషలలోను వాడుకొనఁబడినను, చేయును-అనుదానికి రూపాంతర మగు 'శెయ్యుం' అను దువర్ణరహితరూపము ప్రథమపురుషను మాత్రమే సూచించున దైనవెనుక ఉత్తమ, మధ్యమపురుషలను సూచించుటకుఁగా శెయ్‌వేన్, శెయ్‌వేమ్, శెయ్‌వాయ్, శెయ్‌వీర్ అనురూపములు బయలుదేఱినవి. తెలుఁగులోవలె- చేయుదును, చేయుదువు అను దువర్ణసహితరూపము లేకారణముచేతనో యీభాషలో నంతరించినవి. ఇట్లు తమిళమున- శెయ్యుందు, మళ-శెయ్యున్ను, తె-చేయుదును, కన్న-మాడుత్తు, అనురూపము లభిన్నములుగనె కనఁబడుచుండుటచే వీనికి మూలంబగు ప్రాచీనభాషలోనుండియే వీనిలో సంక్రమించిన వనియు, నివియతిప్రాచీనము లనియు నిశ్చయింపఁదగియున్నది. మళయాళభాషలోని 'శెయ్యున్ను' రూపము కాలపురుషలింగాదిభేదము లేకయే యప్పటినుండి యిప్పటివఱకు వ్యవహరింపఁబడుచుండఁ దక్కినభాషలలోఁ గాలక్రమమున నాప్రాచీనరూపమునుండి లింగాదిభేదములతోఁ గూడినరూపము లేర్పడిన వనియు భూతకాలమునకుఁ బ్రత్యేకరూప మేర్పడినతరువాత, నాప్రాచీనభాషనుండి చీలిపోయి భిన్నభాషలుగా స్థిరపడిన యీతమిళాంధ్రకన్నడములలో వర్తమానరూపములు ప్రత్యేకముగాఁ గల్పింపఁబడిన వనియుఁ దలంపఁదగి యున్నది. పైరూపములలోని 'ఉందు'-ఉదు-వలెనే ధాతువుల క్రియాపదత్వమును వ్యక్తపఱచుటకు సహాయధాతువుగాఁ జేర్పఁబడి 'అగు' అనుదానితోఁ గూడినఁ శెయ్‌గు అనుదానిపై వసత్యర్థక 'ఇరు' ధాతువును చేర్చు సర్వనామప్రత్యయములను గూర్చుటచే, తమిళ

మున శైగు + ఇరు + ఏ = శైగిరే అనువర్తమానకాలరూప మేర్పడినది. కన్నడములో మాడుత్తు, అనుదానినుండి మాడుత్తెనే అను వ్యావహారికరూప మొకటి, మాడిదు అనుభూతకాలికరూపమునకు- అగుధాతువును జేర్చుటచే మాడిదపం అను గ్రాంథికరూపము మఱియొకటి, వర్తమానకాలికరూపములుగా నేర్పడినవి. తెలుఁగునను కన్నడమందువలెనె (భూతకాలికరూపమునుండి) చేసెదను అనున దొకటియు, చేయుతు- అనుదానికిని దానిరూపాంతర మగు- చేయుచు అనుదానికిని వసత్యర్థక 'ఉను' ధాతువుయొక్క క్రియావిశేషణమగు 'ఉన్న' శబ్దమును జేర్చి దానిపై సర్వనామములను జేర్చుటచే చేయుతు + ఉన్న + అను = చేయుతున్నాను- చేసుతున్నాను- చేస్తున్నాను- అనియు, చేయుచు + ఉన్న + అను = చేయుచున్నాను అనియు రూపము లేర్పడి యందు చేయుచున్నాను అనునది గ్రాంథికభాషలోను చేస్తున్నాను అనునది వ్యవహారభాషలోను స్థిరపడినవి.

దీనినిబట్టి కన్నడములో "మాడుత్తుం" అనువర్తమానక్రియావిశేషణరూపముతో నభిన్నంబై చేయుతు చేస్తూ అనుదాని రూపాంతరమైన చేయుచు అనునదే తెలుఁగున వర్తమానక్రియాన్యూనముగా వ్యవహరింపఁబడుటంజేసి 'చు' వర్ణమే వర్తమానార్థక చిహ్న మని తేలుచున్నది. దీనినుండి సంబంధార్థకవిశేషణము చేయవలసివచ్చినపుడు 'ఉన్న' శబ్దసహాయము మరల గ్రహింపఁబడినది. 'శైగు' అనుదానికి ఇరే, ఇరాయ్, ఇరార్, ఇరదు అనుసహాయధాతుక్రియారూపములు తమిళమున వర్తమానార్థమునఁ జేర్పఁబడినట్లే, తెలుఁగునను ఉన్నాను, ఉన్నారు, ఉన్నావు, మొదలగు ఉండు అను సహాయధాతువుయొక్కక్రియారూపములు చేర్పఁబడినవి. ఇట్లాంధ్రభాషలోని వర్తమానార్థక ప్రత్యయము 'చు' వర్ణంబే యనియు- తక్కినభాషలలోఁగూడ మాఱురూపమునఁ గనంబడుచునేయున్న దనియు, ఉన్నానుబంధము-వర్తమానసంపూర్ణక్రియారూపమును గల్పించుసందర్భమునఁ, జేరినసహాయధాతురూపమనియు, నీక్రియారూపకల్పనావిషయమునఁ దెలుఁగుతమిళభాష లొకరీతి సంప్రదాయమునే అనఁగా వసత్యర్థకసహాయధాతురూపమును జేర్చుకొనుట యనుసంప్రదాయమునే యవలంబించిన వనియు, సువ్యక్తంబగుటయేగాక, యీరూపముల నివృత్తిక్రమ మీభాషలసాజాత్యమునుగూడ వెల్లడించుచున్న వనియుఁ దేటతెల్లం బగుచున్నది.

——

ఇతనితండ్రిపేరు గోవిందుఁడు. విశ్రాముఁడు, రాముఁడు, మొదలగువా రీతని పుత్రులు. ఈరాయముకుటుఁడు తనయమరవ్యాఖ్యానములో 270 మంది గ్రంథకర్తల వచనములఁ బ్రమాణముగా గ్రహించె నని ఆఫ్రెక్టు (Aufrecht) పండితుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు.

5. భట్టోజీదీక్షితుని కుమారుఁడైన భానోజీదీక్షితుఁడు వ్రాసిన వ్యాఖ్యానము వ్యాఖ్యాసుధ. దానికి రామాశ్రమి యని నామాంతరము కలదు. దీనిని వాఘేలవంశస్థుఁడైన కీర్తిసింహునిప్రార్థనచే 17 వ శతాబ్దములో భానోజీదీక్షితుఁడు వ్రాసెను. గ్రంథకర్త యితరనిఘంటువులనుండి శ్లోకములను బ్రమాణముగా నుదాహరించుటవలన మూలమును సమర్థించుచుఁ బెంచుచు విపులముగా వ్రాసెను.

6. నారాయణశర్మ 1619 సం॥రములో నమరకోశపంజిక లేక పదార్థకౌముది యనువ్యాఖ్యానమును వ్రాసెను.

7. రామనాథవిద్యావాచస్పతి 1633 లో త్రికాండవివేక మను నొక వ్యాఖ్యానమును రచించెను. దీనియుపోద్ఘాతములోఁ బెక్కు ప్రమాణశ్లోకములుదాహరింపఁబడినవి.

8. గౌరాంగమల్లికుఁ డనువాని పుత్రుఁడు భరతమల్లికుఁడు లేక భరతసేనుఁడనువాఁడు వ్రాసిన యమరవ్యాఖ్యానము మిక్కిలి ప్రశస్తమైనది. విశదముగాను విపులముగా నున్నది. వోపదేవుని వ్యాకరణము ననుసరించి దీనిలో శబ్దముల వ్యుత్పత్తులు వ్రాయఁబడినవి. ఈగ్రంథకర్త 18 వ శతాబ్దము మధ్యను జీవించెను. 1639 లో నున్నవోపదేవుని కవికల్పద్రుమమునకు వ్యాఖ్యానము వ్రాసిన దుర్గాదాసుఁ డతనిని, తనగ్రంథమందు, పలుచోట్ల నుదాహరించెను. ఎట్లనఁగా;—"క్షినివాసగత్యో రాధారే క్తిః ఇ త్యమరటీకాయాం భరతః (కవికల్పద్రుమః) ఘుటఁతోపి క్వచి న్నపుంసక మితి ధాతుప్రదీపే, ఇ త్యమరటీకాయాం భరతః"

9. శివరామచక్రవర్తికిఁ బార్వతికిఁ గుమారుఁడైనమధురేశవిద్యాలంకారుఁడు 1666 సం॥ లో నమరకోశమునకు సారసుందరి యనునొకవ్యాఖ్యానమును వ్రాసెను. "శాకే సోమ ర సేషు భూమి గణితే శ్రీ సార్వభౌమాత్మజో దుర్గాదాస ఇమాం చకార విశదాం టీకాం స్వబోధా దపి॥ గజాష్టతిథియుక్శాకే విద్యాలంకార ధీమతా। లింగాదిసంగ్రహేటీకాం నిర్మమే సారసుందరీం॥

శివరామచక్రవర్తీ జనకః పార్వతీ ప్రసూః యస్య స మథురేశోఽసౌ చకార సారసుందరీమ్” ఇతఁడు సుపద్మవ్యాకరణానుసారముగా శబ్దముల వ్యుత్పత్తులను వ్రాసెను. ఈమథురేశుఁ డమరకోశసరణి నవలంబించి “శబ్దరత్నావళి”యను మఱియొకనిఘంటువును వ్రాసెను.

ఇప్పుడు నేను జెప్పినవ్యాఖ్యానములు కాక నామలింగానుశాసనమునకు మఱి నలువది వ్యాఖ్యానము లున్నవి. వాని నన్నిటి నిచట గ్రంథవిస్తరభీతిచే వ్రాయలేదు. కోల్బ్రూకు తానమరమునకు వ్రాసిన యుపోద్ఘాతములో నచ్యుతోపాధ్యాయుని వ్యాఖ్యాప్రదీపమును నీలకంఠుఁడు రామతర్కవాగీశుఁడు వ్రాసిన మఱిరెండు వ్యాఖ్యానములను జెప్పెను. వీరిలో రామతర్కవాగీశుఁడు కలాపవ్యాకరణము ననుసరించి శబ్దవ్యుత్పత్తులను వ్రాసెను. రఘునాథచక్రవర్తివ్రాసినత్రికాండచింతామణి మహేశ్వరుఁడు వ్రాసిన యమరవివేకము నమరకోశమునకు నవీనవ్యాఖ్యానములు.

—॥ అగ్నిపురాణమందలి నిఘంటువు ॥—

అగ్నిపురాణమం దొకనిఘంటు వున్నది. దానిలోఁ గొన్నిశ్లోకములను విడిచినయెడల నమరమే మరల నందు వ్రాయఁబడినట్లు కానవచ్చుచున్నది. అమరశ్లోకము లన్నియును గ్రంథకర్త చేసిన మఱికొన్నితప్పులు నందుఁ గానవచ్చుచున్నవి. ఎట్లనఁగా; పశ్చాన్నితంబః స్త్రీకట్యాః క్లీబేతుజఘనం పురః (అ-పు-పే 731-అ 18) అమరము-2-6-74 సమ్మార్జనీ శోధనీ స్యాత్సంకరోఽవకర స్తథా (పే 726-అ 11. అమరము 2-2-78.) ఖదిరపర్యాయ మైన బాలతనయశబ్దము తప్పని క్షీరస్వామి అమరవ్యాఖ్యానములోఁ జెప్పెను. అమరమందువలెనే దీనిలోను ముందు బుద్ధునిపేళ్లు తరువాత బ్రహ్మాదిదేవతలపేరులు చెప్పఁబడినవి. అమరముకంటె దీనిలో నూతనవిశేషము లెవ్వియు లేవు. దీనిలో నధ్యాయములవరుస వేఱుగా నున్నది 1 స్వర్గపాతాళాదివర్గములు. 2 అవ్యయవర్గము 3 నానార్థవర్గము. 4 భూమివనౌషధ్యాదివర్గములు. 5, 6, 7 నృబ్రహ్మక్షత్రియవిట్ఛూద్రాది వర్గములు. 8 సామాన్యనామలింగములు.

--॥ పురుషోత్తమదేవుఁడు-అతనిగ్రంథములు ॥—

ఈపురుషోత్తమదేవుఁడు పాణిన్యష్టాధ్యాయికి భాషావృత్తి యను నొకవ్యాఖ్యానమును, త్రికాండశేషము, హారావళి, వర్ణదేశన, అనుమూఁడునిఘంటువులను వ్రాసెను. ఏకాక్షరకోశము ద్విరూపకోశము కూడ నతఁడే వ్రాసె

నని వ్యవహరింపఁబడుచున్నది. ఆతనికాల మింతవఱకు నిశ్చయింపఁబడలేదు. కాని 1659 లో జీవించిన సర్వానందుఁ డతనినాలుగుగ్రంథములనుండి శ్లోకముల నుదాహరించుటచే సర్వానందుని కీతఁడు ముందువాఁ డని మన మూహించుకొనవలయును. గోయిచంద్రుఁడు సంక్షిప్తసార మను గ్రంథమునకు వ్రాసినవ్యాఖ్యానములో నితనిభాషావృత్తినుండి కొన్నివాక్యముల నుదాహరించి యుండుటచే నితఁడు నాశతాబ్దమువాఁడే యని మనము తెలిసికొనవలయును. మంఖుఁడు గాని హేమచంద్రుఁడు గాని తమగ్రంథములలో నెచ్చటను నితనిని గాని యితనిగ్రంథములను గాని పేర్కొనలేదు భాషావృత్తిప్రథమశ్లోకమునకు వ్యాఖ్యానము వ్రాయుచు నీగ్రంథము నితఁడు లక్ష్మణసేనునిప్రార్థనపై వ్రాసితి నని చెప్పెను. (వైదికప్రయోగానర్థినో రాజ్ఞో లక్ష్మణసేనస్య ఆజ్ఞయా ప్రకృతే కర్మణి ప్రసంజన్ వృత్తే ర్లఘుతాయాం హేతు మాహ (భాషావృత్తి) 1169 లో లక్ష్మణసేనుఁడు సింహాసన మధిష్ఠించెను, గావున, నీపురుషోత్తమదేవుఁడు వ్రాసిన భాషావృత్తి తక్కినమూఁడుగ్రంథములు లక్ష్మణసేనుఁడు సింహాసనమునకు రాకముందే రచింపఁబడియుండవచ్చును. కావున 1159 సం॥ లో సర్వానందుఁడు పురుషోత్తమదేవుని గ్రంథముల నుదాహరించి యుండుట సమంజసమే జనమేజయుఁడు ధృతిసింహుఁడు పురుషోత్తమదేవునికి సమకాలికులు. శబ్దార్ణవము, ఉత్పలిని, సంసారావర్తము నను నీమూఁడునిఘంటువులకుఁ బ్రాయికముగా వాచస్పతివ్యాడివిక్రమాదిత్యులు ప్రణేతలై యుందురు పురుషోత్తమదేవుఁడు తనగ్రంథములయందు వీరినిఁ బ్రమాణముగా నుదాహరించెను. అమరునివలె నితఁడును బౌద్ధుఁడే.

త్రికాండశేషము- ఇది యమరముయొక్క వెలితినిఁ బూర్తిచేయుటకు రచింపఁబడినది యని దీనిపేరుచేతనే తెలియవచ్చుచున్నది. అమరుఁడు విడిచిపెట్టిన శబ్దములను మాత్రమే యిందులో సంగ్రహించితి నని గ్రంథకర్త గ్రంథాదియందుఁ జెప్పియున్నాఁడు. అమరునిక్రమమునే యనుసరించి మఱికొన్నిపర్యాయపదములఁ జేర్చెను. అందు కుదాహరణముగా నమరుఁడు చెప్పిన బుద్ధుని పదునేడునామములకు మఱిముప్పదియేడు నామములను జేర్చెను. అమరుఁడు చెప్పిన గౌతమబుద్ధుని యేడుపేర్లకు మఱి మూఁడింటిని గలిపెను. ఇవి గాక రాహులదేవదత్తశ్రావకప్రత్యేకబౌద్ధాదినామములను జేర్చెను. ఇవి యమరకోశములో లేవు. అమరునివలె ననుష్టుప్ శ్లోకములను గాక హలాయుధుఁ డభిధానరత్నమాలలోవలె ననేకవిధములైనవృత్తములను వాడుకచేసెను.

గ్రంథకర్త హారావళిలో నరుదైనశబ్దములను సంగ్రహించితి నని ప్రతిజ్ఞఁ జేయుచున్నాఁడు. "హారావళీ నిర్మితేయం మయా ద్వాదశవత్సరైః" దీనిని గూర్చుటకుఁ బండ్రెండుసంవత్సరములు కవి కష్టపడెనఁట, దానిలోని శ్లోకసంఖ్య 270 మాత్రమే ఆశ్లోకములు రెండుభాగములుగా విభజింపఁబడి యున్నవి. వానిలో మొదటిది పర్యాయపదములు. వానిలోఁ బ్రతిపర్యాయ పదసంఘమును (1) పూర్ణశ్లోకముగాను (2) అర్ధశ్లోకముగాను (3) చతుర్థపాదముగాను విభక్తములై యున్నవి. నానార్థములు కూడ మూఁడుభాగములుగా విభజింపఁబడియున్నవి. వానిలో నొకశబ్దముయొక్క యర్థము (1) అర్ధశ్లోకముచేఁ గాని (2) చతుర్థభాగముచేఁ గాని (3) ఏకపదముచేఁగాని వివరింపఁబడుచున్నది.

వర్ణదేశన-వచనరూపముగా వ్రాయఁడిన గ్రంథము. శబ్దలక్షణమును బ్రతిపాదించుచున్నది. గ్రంథకర్త దానిప్రయోజనమును గ్రంథాదియం దిట్లు చెప్పుచున్నాఁడు. "అత్ర హి ప్రయోగే| బహుదృశ్వనాం శ్రుతిసాధారణ్యమాత్రేణ గృహ్ణతాం ఖురక్షురప్రాదా ఖకారక్షకారయోః సింహసింఘానకాదా హకారఘకారయో స్తథా గాడాదిలిపి సాధారణ్యాత్ హిండీర గుడాకేశాదా హకారడకారయోః భ్రాంతయ ఉపజాయంతే| అత స్తద్వివేచనాయ క్వచి ద్ధాతుపారాయణే ధాతువృత్తిపూజాదిషు ప్రవ్యక్తలిఖనేన ప్రసిద్ధోపదేశేన ధాతుప్రత్యయోణాది వ్యాఖ్యా లిఖనేన క్వచి దాప్తవచనేన శ్లేషాదిదర్శనేన వర్ణదేశనే య మారభ్యతే॥ భాషానుభవము లేని వారు శబ్దశ్రవణమాత్రముచే ఖురక్షురప్రశబ్దములలోనున్న ఖకారక్షకారములను, సింహసింఘానకశబ్దములలోనున్న హకారఘకారములను హిండీర గుడాకేశశబ్దములలోనున్న హకారడకారములను గౌడభాషావర్ణములయందువలె వర్ణసాదృశ్యమును బట్టి తప్పుగా నుచ్చరింతురు. కావున ధాతుపారాయణమును, ధాతువ్యాఖ్యానములను వ్యుత్పత్త్యర్థములను ననుసరించి పైశబ్దములఁ జర్చించుట యీ వర్ణదేశనయొక్క ముఖ్యప్రయోజనము.

—। శాశ్వతుని యనేకార్థసముచ్చయము ।—

ఇది యొక నానార్థనిఘంటువు. ఇది 800 అనుష్టుప్‌శ్లోకములలో వ్రాయఁబడినది. ఇది యాఱుభాగములు. మొదటి మూఁడుభాగములలోఁ బ్రథమభాగమందు, ప్రతిశబ్దముయొక్క నానార్థములు పూర్ణశ్లోకముచేతను ద్వితీయ

భాగమం దర్ధశ్లోకముచేతను ద్వితీయభాగమందు శ్లోకచతుర్థపాదముచేతను చెప్పఁబడినది. నాల్గవభాగము గ్రంథపూర్తికొఱకు నిర్దిష్టమైనది. అయిదాఱు భాగములలో నవ్యయములు చెప్పఁబడినవి.

ఈవిభాగము తప్ప నిందులో నొకక్రమము లేదు. శబ్దము లన్ని యు యథాయథముగా నున్నవి. శబ్దరూపముచేతనే లింగము తెలియఁజేయఁబడుచున్నది. పురుషోత్తమదేవుని హారావళి మహాక్షపణకుని యనేకార్థధ్వనిమంజరి యీరీతిగానే యున్నవి.

శాశ్వతునికాల మింతవఱకు నిర్ణయింపఁబడలేదు మహాబలుఁడు వరాహుఁడు ననుమహాకవుల పలహాపైని వ్రాసిన తనగ్రంథమును విద్యావిలాసుని యాస్థానమందున్న ఋకులుఁడు మొదలగువారు జాగ్రత్తతోఁ బరిశీలించి రని యితఁడు గ్రంథాంతమందు వ్రాసెను. ఈవరాహుఁడే వరాహమిహిరుఁ డని Borooah (బోరా) పండితుఁడు, Pavolini (పివోలిన్) పండితుఁడు సమర్థించిరి. ఈవరాహమిహిరుఁ డాఱవశతాబ్దమం దుండెను. అమరకోశములోని కొన్ని యర్ధశ్లోకములు కొన్ని పూర్ణశ్లోకములు శాశ్వతుని గ్రంథమందుఁ గానవచ్చుటచే శాశ్వతుఁడమరునికిఁ దరువాతివాఁ డని K. G. Oka (ఓకా) పండితుఁడు సమర్థించెను క్షీరస్వామివంటి ప్రాచీనగ్రంథకర్త లతనిశ్లోకముల నుదాహరించిరి. కావున నతఁ డాఱవశతాబ్దమునకు దగ్గఱగా జీవించియుండవచ్చును.

—॥ భట్టహలాయుధుని యభిధానరత్నమాల. ॥—

ఇది యయిదు కాండములుగా విభజింపఁబడి యున్నది. మొదటివి స్వర్భూమిపాతాళసామాన్యకాండలు. ఈనాలుగును బర్యాయపదములతోఁ గూడినవి. కడపటి దయిన యనేకార్థకాండములో నానార్థములు నవ్యయములుఁ జెప్పఁబడినవి. విభక్త్యంతరూపములచే లింగములు తెలుపఁబడుచున్నవి. తక్కినవిషయములలో నమరకోశమువలె నున్నది. ఇందలిశ్లోకసంఖ్య తొమ్మిది వందలు. ఇం దనుష్టుప్శ్లోకములే గాక నానావిధవృత్తములు కలవు. అభిధానచింతామణికి వ్యాఖ్యానమైన సారోద్ధారమను గ్రంథమందు వల్లభగణి యనువాఁడు హలాయుధటీకను జేర్చెను.

హలాయుధుఁడు అమరదత్తుని, వరరుచిని, భాగురిని, వోపాలితుని దనకుఁ బ్రమాణభూతులనుగాఁ బరిగ్రహించెను. "ఇయ మమరదత్త వరరుచి భాగురి వోపాలితాది శాస్త్రేభ్యః। అభిధానరత్నమాలా కవికంఠవిభూషణార్థ

ముద్రితే"॥ పన్నెండవశతాబ్దమునకుఁ బైఁగా హలాయుధునిశ్లోకములు వోపాలితునిశ్లోకములు నితర గ్రంథకర్తలచే నుదాహరింపఁబడినవి. మహేశ్వరుఁడు వోపాలితుని, మంఖుఁడు హలాయుధుని బ్రమాణపురుషులనుగా నెన్నుకొనిరి. క్షీరస్వామి వోపాలితుని గాని హలాయుధుని గాని చెప్పలేదు. హలాయుధుఁడు పదియవశతాబ్దమం దుండె ననియు, మాన్యఖేటపాలకుఁ డైనమూఁడవకృష్ణరాజును గౌరవించుటకుఁ గవిరహస్యమును (ధాతునిఘంటు) ధారారా జైన ముంజవాక్పతి కంకితముగా పింగళచ్ఛందస్సునకు మృతసంజీవనీవృత్తి యను నొకవ్యాఖ్యానమును వ్రాసెనని Ludvig Heller పండితుఁడు R. G. భండార్కారు చెప్పియున్నారు.

—॥ యాదవప్రకాశకుని వైజయంతి. ॥—

ఇదికూడఁ బర్యాయపదములు నానార్థములు నని రెండుభాగములుగా నున్నది. వానిలో మొదటిది స్వర్గాంతరిక్షభూమిపాతాళసామాన్యకాండములుగా విభజింపఁబడియున్నది. రెండవభాగము ద్వ్యక్షరత్ర్యక్షరశేషకాండ లని మూఁడుభాగములుగా విభజింపఁబడినది. ఈకాండము లన్నియుఁ బ్రత్యేకముగా కొన్నికొన్ని యధ్యాయములుగా విభజింపఁబడియున్నది. పర్యాయపదనానార్థపదభాగములు రెండును నమరములోనివానికంటె విస్తీర్ణతరముగా నున్నవి. నానార్థభాగమందు పదములకారాదిగా నుంచఁబడినవి. ద్వ్యక్షరత్ర్యక్షరానేకాక్షరములతోఁ గూడిన నానార్థపదములు మూఁడుకాండములుగా విభజింపఁబడినయవి. ప్రతికాండము పుంలింగాధ్యాయము, స్త్రీలింగాధ్యాయము, నపుంసకలింగాధ్యాయము, అర్థవల్లింగాధ్యాయము, నానాలింగాధ్యాయము నని లింగక్రమమున మరల విభజింపఁబడినది. కొనకాండమునకు మఱినాలుగధ్యాయములు చేర్పఁబడినవి. వానిలో వ్యస్తపదముచేఁగాని సమస్తపదముచేఁ గాని మఱియొకవస్తువును బోధించు కొన్నిశబ్దములకుఁ బర్యాయపదములు మొదటిదానిలో నున్నవి. రెండవదానిలో నానార్థములుగల అవ్యయములు, మూఁడవదానిలో నవ్యయములకుఁ బర్యాయపదములు, నాల్గవదానిలో లింగనియమములుఁ గలవు. పరిభాష లమరములోని పరిభాషలే. స్త్రీ, క్లీం, నపుం, మొదలగు గుఱుతులను నపుంసకలింగము మొదలగువానికి వాడుకచేసెను. దీనిలో వైదికశబ్దములు మెండుగా నున్నవి.

1017—1137 సంవత్సరములలో జీవించియున్న శ్రీరామానుజమునికి మొదట గురువు, తరువాత శిష్యుఁడు నైనయాదవప్రకాశకు లీ నిఘంటువును

రచించినవాఁడు. 11 వ శతాబ్దమధ్యమం దీనిఘంటువు రచింపఁబడెను. గ్రంథకర్త జన్మస్థానము తిరువ్వొట్టియూరి లేక గృధ్రసరస్సు. ఇది కాంచీపురసమీపమున నున్నది. మొదట నితఁడు దృఢతరశంకరసిద్ధాంతాభినివిష్టుఁడు, కానను శ్రీరామానుజాచార్యోపదేశసామర్థ్యముచేఁ దచ్ఛిష్యుఁడయ్యెను.

—। మహేశ్వరుని విశ్వప్రకాశ. ।—

ఇదియు నొకనానార్థనిఘంటువు. ఇందలి పదము లంత్యాక్షరనియమముతో నమర్పఁబడినవి. ఒకయక్షరముతో నంతమగు శబ్దము లొకటిమొదలు కొని యేడువఱకు మరల గుంపులుగా విభజింపఁబడినవి. ఎట్లనఁగా:—కైకకం, కద్వికం, కత్రికం, కచతుష్కం, కపంచకం, కషట్కం, కసప్తకం, ఈయవాంతరవర్గములలో నకారాదిక్రమము లేదు. పదము లన్నియు నియమము లేకుండఁ జెప్పఁబడినవి. గ్రంథాంతమం దవ్యయము లక్షరాంతనియమముతోనే చెప్పఁబడినవి శబ్దముల లింగములు శబ్దోచ్చారణముచేతనే తెలియఁజేయఁబడినవి. అవసరమున్నచోట భిన్నపదములచేఁ జెప్పఁబడినవి. స్త్రీలింగపుంలింగాదిరూపములతోనే శబ్దములు చెప్పఁబడినవి. స్త్రీ పుం మొద లగుశబ్దములు వాడుకచేయఁబడలేదు. ఆద్యంతములయందు గొన్నివృత్తములు తప్పఁ దక్కిన శ్లోకము లన్నియు ననుష్టుపులే. గ్రంథాదియం దీగ్రంథకర్త యొకశ్లోకములో భోగీంద్రుఁడు, కాత్యాయనుఁడు, సాహసాంకుఁడు, వాచస్పతి, వ్యాడి, విశ్వరూపుఁడు, అమరుఁడు, మంగళుఁడు, శుభాంకుఁడు లేక శుభాంగుఁడు, వోపాలితుఁడు, భాగురి మొదలగువారు తనకుఁ బ్రమాణభూతు లని చెప్పియున్నాఁడు.

శ్లో॥ భోగీంద్ర కాత్యాయన సాహసాంక వాచస్పతివ్యాడిపురస్సరాణాం। సవిశ్వరూపామరమంగళానాం శుభాంగవోపాలితభాగురీణాం। కోశావకాశాత్ప్రికటప్రభావసంభావితానర్ఘ్యగుణస్య ఏమః। సంపాదయ న్నేష్యతి వాంఛితార్థానిథం నచింతామణితాం కవీనాం॥ అమిత్రశైలచరమాచలమేకలాద్రి కైలాసభూమివలయాద్య దిహాస్తి కించిత్। ఏకత్రసంభృత మగోచరశబ్దరత్న మాలోక్యతాం తదఖిలం సుధియః కవీంద్రాః॥ యద్యస్తి వాఙ్మయమహార్ణవమంథనేచ్ఛా ప్రాప్తుం పదం ఫణిపతే ర్యది కౌతుకం వః। విశ్వప్రకాశ మనిశం త మిమం నిషేవ్య సంభావ్యతాం పరమశాబ్దికశేఖరశ్రీః॥

ఈనిఘంటువు 1111 వ సంవత్సరములో రచియింపఁబడెను. "రామానలవ్యోమరూపైశ్శకకాలేఽఖిలక్షితే। కోశం విశ్వప్రకాశాఖ్యం నిరమాచ్ఛ్రీమ

హేశ్వరః" వైద్యశాస్త్రప్రావీణ్యము గలవాఁడ ననిగర్వితుఁడైన యీగ్రంథ కర్త సాహసాంకమహీపాలుని యాస్థానమందు వైద్యుఁడు- చరకసంహితా వ్యాఖ్యాతయు-నగు హరిచంద్రుని వంశస్థుఁడు. వైద్యులకుటుంబములోఁ బుట్టిన వాఁడు. శ్రీబ్రహ్మ యనువాని కుమారుఁడు. శ్రీకృష్ణుఁ డనువాని మనుమఁడు. సాహసాంకచరిత్ర మను గ్రంథమును వ్రాసిన వాఁడు. ఈవిషయమునే గ్రంథా దియం దిట్లు వ్రాసెను. "శ్రీ సాహసాంకనృపతే రనవద్యవైద్య విద్యాతరంగపద మద్వయ మేవ బిభ్రత్। యశ్చంద్రచారుచరితో హరిచంద్రనామా స్వవ్యా ఖ్యయా చరకతంత్ర మలంచకార ॥ ఆసీ దసీమవసుధాధిపవందనీయే తస్యా న్వయే సకలవైద్యకళావతంసః। శక్రస్య దస్ర ఇవ గాధిపురాధిపస్య శ్రీకృష్ణ ఇ త్యమలకీర్తిలతావితానః॥ కృష్ణస్య చాజని సుతః స్మితపుండరీకమండాతపత్రపర భాగయశః పరాగః। శ్రీబ్రహ్మ ఇత్యవికలాత్మముఖారవింద సోల్లాసలాసితరసార్ద్ర సరస్వతీకః। తస్యాత్మజ స్సురసకైరవకాంతకీర్తి శ్రీమా న్మహేశ్వర ఇతి ప్రథితః కవీంద్రః। నిశ్శేషవాఙ్మయమహార్ణవపారదృశ్వా శబ్దాగమాంబురుహమండరవి ర్బభూవ। యస్సాహసాంకచరితాది మహాప్రబంధ నిర్మాణనైపుణగుణాగతగౌర వశ్రీః। యో వైద్యకత్రయసరోజసరోజబంధు ర్బంధు స్సంతాం సుకవికైరవ కాననేందుః॥

ఈవిశ్వప్రకాశము యొక్క కీర్తి దీని ప్రణయనకాలమందే సకలదిక్కులయందు వ్యాపించెను. 1159 లో నున్న బంగాళాదేశపు గ్రంథకర్త యగు సర్వానందుఁడు 1088-1170 లో జీవించిన ఘూర్జరదేశస్థుఁడైన హేమచంద్రుఁడు నీవిశ్వప్రకాశ మును దమ గ్రంథములలో నుదాహరించిరి. ఈవిశ్వప్రకాశకు గ్రంథకర్తయే యొ కపరిశిష్టమును (Supplement) వ్రాసెను. దానిపేరు శబ్దభేదప్రకాశిక. అది శబ్దభేదము, బకారభేదము, ఊష్మభేదము, లింగ భేదము ననినాలుగు నిర్దేశ ములుగా విభజింపఁబడియున్నది. 1598 లో జ్ఞానవిమలగణియనునొక జైనపం డితుఁడు దాని కొకవ్యాఖ్యానమును వ్రాసెను.

—(మంఖుని యనేకార్థకోశము)—

భాగురి, కాత్యుఁడు, హలాయుధుఁడు, హుగ్గుఁడు, అమరసింహుఁడు, శాశ్వతుఁడు, ధన్వంతరి వ్రాసిననిఘంటువుల నాధారముగాఁ జేసికొని మంఖుఁ డనేకార్థకోశ మను నొకనిఘంటువును వ్రాసెను. అతఁడు గ్రంథాదియం దిట్లు చెప్పుచున్నాఁడు:—

ఆంగ్లమునుండి యాంధ్రమింకను గ్రహింపవలసిన విషయములు.

—జటావల్లభుల పురుషోత్తముగారు, బి. ఏ. కొవ్వూరు.—

రెండుజాతులకు దైవికముగ సన్నిహితసంబంధ మేర్పడినపు డందొక జా)నుండి మఱొకజాతి సాంఘికసారస్వతాద్యనేకవిషయములలో నూతనాంశములను గ్రహించును ఆరెంటిలోను దుర్బలమగుజాతి బలీయమగుజాతినుండి యెక్కుడువిషయములను గ్రహించును ఆంగ్లేయులకును మనకును సుమా రిన్నూఱుసంవత్సరములనుండి వచ్చుచున్న సాంగత్యమువలన మనకు మొత్తిమువయిని లాభము వచ్చినను నష్టము వచ్చినను సారస్వతవిషయములో మాత్ర మాంధ్రుల మగు మన మాంగ్లేయుల భాషావాఙ్మయములనుండి యనేకలాభములను బొందియున్నామని యంగీకరింపవలసియున్నది ఇంకను ననేకలాభములనుబొందవలసియున్నాము. అందు ముఖ్యము లని నాకుఁ దోఁచినవాని నీ క్రిందఁదెల్పుచున్నాను.

(1) సారస్వతదృష్టితో వార్తాపత్రికలను నడుపుట యనునది మనమాంగ్లేయులనుండి గ్రహింపవలసియున్నది. ఆంగ్లములోని గద్యరచన చమత్కృతులన్నియుఁ బత్రికలలోనే పుట్టి పెరిఁగిన వని చెప్పవచ్చును. అడిసను స్టీలు అనువారితోఁ బ్రారంభించి యీరీతివాఙ్మయము నేఁటివఱకును బెరుఁగుచున్నది. పెద్దపెద్దతరగతులకుఁ బాఠ్యగ్రంథములలోఁ జేర్పఁదగు వ్రాఁతలు వారివార్తాపత్రికలలోఁ బ్రచురింపఁబడుచుండును. ఈవిధమగు సారస్వతము మన మాంగ్లమునుండి గ్రహింపవలసియున్నది.

(2) వాక్యరచన విశేషములను బరిశీలించు నింగ్లీషులోని రెటరిక్ (Rhetoric) అను కళను మనము వృద్ధినొందించుకొనవలసియున్నది.

(3) సైన్సుకు సంబంధించిన పారిభాషికపదములను యూరోపియనుభాషలలోనుండి యెట్లు గ్రహింతుమా యని విచారించుచుఁ గార్యహీనుల మై చేతులుగట్టుకొని కూర్చుండుటను మాని యాంగ్లేయు లేరీతిగ లాటినుపదములను నిరాటంకముగఁ దీసికొనినారో యట్లే సంస్కృతభాషలో సార్థము లగు పారిభాషికపదములను మనముసృష్టించుకొనవలసియున్నది.

(4) సైన్సుల నన్నింటిని దేశభాషలలోనికిఁ బరివర్తనము చేయవలసి యున్నది.

(5) గ్రంథాలయోద్యమములను స్థాపించియు నిర్బంధోచితప్రారంభ విద్యావిధానము నేర్పఱిచియుఁ బాఠకులసంఖ్యను హెచ్చింపవలెను.

(6) Shelley's Defence of Poetry మున్నగు సారస్వత విమర్శ గ్రంథములను దలఁపించునవైనను మనలో లేకున్నవి. ఎవరినో యొకవ్యక్తిని దూషించుటయో భూషించుటయో మాత్రమే విమర్శ యని మనలోఁ జాల మంది భావించుచున్నట్లగపడుచున్నది. కాని పైనిఁజెప్పంబడిన గ్రంథకర్తలవలె సారస్వతసమస్యలను నేర్పుతోఁ జక్కని శైలిలోఁ జర్చించు విమర్శకులు మనలో నింతవఱకును లేరనియే చెప్పవలెను.

(7) ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్రకు సంబంధించిన గ్రంథములు బయలువెడల వలసియున్నవి.

(8) నీతికిని వేదాంతమునకును దేశచరిత్రలకును సంబంధించిన గ్రంథములను సారస్వతములోఁ గూడ నున్నతస్థానము నలంకరింప నర్హ మగురీతిని రచించుట యనుదానిని మన మాంగ్లవాఙ్మయమునుండి నేర్చుకొనవలసియున్నది. గిబ్బను రచించిన రోమకసామ్రాజ్యక్షీణపతనచరిత్ర (Decline and Fall of the Roman Empire) ను మెకాలే రచియించిన యాంగ్లదేశచరిత్ర (History of England) ను బోలిన గ్రంథములు మనభాషలో రచింపఁ బడ వలసియున్నవి.

(9) వచనగ్రంథములలోను బద్యగ్రంథములలోను నుత్తమమైన భాగములను వేఱుచేసి చిన్నచిన్న గ్రంథములుగఁ బ్రచురించుట యాంగ్లములో నాచారముగ నున్నది. ఆంధ్ర మీవిషయమున నాంగ్లము ననుకరింపవలసి యున్నది.

(10) బి. ఏ. తరగతిలోఁ బాఠ్యగ్రంథముగ నుండఁదగిన వచనకావ్య మింతవఱకు నాంధ్రములో లేకుండుట శోచనీయము. ఈకొఱఁతఁ దీర్చుకొనుటకు మన కాంగ్లము మార్గదర్శి కావలెను. మనలోఁ గేవలము శూన్యముగ నున్న ఎస్సే (Essay) అను వాఙ్మయవిభాగమును గూడ నాంగ్లేయులనుండి యనుకరింపవలసియున్నది.

(11) సభ్యములగు ఫార్సులును, జ్ఞానమును గల్గించు నవలలును నిపుడు మనలో మృగ్యములుగ నున్నవనియే చెప్పవలెను ఆంగ్ల మీవిషయములలో మనకు మార్గము చూప సర్వార్హమైనది.

(12) ఉపన్యాసము నొక కళగా నభ్యసించుట మనలో లేదు. ఎంత పండితులైనను మనవారు మాటలాడునపుడు వ్యాకరణము గాని సామాన్య వాక్యరచనపద్ధతి గాని పాటించుట లేదు. ఆంగ్లేయులలో నట్లుగాక చక్కని శైలిలో నిర్దుష్టభాషలో నుపన్యసించుట పరిపాటియైనది ఆంగ్లేయులే కాక మనవారుఁ గూడ నట్లుచేయుచున్నారు. ఈకళను మన మాంగ్లమునుండి గ్రహింపవలసియున్నది.

(13) వ్యతిరేకదృష్టాంతముచే నాంగ్లమునుండి మనము గ్రహింపవలసిన యొకవిషయమును మనవిచేసెదను. అది గ్రామ్యగ్రాంథిక భాషలకు సంబంధించినది. భాషకు స్థిరత్వమునది వీలైనంతవఱకు నుండునట్లు మనము యత్నింపవలెనని దానివలనఁ దేలును. నేఁటికి సుమారాఱువందలసంవత్సరముల క్రిత మాంగ్లములో చాసర్ అను నొకకవి యుండెను. ఆతని కవిత్వమనేకవిధములచేత నాంగ్లవాఙ్మయమునకు మకుటమని చెప్పవలెను కాని నేఁటియాంగ్లేయుల కాకవిరచించిన గ్రంథములను జదివి యానందించుభాగ్యము లేదు. ఏమన- ఈయాఱువందలసంవత్సరములలో నింగ్లీషుభాష యంతగ మాఱిపోయినది. మనమన్ననో సుమారు వేయిసంవత్సరములనాఁటి నన్నయభట్టు రచించిన భారతభాగము నాస్వాదింపఁగలుగుచున్నాము అందులకుఁ గారణము మనము భాషలో మార్పునుగలుగనీయకుండుటయే ఆంగ్లాంధ్రభాషావాఙ్మయములలోని యీవ్యత్యాసమునుబట్టి భాషలో మార్పు గలుగనీయరాదను నొకపాఠమును మనము గ్రహింపవలసియున్నది.

గ్రంథస్వీకారము.

నెచ్చెలి:—కవి, బ్ర॥ శొంఠి శ్రీపతిశాస్త్రిగారు- వీరాంధ్రలోకమున నపారపాండిత్యవిఖ్యాతిఁ గాంచిన కీ. శే. శ్రీభద్రాద్రిరామశాస్త్రులవారికుమారుఁడు.

"మృదుమధురపదలలితమును, సనాతనాధునాతన భావమిలితమును, విశుద్ధధారాకలితమును నయి యలరారుచున్న 'నెచ్చెలి' సహృదయబృందమునకు నెచ్చెలియే.........కవి యొనరించిన యీమహాన్వేషణమున సర్వమతములును సమత్వము నందె ననుట మహాగభీరభావభరిత మని విమర్శకవరేణ్యు లంగీకరింపఁగలరు నెమకుటలో మూర్తిత్రయంబు కరఁగి ముద్దయయ్యెను. మహాప్రకృతి మహేశ్వరునితో వియ్యమందెను. దశదిశావ్యాప్తమగు వైవిధ్య మంతయు నేకత్వశోభను బొందెను. అయ్యదియే ముమ్మొనలసిలువకు మూలదండము. అట్టిదియే శ్రీపతి యైక్యానుసంధానము. ఇంత మహోత్కృష్టభావసంపద నింతపిన్నవయసునఁ గాంచఁగలిగిన యీకవి కడుంగడు ధన్యుఁడు."

కథ:--నిద్రలో నెవ్వరో మేలుకొలిపినట్లయి యన్నిదిక్కుల వెదకఁబోవును, గలవచ్చును. ఆకలలోఁ గవి వివిధవిషయములు చూచును. చూచినవానినెల్ల మనకు హృదయంగమముగా నుండున ట్లలంకరించి చెప్పుచు వెదకి వెదకి తుదకు నెచ్చెలిం గాంచి నిర్వృతిం బొందును

"నెమ్మది నెలకొన్న నినుఁ గాంచలేక, ఆలయము లని దివ్యస్థలము లని
మఠము లని భజనమందిరము లని, మునుఁగుట లని నోము లని పూజ లని
యింక నేమేమొ యనేకవిధముల, ఒడినున్న బిడ్డకై యూరెల్ల వెదకు
తల్లిపోలికఁ దల్లడిల్లిపోయితిని, ఎట్లుఁకోరినట్టు లేయుండు నిన్ను
నెవరెట్టినామంబు లిడిపిల్చికొన్నఁ, బ్రణవాంతరం బయి ప్రణయార్థమగుచు
నెచ్చెలియను పేర నేఁ బిల్చికొందు"

ఈవాక్యములకే నెచ్చెలియను గ్రంథము ప్రమాణ మగుచున్న దని మేము తలంచుచున్నారము. మంజరీమార్గము నిర్దుష్టముగ నిరర్గళధారతో విరాజిల్లుచున్నది. ఇందుఁ గవికిఁ గలపాండిత్యము వెల్లడి యగుచున్నది. అభిప్రాయము స్పష్టపడుచున్నది. శ్రీపతిశాస్త్రిగారు బహుకాలము ద్రవిడదేశములో

నుద్యోగవశమున నుండియును మాతృభాషను గడుం గృషిసల్పి యిట్టికావ్యము నాంధ్రలోకమున కొసంగుట మాతృభాషాభిమానము.

దీని వెల రు 1-0-0. చెన్నపురి వావిళ్ళ రామస్వామిశాస్త్రులు అండు సన్సువారియొద్దఁగాని, కాకినాడలోఁ గవిగారియొద్దఁగాని దొరకును.

సంస్కృతవాఙ్మయచరిత్ర — ప్రథమసంపుటము. వైదికవాఙ్మయము.

ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషద్గ్రంథమాలలోని పదియవగ్రంథము.

ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు రిజిస్ట్రారుగారు దయతోఁ బంపినది.

బ్రహ్మశ్రీ మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రిగా రనేక వేదశాస్త్రగ్రంథములు పరిశీలించి వేదకాలనిర్ణయములను వేదధర్మములను దత్తత్కాలీన పురుషాచారభేదంబులను విస్పష్టముగాఁ దెలియఁజేయు సంస్కృతవాఙ్మయచరిత్రము ప్రథమసంపుటమును బూర్తిగాఁ జూచినాఁడను. వారిప్రతిభావిశేషమును నైపుణియు నుఁ జాలఁ బ్రశంసనీయము లై యున్నవి. చిరకాలమునుండి వేదము లపౌరుషేయము లని కొందఱు నీశ్వరకృతము లని కొందఱును జెప్పు మననైయాయిక వేదాంతశాస్త్రిమతకర్తల యభిప్రాయములను, ఆధునికనవనాగరకుల కాలనిర్ణయసూచక మైనశిలాశాసనగ్రంథాదినిరూపణలతో సమన్వయము చేసి వేదశాస్త్రములు సకలమతగ్రంథములకంటె బహుప్రాచీనము లని స్థిరపఱిచి హిందూమతమునకు మహోపకారమును గావించినారు. వేదమందు ఋషులుగా మంత్రద్రష్టలుగా వ్యవహరింపఁబడు ఋషు లందఱును బూర్వమందున్న మంత్రములను స్మరించి విశదీకరించినవారే కాని నూతనస్రష్టలు కా రనువిషయమును శ్రీశాస్త్రులువారు విశదీకరించుటచే వేదము లనాదు లని చెప్పుశాంకరసిద్ధాంతమును స్థిరపఱిచినా రని నేను విశ్వసించుచున్నాఁడను.

శ్రీశాస్త్రులవారు, ఉత్తరధ్రువము హిమప్రళయానంతరయుగారంభ మను శీర్షికాప్రారంభమందు "క్రీస్తుపూర్వము ౧౦,౦౦౦ లేక ౮,౦౦౦ సంవత్సరములు వేదసూక్తములందలి యనేకవిషయములు హిమప్రళయపూర్వకాలమందలివని వైదికఋషు లెఱుంగుదురు. బహుపురాతనము లైన యావిషయములే సూక్తరూపమును దాల్చినవి" అని వ్రాసియున్నారు. ౧౦ వేల ౮ వేల సం॥రములకుఁ బూర్వమం దీమహర్షులు తెలిసికొనినవిషయములు, అంతకంటెఁ బ్రాచీనులయిన ఋషిపరంపరయొక్క సూక్తములవలననే తెలిసికొనియుందురు. అందుచే

తనే వేదములకు శ్రుతు లనుపేరు సార్థక మైనది. శబ్దార్థము లనాదు లని మన శాంకరమతసిద్ధాంతము. కనుక యీవిషయమునే శాస్త్రిలవారు, విషయములు సూక్తములును బహుపురాతనము లని సూచించినా రని నేను దెలిసికొనుచున్నాఁడను. సమస్తవిషయములయందు నిరుపమాన మైన పాండిత్యమును లోకోపకారార్థమై వినియోగించిన శాస్త్రిలవారి నవీనప్రతిభావిశేషమున కభినందనములు చేయుచున్నాను. సంస్కృతమందుఁ గాలనిర్ణాయకచరిత్రములను విమర్శగా వ్రాయని లోపమును సవరించి క్రొత్తదారిని జూపించిన శ్రీశాస్త్రిలువారును, నట్టివారియుద్గ్రంథమును బ్రకటించి యాంధ్రదేశమునకు మహోపకార మొనరించిన యాంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తువారును నాంధ్రలోకమునకుఁ జిరస్మరణీయులు. దీనివెల రు. 3. వం॥ వేం॥

क ल्या ण.

— క ళ్యా ణ. —

శ్రీశివాంకము—హిందీ- గోరక్‌పూర్‌నుండి శ్రీయుత హనుమాన్‌ప్రసాదపోద్దార్ మహాశయులయు శ్రీయుత చిమ్మన్‌లాల్ గోస్వామీ ఎం. ఏ. శాస్త్రి మహాశయులయు సంపాదకత్వమున నెనిమిది సంవత్సరములనుండి వెలువడుచున్న "కల్యాణ" హిందీపత్త్రిక యొక్క, ఆగష్టు, సెప్టెంబరు-శ్రావణభాద్రపదముల (8 సం. 1-2 సంచికలు) సంచిక యేకముగా శ్రీశివాంకమను పేరఁ బ్రకటింపఁబడినది. స్థాలీపులాకన్యాయమునఁ జదివి సారాంశమును గ్రహించితిమి. ఈయంక మపూర్వ మైనది.

తొలుదొలుత బ్రహ్మసూత్రములు, శ్రీశంకరాచార్యుల శివానందలహరి, అప్పయ్యదీక్షితుల స్తోత్రములు చేర్పఁబడినవి. ఇందులో వేదములు, ఉపనిషత్తులు, సూత్రములు, తంత్రములు, ఆగమములు, పురాణములు, కావ్యములు, నాటకములు, స్తోత్రములు, స్థలపురాణములు, క్షేత్రమాహాత్మ్యములు, సాధుగీతములు, భక్తోపాఖ్యానములు, లోనుగా సంస్కృతాది దేశభాషలపర్యంతముఁ గల సద్గ్రంథములనుండి ప్రమాణములఁ గ్రోడీకరించుచు బహువిధామూల్యవ్యాసములతో శివతత్త్వము చక్కఁగా వివరింపఁబడినది. ఆయాయి కథాభాగములు బోధపడునట్లు నడుమనడుమఁ జిత్రాకర్షకము లగు నేకవర్ణ ద్వివర్ణ బహువర్ణచిత్రము లనేకములు పొందుపఱుపఁబడినవి. శివవిషయశంకలకన్నిం

టికి నిందు సమాధానములు దొరకును. కార్యాంతరనిమగ్నులగు భాషాభిమానభక్తుల కిది హస్తపుస్తకముగా నుండును. ఈశివాంకమున శివకేశవుల కభేదముం దెల్పుట వీరిముఖ్యోద్దేశముగా నున్నట్లు మొదట ముఖపత్రముపై హరిహరరూపశివప్రతిమను బొమ్మకట్టించిరి. ఆవిషయమై యభేదవిషయములు పెక్కులు వ్రాసియున్నారు. ఉత్తరదక్షిణదేశములలోనున్న శివభక్తుల ఛాయాపటము లిందుఁ గలవు. శ్రీకాశి, శ్రీరామేశ్వరము, శ్రీశైలము, తంజావూరు, మధుర, పక్షితీర్థము, భువనేశ్వరము, వైద్యనాథము, మొదలగు శివస్థలములలోని గోపురముల యాలయముల ఛాయారూపము లిందు విశేషముగఁ జేర్చియున్నారు. బహువర్ణచిత్రము లన్నియు నతి మనోహరములుగా నున్నవి. పార్వతితపస్సు, సతీశరీరమును శివుఁ డెత్తికొనిపోవుట, హాలాహలభక్షణము, వ్యాఘ్రపాదలింగపూజ, కాశిలో శివుఁడు తారకమంత్రోపదేశము చేయుట, ధ్యానమగ్నశివుఁడు మొదలగు ననేకములు మెచ్చఁదగినవి.

ఈశివాంకమునందలి వ్యాసకర్తలెల్లరును సంస్కృతాంగ్లేయాది వివిధ భాషాకోవిదులును, ఆస్తికులు నగుటచేఁ బాఠకులకు దృఢమతాభినివేశముకలుగును. హిందీభాష బహుమృదులముగా నిర్దుష్టముగా నున్నది. ఇట్టివే, రామాంకము, గీతాంకము ఇత్యాది కొన్ని వీరు ప్రకటించినట్లు మేము విని యున్నారము.

కల్యాణ సంవత్సరమునకుఁ జందా రు. 4-3-0. శ్రీశివాంకము వెల రు. 3.

KALYANA—SRI SIVANKA (Hindi.)

We have great pleasure in announcing to our readers that the Joint Editors of the Hindi Journal 'Kalyana' published from Gorakhpur have issued Parts 1 & 2 Vol. 8 under the title of Sivanka This is a continuation of the Editor's laudable attempts in the past, —the Ramanka, Gitanka etc. The issue under review consists of a series of articles by eminent scholars and is profusely illustrated. Drawing abundantly on the materials in the Vedas, Tantras, Agamas, Puranas, Kavyas, and other books, the articles discuss Sivatattva in diverse aspects and aim at pointing out the oneness of Siva & Kesava. Names do not matter and the ultimate reality remains one & the same whether the sectarian call Him Siva or Vishnu. The illustrations not only touch upon the themes discussed in the work but also consist

of the various temples dedicated to Siva in Benares, Rameswaram, Srisaila, Tanjore, Madura and other places. The frontispiece illustrates the image of Harihara in accordance with the intention of the Editors. We have every reason to hope that a perusal of the work leads one to the path of religion specially in these days when tenets of all leading religions are put to the test of strict scrutiny and subjected to unbelief and doubt.

Kalyana-Annual Subscription for the Journal is Rs. 4-3.
Sivanka alone Rs. 3-0-0.

ఓరుగల్లు సామ్రాజ్యము—చారిత్రకనవల- ఆయుర్వేదభూషణ పండిత పీటూరి వాసుదేవశాస్త్రిగారిచే రచియింపఁబడినది. క్రౌనులో **334** పుటలు, నలువది ప్రకరణములుం గలది. ఇందలివిషయము- ప్రతాపరుద్రుని పరిపాలనా కాలమునాఁటిది పద్మనాయక వెలమవంశజు లగు మధుమతీ మాధవు లిందు ముఖ్యపాత్రములుగా ప్రవేశపెట్టఁబడిరి. నాఁడు ప్రతాపరుద్రునకు లింగధారులును ఆరాధ్యులును మతగురువులుగా నుండిరి. ఈశైవులు జైనమతముపై ద్వేషమును వహించి వివిధమాయోపాయములచే జైనుల దేశభ్రష్టుల గావించిరి. దేశభ్రష్టు లగు జైనులు, పరదేశములకు బోయి యోరుగల్లు గుట్టంతయును వారి కెఱింగించి ప్రోత్సహించి యోరుగల్లుసామ్రాజ్యముపై దండయాత్రల వెడలింపజేసిరి. మతమే ప్రధానవిషయము గాగల చారిత్రకనవల కిదే ప్రథమము.........మధుమతి మాధవుని ప్రేమించినది. మాధవుడు మధుమతిని ప్రేమించినాఁడు. ఉభయులకును వియోగమేర్పడినది. మధుమతి యెన్నియో కష్టము లెదుర్కొన్నది. ఆత్మబలవిశ్వాసములతో నామె స్వధర్మరక్షణ మొనరించుకొని స్త్రీలోకమున కాదర్శప్రాయ మైనది.........కామపాలుఁడు తనయందముపై నాధారపడి మధుమతిని లోబఱుచుకొన యత్నించి విఫలుఁడైనాఁడు. ప్రేమసాధనమునకు......గుణములును విద్యయును ప్రధానసాధనములుగాని సౌందర్యముకాదని మధుమతి చరిత్రమువలన చక్కగా బోధపఱుపబడినది." అని యిట్లుగా నీనవలలోని సారాంశమును పీఠికలో మ॥ ఓరుమళ్ళ అచ్యుతరావు ఎం. ఏ. ఎల్. టి. గారు తెల్పినవిషయములం బట్టియే పాఠకులు దీనిలోని విషయము గ్రహింతురు. దీని వెల రు 1. గ్రంథకర్తగారి యొద్ద రాజమహేంద్రవరములో దొరకును.

అశ్వత్థము లీతనువులు, విశ్వములు సమస్తలోక విభులు జనముల్
శాశ్వత మని తలఁపక స, ర్వేశ్వరుఁ డగురామభద్రు నెఱుఁగుము మనసా.
ఏరాముఁ బొంది మరలఁగ, రారు మహాత్ములిల కానిరంజను నీలో
నారాధింపుము తగ సీ,తారామస్వామిగాఁగఁ దలఁపుచు మనసా.
ఛాయారూపము చొప్పున, నేయెడలను సాక్షి యగుచు నినుని పగిదిఁ దాఁ
బాయక విషయేంద్రియముల, డాయక వెలిఁగించు రాముఁడాయుము మనసా.
వెలుఁగుల కెల్ల వెలుంగై, వెలిఁగింపక వెలుఁగఁ బోక వెలుఁగుచుఁ దానే
వెలుఁగై యంతట వెలుఁగం, గలసీతారామభద్రుఁ గనుఁగొను మనసా.
గుణములఁ బొరయకను యిల, క్షణుఁడై యపరోక్షుఁడై ప్రకాశించెడి యా
ప్రణవార్థగమ్యు నారా,యణు సీతారామచంద్రు నరయుము మనసా. ౭౬
శంకింపక పంకింపక, సంకల్ప వికల్పములను జరుగక తగ నే
వంకకుఁ బోవక విగత క,ళంకుని భద్రాద్రి విభుఁ దలంపుము మనసా. ౭౭
అజ్ఞానతమముఁ బొరయక, ప్రజ్ఞానజ్యోతి యగుచుఁ బరఁగెడు రామున్
సుజ్ఞానముతో నీలోఁ, బ్రజ్ఞానముతోఁ దలంపు పాయక రామా. ౭౮
అమృత మమనస్క మవ్యయ, మమిత మనామయ మచింత్య మపరోక్ష మరూ
ప మమల మగమ్య తేజము, సమరస మగురాముఁ దలఁపు సతతము మనసా.
కారణ కార్యములకుఁ దాఁ, గారణమై కారణమును గడచి యవలి యోం
కారమకారాంతరమునఁ, గేరెడు రాముని భజింపు కృతిగొని మనసా. ౮౦
నినుఁ గూడినందుకనయము, మునుకొన సంసారజలధి ముంచితి వీకనిన్
దునిమెద భద్రాచలరా,మునిఁ గని విజ్ఞానఖడ్గమున నో మనసా. ౮౧
అజపాగాయత్రీమం,త్రజపంబున మించి మారుతముల నడఁచితిన్
భుజియించెదఁ జూడుము మా,విజయరఘూద్వహుని కరుణ వెలయఁగ మనసా.
ఎనసి యనిత్యము లగునీ, తనుకరణంబులను గూడి తాపత్రయతో
యనిధిం గూలితి నీకై, నను రాము పదాంబుజములు నమ్మవె మనసా.
సమమమకారాహంకా,రముల విడిచి రామచంద్రు రక్షకుఁగా ని
త్యముఁ దలఁచెద నీకసీప్రే,ష్యము నాకే మనుసరింప నవయఁగ మనసా.
నీవలనఁ గదా నాకీ, జీవత్వము గలిగె నందుచే సంసారం
బావిర్భవించె నీక సీ,తావిభుఁ గొలుతు స్వపదద్వథార్థము మనసా. ౮౫
ఏమూలక నిన్నేలిన, రామునిఁ దలఁప నతఁడేమి రక్షింపఁడ......
.........ని, న్నేమని యిఁక నమ్మవచ్చు నిలలో మనసా. ౮౬

నీవనఁగ నెంత రాముని, సేవయొకించుకయు నాకు సిద్ధించినచో
భావన నె సంహరించెద, జీవత్వభ్రాంతి విడిచి సిద్ధము మనసా. ౯౭
దేహము.........,మోహము తత్సాక్షి యగుచు మొదలై తుదలై
దేహప్రభుపైఁ గలిగిన, నాహో బ్రదుకుదుపుగద రయంబున మనసా. ౯౮
నీకన్నఁ దక్కువగు నీ, ప్రాకటవిషయేంద్రియముల పజ్జ మెలఁగుట
స్తోకవివేకమె తగదిఁకఁ, గాకుత్స్థాన్వయునిఁ గూడు గ్రక్కునమనసా. ౯౯
రాముని కరుణ నిజాత్మా, రాముఁడనై యుండెదను దిరంబుగ నిఁక నీ
వ్యామోహ ముడిగి నాలో, వేమఱుఁ గలియుము నిరస్తవృత్తిని మనసా.
భంగమును బొందకుండు కు,రంగమతంగజపతంగరాజీవమహా
భృంగములరీతిఁ గువిషయ,సంగతిఁ దలఁపు మిఁక రామచంద్రునిమనసా.

ఇది పరిషత్పుస్తకభాండాగారములోని
3138 సంఖ్యగల తాళపత్రప్రతికిఁ బ్రతిక:
మట్టివాడకో సంపాదింపఁబడినది.

---

౧౦. శ్రీగిరిమల్లేశశతకము.

రామలింగార్యకవి.

—సీసపద్యములు.—

శ్రీపార్వతీదివ్యచిత్తాబ్జసారంగ సారంగదానవక్షణసభీమ
భీమాట్టహాస విభేదితాంధకపుర పురపూర్వదేవ సంహరణబాణ
బాణగృహద్వారపాలనవిధిదక్ష దక్షముఖధ్వంస ధరనివాస
వాసవపూజిత వరపాదరాజీవ రాజీవపదహార రాజమిత్ర
మిత్రచంద్రాగ్నినేత్ర యమిమిత్ర విశర, శరధితూణీరననుఁబ్రోవు స్మరహర
రామలింగార్యపోష సద్రాజభూష, శరణు శ్రీగిరిమల్లేశ శాంకరీశ. ౧

మాణిక్యఖచిత సన్మంజులకుండల కుండలిభూష సద్గుణసముద్ర
ముద్రితాశాపాశ మునిమనస్సంచార చారణగణనుత చరణకమల
కమలాక్షపూజిత కమలసన్నిభనేత్ర నేత్రీభవ.........
... ...
విభవములొసంగి ననుఁబ్రోవ వేదవినుత, నుతజనాంభోజలోకబంధు ప్రకాశ
రామలింగార్యపోష సద్రాజభూష, శరణు శ్రీగిరిమల్లేశ శాంకరీశ. ౨

.........న నత్ర ఖండిత దితిపుత్ర పావనచారిత్ర పాండుగాత్ర
విలసదాశానేత్ర వేదసంచయవక్త్ర కార్ముకీకృతగోత్ర కర్మసూత్ర
వర్ధితమునిగోత్ర వాసవనుతిపాత్ర హార్యగ్నిశశినేత్ర యక్షమిత్ర
నారాయణకళత్ర నరకపాలసుపాత్ర మహితవియచ్ఛత్ర మారజైత్ర
కలుషవల్లీలవిత్రభక్తాబ్జమిత్ర, పాలితచ్ఛాత్ర ననుఁబ్రోవుపరమకృపను, రా॥

కైలాసగిరిగేహ ఖండితారిసమూహ పారదనిభదేహ భవ్యబాహ
పాటితగజదైత్య పరిశుద్ధశుభకృత్య మునిమనోబ్జాదిత్య వినుతసత్య
వందారుమందార సుందరాహిపహార మందరాగవిహార మహితధీర
భద్రరాట్టంఖాణ పాథోధిసత్తూణ మురవైరిబాణ భాసురకృపాణ
నీకువందన మొనరింతునీలకంఠ, విలసదాకల్పయశమిమ్ము వేగమాకు, రామ॥

శ్రీమహాలక్ష్మి సుస్థిర ఘనాంచితవేణి దర్పణగండ యేతలిరుఁబోణి
పూర్ణేందువదన యే పొలఁతి పల్లవపాణి రదనాభిభూతసన్మృదుసువాణి
కమలాభనేత్ర యేకాంతాశిరోమణి సంపత్సముద్ర యేసరసవాణి
అబ్జగర్భునిఁ గన్నహరికిఁ బట్టపురాణి దారిద్ర్యభేదనోద్ధతకృపాణి
యట్టిశ్రీదేవి మముఁబ్రోచునట్లు భవదు, దారసత్కృపవరమొసఁగ వేధరనివేశ, రా॥

తారాహీరపటీరతారకతారేశశరదభ్రకాంతిని సరకుగొనక
కర్పూరపారదకామపాలాములనీరేజకాంతిని నెఱసులెన్ని
మందారహారాక్తికకుందహాసవాశనకాశాభ్రసామజకాంతిఁ దెగడి
తనరను ప్రభలెల్ల ధాత్రినివిలసిల్ల భాసిల్లుభారతి భవ్యవాక్య
వైభవ మొసంగునట్లుగా భవదనుజ్ఞ, మొసఁగి రక్షింప వేమఱుఁబనవనాథ, రామ॥
సర్వచరాచరజంతుజాలము నెల్ల సృష్టికర్త నటంచు సృష్టిచేసెఁ
బ్రాజ్ఞస్థునఁ జేయు పాపపుణ్యంబుల ననుభవింపకతీర దంచు వ్రాసెఁ
దానె వ్రాసె నటన్న తగనిందరాకుండ విధిపూర్వకృతమను విధ మొనర్చి
భామాంగనాకుచపరిరంభదానందహృదయాబ్జుఁడైన యాసృష్టివిభుని
నెల్లవేళల సత్కృప నేలితయ్య, యట్టి నీకింక ననుఁ బ్రోవ నధికభరమె, రామ॥
సకలజగంబుల సన్యతృణాదిని సర్వకాలముఁ బ్రోచు సాహసంబు
వటపత్రశాయివై వసధిలో నిద్రించి యవ్వయయపకమంది యలరుచుంట
భానుకోటిప్రభాభాసుర దేహుఁడై విలసిల్లుచుండెడి విమలయశము
రమ్యకౌస్తుభరత్న రాజితుఁడై లక్ష్మి పరిణయంబైనట్టి భాగ్యరేఖ
నీవరంబున గాదె యీయఖిలవిభవ, మబ్జనేత్రునికబ్బుటయతనియందు, రామ॥
నీవరంబునఁగాదె దేవేంద్రునకు స్వర్గరాజ్యంబు గల్గుట రాజభూష
భవదనుగ్రహదృష్టి పాత్రుఁడై శేషాహి భోగవతీపురభోగ మందె
నీకృపచేఁగాదె నెఱిఁగుబేరుం డుర్వి రాజరాజాభిఖ్యఁ దేజరిల్లెఁ
దావకకరుణాసుధారసపూరంబు నాపైనిఁ జిల్కించి నవ్యమహిమ
నేను విరచించు శతకంబు నీకరాబ్జ, మందుఁబూఁబంతికైతిగా నలరఁ జాల్పు, రా॥
దండధకోద్దండదర్పమున్న దైత్యారి గర్వాపహరణ విక్రమభుజుండు
కర్ణకుండల రత్నకాంతిచ్ఛటల్ గ్రమ్ము గండద్వయోన్నిద్రకాంతియుతుఁడు
భగునినేత్రము డుల్చి భారతివంచించి యగ్నిదేవుని జిహ్వలంటఁ గోసి
దశదిశాపతులను దారుణగదనొత్తి భాస్కరుపండ్లూడిపడఁగ మొత్తి
యజ్ఞభంగంబుగావించి యలరువీర, భద్రుఁగన్నట్టి శంకర భద్రవాహ
రామలింగార్యపోష పద్రాజభూష, శరణు శ్రీగిరిమల్లేశ శాంకరీశ. ౧౦
హారిఫాలమును జించి యారక్తమబ్జకరోటిని బ్రాగిన మేటి వీవు
బ్రహ్మమధ్యశిరంబు పటుశరగతిఁ ద్రుంచి మరలఁ దావేఁడిన మనిచినావు
దశకంఠుఁ డొకనాఁడు శారాచలంబెక్క, నంగుష్ఠమున దర్ప మడఁచినావు

హరియు మోహినిగాఁగ సతినితో రతికేళిఁ గలసి సత్పుత్రుని గాంచినావు
ఇట్టి నీలీల లెన్న నే నెంతవాఁడఁ, గరుణ నన్నేలు సౌభాగ్యవరము లొసఁగి, రా॥

శూరాదిదనుజప్రవీర బాధలకోడి బ్రహ్మాదిదేవతల్ ప్రస్తుతింప
దేవేశ భవదీయతేజం బొసంగిన వేమాఱు ఱెల్లులోఁ బ్రేమ నుంచి
షట్పిండములుగాఁగ షట్కృత్తికలుఁ జూచి షడ్భావసహితలై సాఁకిరెలమిఁ
గాత్యాయనీదేవి కరుణతో షట్పిండములఁ బట్ట నొకటియై మునమెలర్పఁ
బిల్లఁడై యొప్పి భవదాజ్ఞఁ బృథ్విదనుజ, వంశములఁ గూల్చె సేనాని వరదయాంశ॥

అఖిలపురాణేతిహాసు వేదవ్యాసుఁ గణకుంజరాంకుశుఁ గాళిదాసు
దండిని భవభూతిఁ దగ శంకరాహ్వయు మల్హణ బిల్హణ మాఘకవుల
భట్టబాణు మయూరు భారవి వాల్మీకి భవ్యపండితరాయుఁ బ్రౌఢకవిని
శ్రీనాథు భాస్కరు శివభద్రు సలసాని పెద్దనార్య విభూషుఁ బ్రీతిసోమ
యాజిముఖ్యుల నిర్మలాత్మయుతులఁ, జేసి రక్షించితివి గదా సిరిచెలంగ, రా॥

నవరత్నఖచితమౌ నవ్యకిరీటంబుఁ బేదవాఁడును దలఁ బెట్టు పెట్లు
దనుజారివంచు సుధాపూర్ణకుంభంబు నల్పమనుజున కదబ్బు పెట్లు
జలదంబులో మించు సౌదామినీరేఖఁ గని కౌఁగిటను జేర్పఁ గలుగు పెట్లు
పుట్టుభోగులఁ జూచి పొరిఁబొరిఁ బొక్కాడి కష్టాత్ములకు సిరిగల్గు పెట్లు
గాన నీభక్తి లేనట్టి హీనమతికి, నెట్లు ప్రాపించు నీసేవ యెన్నిచూడ, రామ॥

ఛందోనిబంధనము ల్పరికించి చూడఁగ లేదు యతిగణప్రాసవిఖ్యాతి లేదు
అమరకాండత్రయం బభ్యసింపఁగ లేదు నచ్చుహల్లులభేద మరయ లేదు
కావ్యపంచకమైనఁ గనుఁ జూడఁగా లేదు కవిప్రసిద్ధార్థముల్గలవ లేదు
శ్రీశంభుకృపచేతఁ జెప్పితిఁగాని నా శక్తిచేఁ గాదు నీశతకరచన
గాన మత్కృతి సుకవు లహీనకరుణ, నెంచరె మ్యోడఁ జూచినఁ బంచవదన, రా॥

వసుధఁ గోమట్రాజువంశాబ్ధిచంద్రుండు శంకరాభిఖ్యుండు సాంద్రయశుఁడు
సకలవేదాగమశాస్త్రము ల్పరికించి శైవరాట్ఛ్రుఁడని తలఁచి మదిని
వీరశైవాచారవిధి శివదీక్షచే లింగధారణ మయ్యె లీలఁ దనర
దశరథాత్మజుఁడంత దశకంఠుఁ దెగటార్చి శ్రీపర్వత ప్రదక్షిణముఁ జేసె
నా ప్రదక్షిణగతి నతఁ డధికభక్తిఁ, జేసె యుష్మదనుగ్రహ శ్లిష్టుఁ డగుచు, రా॥

ఆశంకరుఁడు బుచ్చమాంబను వరియించి కొమరు శేవురనొకకూఁతుఁ బడసె
నందుఁ గనిష్ఠుండు నతిగుణాఢ్యత్ముఁడు సౌందర్యపరిభూతశంబరారి

యమహితాంబుదోద్ధతి కనిలమై విలసిల్లి నిఖిలమంత్రులలోన నిగ్గుదేలి
దానకర్ణుం డన ధాత్రిలోఁ బొగ డొందె, నాగయలింగంబు నయమహిమను
జక్కమాంబనువరియించి శుభకరముగఁ, గొమరులనునమ్మునేవురఁగోరికనియె॥
అందగ్రజుండును నతిగుణాఢ్యుండగు సింకయ్యయనుపేర వెలసె భువిని
నక్షయంబగు శివదీక్షఁ జెన్నొందుచు నక్షయలింగంబునలరె ధాత్రి
భక్తికి ముంగొంగు పసిఁడియై బసవయ్య భాసిల్లెసౌభాగ్యవతియుచేత
మంత్రమంత్రార్థము ల్మహిమనుచ్చరించుచు లక్ష్మీశలింగంబు లలివహించె
నెన్నవల్వ్వరకన్న నేఁచిన్నవాఁడ, నన్నుఁ గృపతోడఁ బ్రోవుమాపన్నపోష॥
మద్గురుమూర్తియా మహిమనుద్భటారాధ్యవంశాబ్ధిచంద్రుండు వరగుణుండు
షట్చక్రసంధాని షట్కోశరిపుజేత షడ్భావరహితుండు షట్స్థలుండు
కల్మషం బనునంధకారంబునకు శుద్ధసుజ్ఞానదీపమై చూడఁబడును
బరవాదులకు నెల్ల భయదప్రతాపుఁడై వీరభద్రాఖ్యచే వెలసె ధాత్రి
నట్టి మద్గురుస్వామి నే ననుదినంబు, సంస్తవమొనర్తు దుర్వర్ణశైలవాస,రా॥
ఖండితంబుగఁ గాలకంఠుఁడే కర్తంచు దండిబౌద్ధులవాద నుండఁ జేసి
యిల వేదపద్ధతి నీశుఁడే కర్తందుఁ బాంచరాత్రుల చర్చపదటఁ గలిపి
లోకత్రయాచార్య పాకశవిలసిల్లి పండితారాధ్యుండు భవ్యమహిమ
వాదించి పావకు వస్త్రాన సంధించి పరులింక్ష లేకుండ వరలఁ జేసి
నేత్రములుదీసిస్ఫురదూర్ధ్వనేత్రయుగము, వడసె నేమేనినుతియింతుఁ బండితార్య
రామలింగార్యపోష సద్రాజభూష, శరణు శ్రీగిరిమల్లేశ శాంకరీశ. ౨౦
అక్షరోజ్జ్వలభక్తిపాత్రీకబసవని యక్షరంబులె కల్పవృక్షవితతి
యక్షరబసవనామాక్షరంబులు దల్చి పక్షివాహుఁడు లక్ష్మిఁ బరిణయించె
రక్షకాఖ్యబసవు నీక్షించుచున్నట్టి యక్షులులోకాభిరక్షణములు
అక్షీణశివపదాఢ్యక్షమహోక్షాధిపాక్షరనిరతి మోక్షప్రదంబు
గానబసవని నుతియింపఁగలరె పద్మ,జాచ్యుతాదిదేవతలౌర యావనిలోన,రా॥
బసవనీనామంబు పఠించి విన్నను బశుపులకైనను బరఁగుభక్తి
బసవనీకథలెల్లఁ బాటించి నుడివినఁ బసిబాలురకునైన నెసఁగుభక్తి
బసవనీనామంబు పాటించి వ్రాసినఁ బతితులకైనను భక్తిగలుగు
బసవనీపదములఁ బ్రస్తుతిచేసినఁ బామరులకైనను భక్తిగలుగు
బసవబసవాయటన్నను బాపహరము, అట్టిబసవేశ్వరస్వామినభినుతింతు,రా॥

భక్తమండలి కెల్ల భద్రగజోపము మడివాలుమాచయ్య మహిమఁదలఁతుఁ
బరవాదులను జిహ్వవట్టి కోసినదిట్ట మాదిరాజయ్యను మదినిఁ గొల్తు
నంగుళంబులనొత్తి యమృతంబుఁజూపిన యెడపదయప్పన్న యడుగులెంతు
గురుభక్తి వదలక గురుసతీహితబాంధవాళితోఁ గైలాస మలరిచేరు
నట్టి బిల్లమరాజును ననుదినంబు, నాదుమదినిల్పినుతియింతు వేదతురగ, రా॥
కిన్నరబ్రహ్మయ్య కీర్తినుతించెదఁ గన్నడబ్రహ్మయ్య గణుతిచేసి
కల్లిదేవయగారి గాదిలిబంటను గక్కయ్యగారింటి కర్తకరుఁడఁ
జిటితొండభక్తుని జేరి కీర్తించెద వడయునంబికిఁ జేతు వందనములు
గొడగూచి నామదిఁ గొనియాడుచుండెద సక్కమహాదేవికనుఁగుశరణు
ముగ్ధసంగయ్యగారికిముదమెలర్పఁ, బ్రణుతిచేతునుసద్భక్తిపటిమచెలఁగ, రా॥
మోళిగమారయ్య ముసిడిచౌడయ్యయు శూలదబ్రహ్మయ్య సురియచౌడు
బడవలబ్రహ్మయ్య బాబిరాజయ్యయు శివనాగమయ్యయు శివకరుండు
అల్లయ్య మధుపయ్య బల్లేశు మల్లయ్య గోడలమల్లయ్య గోహిరుండు
నాదిగాఁ గలయట్టి యమితగణావళి నూతనప్రమథుల నూలుకొల్పి
శరణుశరణంచుఁ దత్పాదజలజమాత్మ, నిలిపి వినుతింతునిత్యంబు నేర్పుమీఱ॥
పరఁగ నసంఖ్యాతప్రమథగణంబుల వర్ణించి లెక్కింప వశమె విధికి
భూతగణంబుల ముదముతో లెక్కింప నాదిశేషునకైన నగునె వశము
శుద్ధవైదికశైవసిద్ధాంతగణముల గణనకు శక్యంబు గాదు హరికి
రూఢప్రతాప సద్రుద్రగణంబులఁ బరికింపశక్యమే భారతికిని
నిట్టిగణసంఖ్యచేయఁగానిలనువశమె, పుండరీకాక్షబాణ యంభోధితూణ, రా॥
పరఁగ శిలాదుఁ డన్వరమమునీంద్రుండు పుత్రసంతతిలేక పుడమిలోన
నావంతపాషాణమాహారముగఁ జేసి నిన్నుఁగూర్చి తపంబు నెఱయఁజేయ
నాఋషితపమున కానందమునఁ బొంగి ప్రత్యక్షమై నీవు ప్రోధిమెఱయ
మెచ్చితి నీతపం బిచ్చెద వరమన్న సిద్ధఋతనయుల నీయు మనిన
నట్ల యగుఁగాక యని పోవ నంతలోనఁ, గొమరులిద్దఱుగలిగిరి కోర్కెదీర, రా॥
అందు జ్యేష్ఠుండగు నందీశ్వరుండును, మహానంది యనుపురి మహిమమించె
బరఁగ రెండవవాఁడు పర్వతాభిఖ్యుఁడు, నబ్జారిధరభవదంఘ్రియుగము
భజియించి మెప్పించి భర్గమహాదేవ నిజబంధుయుతముగా నీవు నాదు
శిరమున నిలుమన్న సిద్ధభక్తాళితోఁ బ్రమథబృందముతోడఁ బ్రమదమునను
వచ్చి నిల్చితి వయ్య నిర్వాణఫలద, పార్వతీనాథ పాలితభక్తయూథ, రామ॥

నిజకాంతినిర్జితనీలమేఘంబయ్యుఁ బృథ్వీపీఠంబుచేఁ బృథులమయ్యు
నంబరంబే తన కధిక లింగముగాఁగ దశదిశ ల్వస్త్రసంతతి యుఁగాఁగ
నక్షత్రములుమూర్ధనవసుమాభనునింప సూర్యచంద్రులునేత్రశోభఁజెలఁగ
గుహలునాసారంధ్రవిహృతిగస్పడఁజేయ వృక్షము ల్తనురుహవృత్తిఁదెలుప
నట్టిరూపంబుతోభువినధికగతిని,నున్న శ్రీగిరిమహిమనేనెన్నఁగలనె, రామ॥
ఒకచాయస్వర్ణరత్నోజ్జ్వలశిఖరంబు లొకవంక మాణిక్యనికరములును
నొకక్రేవ రజతమై యొప్పారుచుండును నొకదిక్కు తామ్రమై యొప్పుచుండు
వజ్రనిర్మితసౌధవాటిక లొకచోట మరకతసానుల మహిమలొకట
నొకయుక్కుప్రాకార మొకవంక గోపుర మొకదండ నాలయమొప్పు దనర
మించు శ్రీగిరి మహిమ నేనెంచఁగలనె,గానఁ దోఁచిన మట్టుకుగణుతి సేతు
రామలింగార్యపోష సద్రాజభూష, శరణు శ్రీగిరిమల్లేశ శాంకరీశ. 30
మల్లికాకుండ సన్మహిమ యెంతనిచెప్ప భూతికుండోజ్జ్వలపుణ్యమెంత
వాగ్దేవికుండంబు వర్ణింపఁ దరమౌనె బ్రహ్మతీర్థము నెట్లు ప్రస్తుతింతు
రుద్రాఖ్యకుండంబు రూఢి యెంతనియెంతుఁ బంచధారలమహిమెంచవశమె
కోలాఖ్యకుండఁబుఁ గొనియాడఁదరమౌనె శంఖకుండోజ్జ్వలసారమెంత
దివ్యతీర్థాన్వితంబైనభవ్యపర్వ,తప్రభావమెంచంగనాతరమెయీశ, రామ॥
సర్వమంగళ నీదు సామేన నొప్పఁగా నంది ముహుర్ముహుర్నుతు లొనర్పఁ
బద్మగర్భుఁడు నిత్యపంచాంగమును జెప్ప జలజనేత్రుఁడు పరాకులను దెల్ప
తుంబురునారదు ల్తంబుఱమీటంగ గంధర్వభామినీగాన మమర
గీర్వాణకోటీరకీలితహారినీలబంభరవ్యాపితపదసరోజ
యుగళశంకరనిన్నునిజోత్తమాంగ,నిలయుఁజేసినపర్వతునేభజింతు, రామ॥
శ్రీమల్లికార్జును సేవింతు నెప్పుడు భ్రామరి నేప్రొద్దుఁ బ్రస్తుతింతు
శిఖరేశ్వరుని నాత్మ సేవింతు సేవింతు గణపతిదేవుని గణుతిసేతు
వృద్ధమల్లన్నను సిద్ధంబు పూజింతు నిందుతీర్థము మదిఁ గొందు నెపుడు
హాటకేశ్వరు నింక నాత్మలోఁ దలపోతు సారంగవిభునినే సన్నుతింతుఁ
బరఁగ శ్రీశైలపట్టణవాసులైన, పారికాంక్షిగణంబును బ్రణుతిసేతు, రామ॥
చెలఁగి శ్రీగిరి నుతిచేయలేక మురారి సితవార్ధిలో శయ్య చేసెఁగాదె
పర్వతమహిమెంచఁ బాటిల్లకనుగదా భువిపూజలేకను బొగిలె విధియు
శ్రీగిరి మహిమను జెప్పలేకయకదా శతధృతి జారుఁడై ధృతినివిడుట

క. కైలాసనివాసునకు, స్వాక్షీక్షణదగ్ధకుసుమబాణాసునకు
ల్లాలితదరహాసునకున్, స్థూలాత్మవికాసునకును సువిలాసునకున్. ౬౧
క. హరునకుఁ గరిదైత్యాజిన,ధరున కనల్పక్షదీక్షదక్షాధ్వరసం
హరునకు భూషాయితఫణి,వరునకు నయనీకృతాబ్జవసుమిహిరునకున్ ౬౨
క. శంసద్వేదాంతోక్తి రి,రంసునకుం గిరిజతనుద్రుమశారా
హంసునకు దీప్తివంచిత, హంసునకు స్రుచిరశశిధృదవతంసునకున్. ౬౩
క. శ్రితజనరక్షాదీక్షా,యుతన శ్రీకృష్ణభూవరాంచితహృదయా
తతసన్నివేశునకుఁ బా,లితలోకేశునకు భీమలింగేశునకున్. ౬౪
వ. సద్భక్తిసమర్పితంబుగా నారచియింపంబూనిన సీతారామచరిత్రం బనుమ
హాప్రబంధంబునకుఁ గథాక్రమం బెట్టి దనిన. ౬౫

—। కథాప్రారంభము ।—

క. మును నారదమునివరునిం, గనుఁగొని వల్మీకభవుఁడు కౌతుకమున ని
ట్లనియెం బురుషోత్తముఁ డనఁ, జను నెవ్వఁడు వానిఁ దెల్పు సంయమివర్యా.
క. అనవుడు నారదముని యి,ట్లనుఁ బురుషోత్తముఁ డనంగ నవనీస్థలిలోఁ
దనరు న్రామనృపాలుఁడు, వనజాక్షుం డట్లు మానవత్వము నొందెన్. ౬౭
క. ఆరామునిచారిత్రము, చారుతరం బనఘ ముగుట సతతానంద
శ్రీరంజకముగఁ జెప్పుదు, గారవమున దీని నీ వికఁ విను వత్సా. ౬౮
గీ. అనిన సంతసిల్లి యాపుట్టపుట్టువు, నారదునకు భక్తి నతు లొనర్చి
యానతిం డటన్న నాతఁ డమ్మునిచెంతఁ, జేరి యిట్టులనుచుఁ జెప్పఁదొడఁగె.

—। అయోధ్యాపురవర్ణనము ।—

ఉ. అంబుజకైరవాదికలితాంబులసత్సరయూనదీసమీ
పంబున సర్వసంపదలు భాసిలఁ గోసలదేశ మొప్పు న
ద్రంబుగ నందయోధ్య యనుపట్టన మొక్కటి గల్గు దాని ము
న్నంబుజగర్భుకైవడిని హాళి సృజించె మనుప్రభుండు దాన్. ౭౦
క. తిగయోజనముల వెడలుపు, తిగయిద్దుగయోజనముల దీర్ఘత గనుచున్
జగతీతలమునఁ దగున,న్నగరీమణి చెలువుఁ బొగడ నాకులవశమే. ౭౧
గీ. అఖిలపట్టణంబు లప్పురీమణి చెలువ్వఁ, గని సహింపలేక కలను సేయుఁ
గదిసి వెలిచి పలిచెఁ గావున దానిక, యోధ్యయనెడు నామ మొప్పఁ బరఁగె.

గీ. మాట లేల వేయునేలయవ్వటిసొగసు, వలనువిూఱఁగ వర్ణింపవశముగాదు
ఫణిపతికైన భారతీపతికినైన, హరునికైన మయూరవాహనునికైన. ౨౩

గీ. నలుమొగంబులుగలుగుట వాగ్గురుతులుఁ, దానొకప్పుడెచెప్పనుగానితప్ప
కుండ నారీతి నుడువఁగలండె యనుచు, విధినినిరసింతురవ్వటి విప్రవరులు.

సీ. మునుమున్న కువలయామోదంబు సమకూర్చి జారచోరులనెల్లఁ బడలఁజేసి
యేపుచెందెడుతమోవ్యాపార మడఁగించి సురుచిరసత్కళాదరత మించి
యరిసముదాయంబు నణయంబు వంచించి నిఖిలాగమంబులు నెగడఁజేసి
భూరివిక్రమముచేఁ బూజనీయతఁ బొంది దినదినం బభివృద్ధిఁ జేటఁ గాంచి
మిత్రసాంగత్య మొకనాఁడు మించకుండి
సకలజననేత్రములకు నుత్సవ మొసఁగి
రాజశబ్దంబు తమకు సార్థంబుగాఁగ
రాజు లుండుదు రవ్వీరరాజమునను. ౨౪

చ. నవనిధు లీశ్వరాదరమునం గని వైశ్రవణాభిధానుఁడై
యవనిని సర్వకాలముల నందఱకుం గనరాక కొండమీఁ
ద వసతి సేయుయక్షుఁ డొకదాతయె యంచును యాచకాళికి
న్నవవసురాసు లిత్తురు ఘనప్రభు లవ్వురవైశ్య లెప్పుడున్. ౨౫

చ. మునలియునై హలంబు పాటి మాఁపునఁ దాలిచి వేడ్కతోడుతం
బహులను గాచుచుండు బలభద్రుఁడు పూర్ణవయస్సు గల్గి యి
వ్వసుధ ఫలింప దున్నుచు నవార్యగుణంబుల సజ్జనాళి కిం
పెసఁగఁగఁ జేయు మాకు సరియే యని కల్గుదు రంఘ్రిసంభవుల్. ౨౬

ఉ. అప్పురిలోన హేమమయహర్మ్యసమూహము లద్భుతంబుగా
నుప్పరవీధి నందుకొని యున్నవి సంజియు మిందు లేదు నే
ర్పొప్పఁగ వానిపై మెలఁగుచుండు మృగాక్షుల కీర్తి రాత్రి నె
ల్లప్పుడుఁ జంద్రమండలసమాస్య లటన్న సమాఖ్య లబ్బుటన్. ౨౭

సీ. వలనొప్పు మేడల వాకిళ్ళఁ గూర్చుండి వనజాస్య లొక్కొక్క దినమునందుఁ
దమకచబంధగాత్రద్యుతు లభ్రమార్గంబున రవిమయూఖముల నొత్తి
వ్యాపించుచుండఁగా నటత మృదంగబృందములు ధిమింధిమింధిమి యనంగ
మ్రోయించి సురనదీతోయముక్తావళు ల్ధరణిఁ జల్లఁగాఁ గరము వేడ్కఁ
గాంచిమబ్బులు మెఱపులుఁ గర్జితములు, వానవడగండ్లఁ బోడమెనవార్యలీలఁ
బొలుచువర్షావసరముగాఁ బోలుననుచు, భ్రాంతులగుదురు వేసవిఁ బౌరజనులు.

కం. తుండములు గదలుచుండఁగ, గండంబుల మదము లొలవఁగా నగరి న్వే
దండములు దిరుగుఁ గాటుక, కొండలవలెఁ గానఁబడుచు గొనబగుగతులన్.

చ. క్షితిధరరాజనందనుఁడు చెల్వగు నప్పురిలో గజంబులన్
హితమతిఁ గాంచి యున్నతి వహించుటఁ దత్సముఁడై తదాఖ్యకై
యతిధృతితోడ నంబునిధియందు మహాతప మాచరించియున్
క్షితి నగజాఖ్యఁ డయ్యెఁ దదశేషతపోబల మేమి యయ్యెనో. ౨౯

గీ. నాగనామంబు గాంచి దానంబు గల్గి, బహుళసారంగహితవృత్తిఁ బరఁగు మాత్ర
నప్రతీకంబులై నట్టియంబుదములు, దరమె యప్పురి నున్న వేదండములకు.

చ. హరిహయుఁ డాజగత్త్రయనియామకుఁ డౌదొరగాన వన్నెకై
హరిహయనామ ముంచుకొని యాహరి నెప్పుడు మోదికుంటచే
హరివర మయ్యె నర్ధహరి యంతియకాని విశేష మెద్ది మా
కరయ రయంబునం దులమె యంచు హసించు సురాశ్వమున్ హయల్.

చ. సకలవిచిత్రవర్ణములఁ జాపనవాభినవోజ్జ్వలన్మణీ
నికరములం గనత్కనకనిర్మితయంత్రముల న్సరోజచం
పకసుమకైరవప్రకరబంధురకాంతులచేఁ గుబేరపు
ష్పకము లనంగ సంతతము భాసిలు నప్పురిలో శతాంగముల్. ౩౨

సీ. పవనంబు నిరతంబు భక్షించి నియమంబుతో నున్నగూఢపదుల వధించి
పరమాదరావాప్తిఁ బ్రబలుచుండెడి పుణ్యజనఘాతియానుమతి సంచరించి
నెలక్రూరరీతిగా నెగడుచుండెడు చండకరు నన్న కధికారిగా ఘటించి
యేవేళఁ దనుఁజూడ నెవ్వారు వచ్చినఁ గడుఁ దెల్లమోముతోఁ గానిపించి
యుండుపతగేంద్రుఁ డెట్టివీరుండు దలఁప, ధర్మనిశ్చయతాకృపోదారవిక్ర
మముల భాసిల్లుమాతోడ సమతఁ బొందఁ, గనిగరుత్మంతు నిరసింతు రచటిభటులు.

కం. ఆవీరభటులశౌర్యము, లేవీటను గాన రావు హేలాయుతుఁడై
యావీరధర్ముఁ డాజికిఁ, దావచ్చిన నరకుఁ గొనడు తతభుజశక్తిన్. ౩౪

ఉ. ఆయతమై సదా కువలయాన్వితమై కనుపట్టు మాత్ర నా
తోయధి సాటియే మధురతోయము లూనెడు నాకటంచు నా
ఖేయము దెల్పెనా నలరుఁ గిందికు దాన సమీరధూతపా
నీయజగంధలోలరమణీయవరాళిమరాళరావముల్. ౩౫

ఉ. ఆపురియందు వప్రశిఖలందు నమర్చిన చారువజ్రతా
రాపతికాంతరత్నములు రాత్రులయం దుడురాశిలోపలం
దాపినయట్టులుండ వనితామణు లెల్లను వానిఁజూచి యా
ఖ్యాపదమూఢతారకలుగా గణుతించుచు నుందు రెప్పుడున్. ౧౬

సీ. అమరావతినిమించి యలరుఁబో యిప్పురమని కాఁపురంబున్న యచ్చరలనఁ
జపలాఖ్యవాయుంగ జలదమండలిఁ బాసి మేదిని విహరించు మించు లనఁగ
యువమృగంబులఁబట్ట నొగి దర్పకకిరాతుఁ డొప్పుగాఁబన్నినయురులనంగ
నకలంక రాజపురావాపి మదిఁ గోరి యిలకు డిగ్గినచంద్రకళ లనంగ
గణుతికెక్కుదు రవ్వీటిగణిక లెల్ల గానసాహిత్యనర్తనమునమృదంగ
వల్లకీవాదనాదులవలను గలిగి, రసికశేఖరచేతోభిరాము లగుచు. ౧౭

క ఆవేశ్యలనేత్రము లిం,దీవరములు వారలుండు నిలయంబులు నిం
దీవరములు తచ్చతురత, లా వారిజభవునకైన నలవియె పొగడన్. ౧౮

సీ వరులవైఖరిఁ జూడ వచ్చినారము నేఁడు చనవున మీరు రాజనము గనుఁడు
సఖులార మీముత్తెసరులు భాసిలుచుండెఁ జంద్రవంకల కివి సాటియగునె
మహిపాలిపై మీకు మక్కువలుండునా పరఁగు నెయ్యము లెల్ల వరులమీఁద
బలరామభోగము ల్గలవె ముద్దియలార కలుగవు చాల మాకాంక్షదీఱ
నని శరస్వరసమ్మోదజనన కార,ణామితరసోక్తు లనుదిన మాడుకొనుచుఁ
దరుణజనశాలిపాలికాసరసిజాత,వదన లుండురు రప్పురీవరమునందు. ౧౯

సీ దండఁ బట్టకొ చూచి దంతియానరో నీవు గోరినసొమ్మిచ్చి కొందు వేగఁ
బట్టి చూచినమాత్ర ఫలమేమి నీకబ్బు నాడనుండియె యిటు చూడరాదె
యీమాట కిటు లంటి వింతి యల్లకుచస్తబకము లిమ్మన్న నేపాటి యగునొ
యిమ్మన నిత్తుమా యెలమి నీదగుసొమ్ము మచ్చికతో ముందు పుచ్చుకొనక
యనుచుఁ దగురీతినర్మోక్తులాడుకొనుచుఁ, బల్లవులఁబుష్పలావికల్ ప్రౌఢిమీఱ
నాపణములందు వసింతు రవ్వీటియందు, సాంధ్యవేళల నత్యంతసంభ్రమమున.

చ. సరయువు మేల్తరంగముల స్నాన మొనర్చుచుఁ బువ్వుఁదోఁటలో
స్థిరమతిఁ గొంతసేపునికి చేయుచు మాదగతు ల్చెలంగఁగాఁ
బురమునఁ జొచ్చి గాఢతరపుష్పధనూరణఖిన్నకామినీ
పురుషుల సేదదేర్చి నుతిఁ బొందుచుందుఁ బ్రభాతవాతముల్. ౨౦

గీ. శుకపికమయూరహంసాలిశోభితములు, భూరిపల్లవఫలపుష్పభూషితములు
రసికరాగమ్యమధ్యధరాతలంబు, లగుచు నుద్యానములు దనరారు నచట.

క. కమలాకరము లనందగుఁ, గమలంబులుఁ గైరవములుఁ గహ్లారంబుల్
విమలమధురాతిశీతల, కమలంబులు గలిగి వెలయుఁ గమలాకరముల్. ౯౩

గీ. పద్మరేఖలచేఁ జాల బాగుమీఱి
కంకణంబులచే మించి కరము మిన్న
పదము దమయందుఁ గనఁబడఁ బొదలు చెలువు
లచటఁ గమలాకరాఖ్యలై యమరు టరుదె. ౯౪

వ. మఱియు లంకాపురంబునుం బోలెఁ బుణ్యజనసేవితం బై కైలాసభూధరంబునుం బోలె రాజశేఖరవిరాజమానం బై సురలోకంబునుం బోలె మహాబలహరియుక్తం బై బలిసదనంబునుం బోలె నహీనివహభయంకరం బై సూర్యమండలంబునుం బోలె ననంతవసురాజితం బై చంద్రమండలంబునుం బోలెఁ గువలయహృద్యం బై గగనంబునుం బోలెఁ దారకాభిరామం బై హిమశైలంబునుం బోలె విద్యాధరసహితం బై యిందిరాహృదయంబునుం బోలె హరిమధురవచనలాలితం బై దేవసైన్యంబునుం బోలె శిఖిగమనసుందరం బై భారతీహస్తంబునుం బోలెఁ బ్రవాళభాసితం బై భృగురామభుజాగ్రంబునుం బోలెఁ బరశుభాసమానం బై కిష్కింధానగరంబునుం బోలె ఘనాంగదసుగ్రీవం బై విరించిస్థానంబునుం బోలె బహునిగమభాసురం బై పురందరాస్థానంబునుం బోలె రంభాగమశోభితం బై చంద్రప్రభాన్వితం బయ్యును బద్మానుకూలం బై పోషితహరిణరాజం బయ్యును గజగమనాంచితం బై సర్వజ్ఞసమాహితం బయ్యును సత్కర్మదక్షాధ్వరవిలసితం బై విరాట్సమేతం బయ్యును భుజంగానందదాయకం బై యొప్పునప్పురంబున కధీశ్వరుండు. ౯౫

—। దశరథరాజవర్ణనము ।—

సీ. సకలరాజన్యమస్తకభూరికోటీరనవ్యరత్నాంశుశుంభత్పదుండు
ఆసముద్రక్షితివ్యాపకనిజకీర్తిచంద్రికాసద్విభాంచద్దిశుండు
పృథుసంగరక్రియాభీతాలయాకృతశైలకందరరిపుజ్యావిభుండు
సకలశాస్త్రాభ్యాసచతురధీరచితవాగ్గణజితచిత్రశిఖండిజుండు
మహితసారసహితకులమండనుండు, సుందరాకారజితరమానందనుండు
ఘనతరానేకవైభవాఖండలుండు, కీర్తిఁ గనుచుండు దశరథక్ష్మావరుండు.

శా. పారావారగభీరుఁ డర్థిజనకల్పక్ష్మారుహం బుజ్జ్వల
త్తారాదారనిభాననుండు రిపుసంతాపక్రియాదక్షుఁ డు
ర్వీరత్నాచతురుండు ధీరుఁడు బలారిస్తుత్యదోర్వీర్యుఁ డా
నారాజన్యకులేశ్వరుం బొగడ శక్యం బౌనె యెవ్వారికిన్. ౯౭

కం. రాజవరార్చితపాదాంభోజుం డచలాధిపత్యపూజితుఁ డగుటన్
రాజశిఖామణి రెండవ, రాజశిఖామణి యనంగ రాజిలుచుండున్. ౯౮

గీ. తనపితామహుని రఘుని దలఁచి యతని
యచ్యుతసమాఖ్య కలరుచు నబ్బ యజుఁడు
తాత కెన యని తా నల్లి దనరఁగోరు
నతఁడు ధరణిఁ బ్రవీణుఁ డై యనరు టరుదె. ౯౯

సీ. బ్రహ్మహత్య నొనర్చి పైకి సర్వజ్ఞనామమున మించినవాని మహిమ యెంత
జగతిలోపలఁ బుణ్యజనవిరోధి యనంగఁ బరఁగువాతని కృపాగరిమ యెంత
పాకారి యితఁ డను లోకవిఖ్యాతిచే వఱలు వాతని వైభవం బదెంత
లలి మిత్రుఁ డై పగ ల్గావించి వెన్క నదృశ్యుఁ డౌ నాతని తేజ మెంత
యనుచు శివకేశవాఖండలాబ్జహితుల, మహిమకారుణ్యవైభవమాన్యతేజ
ములను మీఱు మసంగతం బగు జెలంగు, నమ్మహీనాయకోత్తముఁ డవనిలోన.

వ. ఇట్లనంతబలపరాక్రమధైర్యగాంభీర్యశమదమాదిగుణసంపన్నుండై వర్ధ
మానుం డగు నప్పార్థివుండు సముచితసమయంబున. ౧౦౧

చ. సకలనరేశ్వరు ల్దనవశంబుగ నుండఁగ సూరిసన్నుత
ప్రకటగుణోజ్జ్వలుం డగుచు భద్రపరంపర నాత్మఁ గోరి య
త్యకుటిలవృత్తి. గోసలధరాధిపనందనిఁ బెండ్లియాడె మా
మకు నిజబాహువిక్రమసమాఖ్యలచేఁ గను మెచ్చు గూర్చుచున్. ౧౦౨

కం. కేకయనృపనందన యగు, కైక న్మగధాధినాథకన్య సుమిత్రం
గైకొని విప్రాసికా, నేకాశీర్వచనరచన లెలమిం గనుచున్. ౧౦౩

వ. మఱియు నమ్మహీకాంతుండు రహస్యసమయంబులందు. ౧౦౪

సీ. కోసలేశ్వరజ నీకోసమ వీక్షింపంగ వేగ రానేర నీ వింత యేమి
కైక నే నిన్ను లోకైకసద్గుణ వని కొనియాడుటకు మంచి గుణము లబ్బె
నో సుమిత్రాఖ్య నీతో సుమిత్రతఁ జేయఁ దరముగా దిది యథార్థమ్ము సుమ్ము
మీర లన్యోన్యము మించకుండురు గదా యేలక్షణంబుల నెంచిచూడ

ననుచు నిజకాంతలను జాలనలుగఁ జేసి, మరల సరసోక్తులను బలిమాలుకొనుచుఁ
గలితచందనమాలికాదుల నలంకరించి నిరుపమమోదంబు గాంచుచుండు.

వ. మఱియును. ౧౦౬

సీ. పదములు పద్మము ల్రదములు కుందము లాప్రదాగ్రములు కచ్ఛపములనంగ
గళములు శంఖము ల్లోచనములు నీలము ల్రమ్యజంఘలు మకరము లనంగ
మోము ల్మహాపద్మములు నేత్రకర్ణాదికము లెన్నిచూడ వరము లనంగ
నమరుచున్నవి గాన నిముఁ జూచు నెడ నిధు ల్గలవారిఁ గాంచినకరణిసమ్మ
దంబు నొందుదు నను ముకుంద ప్రవర్ధి, తాతివైభవుఁ గనుచు నోయతివలార
సన్నిధిని గన్న వారల చందమునను, బ్రమదమునఁ బొందుఁడంచును బలుకుచుండు.

క. అని పలుకుచుండు వేళల, ననురాగము మదినిఁ బొదల నతివినయమునన్
జననుతగుణమణు లగు న,వ్వనితలు పల్కుదురు మరల వల్లభుతోడన్. ౧౦౮

క. మీ వచనార్థము లెల్లను, భావింపఁగ మాకు నశమె పార్థివవరసం
సేవితపదయుగ సకలర,సావర పఠికింప మేము సర్వజ్ఞలమే ౧౦౯

క. అసమాంబకుఁడవు విద్యల, నసమాంబకజిత్విరోధి వాకారముచే
ననమాంబకుఁడవు నీ రే,జసమాంబక నీదుమహిమ సామాన్యంబే ౧౧౦

గీ. ఇనుఁడ వినుఁ నీకరస్పర్శమునను మాకు, మిగులహర్షంబు గల్గుఁ బద్మినులమగుట
జగతిలో గల నినకరస్పర్శమునను, బటుతరామోద మగుఁ గదా పద్మినులకు.

వ. అని యిట్లు సరససల్లాపంబు లాడుచుండు నమ్ముంజువాణుల మందహాససుం
దరవదనారవింద రదకుంద కచమిళింద నయనేందీవర కుచకందుకవిలాసం
బులు గనుంగొని ప్రీతుం డగుచు వారలతోడం గూడి యథేష్టభోగంబు
లనుభవించుచు రాజ్యపాలనంబునం దప్రమత్తుం డై ప్రజ్ఞావిజితసురమంత్రు
లగు మంత్రులవలన సకలప్రయోజనంబులు నిర్వహించుచుఁ జారులవలన
నానాదేశవృత్తాంతంబు లాలకించుచు సామదానభేదదండంబు లను చతు
రుపాయంబులఁ జతురుం డై దీనాంధబధిరకుబ్జానాథ జనంబులమనోరథం
బులు సఫలంబు సేయుచు బుధజనస్తూయమానుం డై జనానురాగంబు
గలిగి శాశ్వతైశ్వర్యశోభితుం డైన యద్దశరథేశ్వరుండు పెద్దకాలంబు సకల
సుఖంబులం దనియుచుండి యొక్కనాఁడు. ౧౧౨

గీ. తనకు సుతులు లేమి దలఁచి నెమ్మదిలోనఁ, జాలవగచి విహితజనులఁ గూర్చి
సుతులు లేకయున్న గతి లేదు గావున, వెలయు సుతులఁ బడయవలయు ననుచు.

సీ. ఒకచోటఁ గవిరాజు లొకవంకఁ దార్కికు లొకచక్కి నిపుణశాబ్దికసమాజ
మొకదెసఁ బౌరాణికోత్తము లొకయిక్క ననఘార్కసోమసిద్ధాంతవేత్త
లొకపక్క నిగమవాక్ప్రకరార్థవాదజ్ఞు లొకకడఁ జతురవైణికజనంబు
లొకక్రేవ సామంతు లొకచాయ గణకాళి యొక్కచో వీరభటోత్తరంబు
మఱియుఁ దగువారలందందమహితలీల, నుండికొల్వంగ రూపవద్యువతు లెలమిఁ
జామరంబులు వీవంగ సమ్ముదమున, నిండుకొలువుండెఁ గన్నులపండువుగను.

వ మఱియును. ౧౧౭

క. మంత్రుల మతివిజితామర,మంత్రుల రప్పించి యందు మహితప్రజ్ఞా
తంత్రుండై కడునెగడుసు,మంత్రుం గని యిట్లనియె మనుజేంద్రుఁడొగిన్.

ఉత్సా. ఓసుమంత్ర నీసుమంత్రయుక్తిశక్తిచేత నే
వాసిగల్గి ధరణి యిన్నివత్సరంబు లేలితిన్
భూసురేంద్రు లింక నన్నుఁ బొగడఁ దురగమేధము
న్బాసురముగఁ జేసి సుతులఁ బడసి ప్రబలఁగోరితిన్. ౧౧౮

ఉత్సా. కాన నీవు సత్వరముగఁ గదలి మనపురోహితున్
భానుతేజు నవ్వసిష్ఠు బహుతపోధురీణు స
న్మానివంద్యు వామదేవు మఱియుఁ దగినవారలన్
జానుమీఱఁ దోడితెమ్ము సరగ నాదుచెంతకున్. ౧౧౯

గీ. అనిననృపతియాజ్ఞ నొగల ధరియించి, మునులఁ దెత్తుననుచు ముదముతోడ
నరిగి యాసుమంత్రుఁ డవ్వసిష్ఠాదుల, ఘనులఁ గాంచి మ్రొక్కి వినయమొనఁగ.

శా. మారాజన్యకులేంద్రుఁ డార్యజనసన్మాన్యుండు ధీరుండు వి
స్తారౌదార్యపరాక్రముండు బహుశాస్త్రజ్ఞుండు వారాశిగం
భీరుం డిప్పుడు నన్ను మీకడకుఁ బంపెం దోడితె మ్మంచు స
త్కారుణ్యంబున మీరు రావలయు నద్ధాత్రీవిభుం జూడఁగన్. ౧౨౦

క. అనిపల్కఁ దపోధనవరు, లనఘుతపశ్శక్తిచేత నంతయుఁ దమలోఁ
గని కౌతుక మలరఁగ నా,తనివెంట నచ్చి రపుడె దశరథుఁజూడన్. ౧౨౧

వ. అయ్యవసరంబున. ౧౨౨

క. ఎదురేగి నృపతి మౌనుల,పదములకును దనదుఫాలభాగము గదియ
న్ముదమున మ్రొక్కుచు నయా, స్పదమతి నాస్థానమండపముఁ జేర్చె వెసన్. ౧౨౩

క. జాంబూనదాసనములు ర,యంబునఁ దెప్పించి వారి కర్పించుచుఁ బా
ద్యంబర్ఘ్యంబు నొసంగి క్రమంబునఁ బూజించె భక్తిమచ్చిత్తముతోన్. ౧౨౪

ఖడ్గంబు మాతులుంగఫలంబు నభయంబుఁ బునకయు నంకుశమును వరంబు
నురియుయు సూత్రంబుఁ గరములధరియించిశోణిత ప్రియయున్నసొంపుమీఱి
యుగ్రదేవత యని యూహించి తలఁకక, రక్తపుష్పము లనురక్తితోడ
నొనరఁ బూజచేసి వినుతించి ప్రణమిల్లి, యచటఁగొలిచియున్న యవసరమున.

వ. ఆనగరంబుదెసనుండి దిమ్ము రేఁగినయట్లు *తూఁగొమ్ములుఁ బువ్వనం గ్రోవులునుం దప్పెటలును డక్కలును బెక్కువిధంబుల డిక్కలు చెవుడుపఱుపుచు మ్రోయ నవ్వాద్యరవంబునకు బానట మై తమ యార్పులం బెడ బొబ్బలను గిరిగహ్వరంబుల నుపబృంహితంబులుగా గంధపుష్పార్చితుం డగు నొక్క దీనుని నడుమ నిడుకొని కుఱుచ †కానికోలలు మెఱయించుచు బరికెతలల కఱకుఁగొండవులు సనుదెంచిన నప్పరమకారుణికుండు. ౨౬

ఉ. దీనుని నేటి కిచ్చటికిఁ దెచ్చితి రింతట దేవి మెచ్చునే
హీనుఁడు దుర్బలుండు జడుఁ డేడ్చెడి వీఁ డపలక్షణుండు మీ
రీనరుఁ దెచ్చి చూపి జగదీశ్వరి ని ట్లడికింపఁ జూతురే
యేనుఁగు చిక్కెనేని మఱి ‡యెంపలిచెట్టునఁ గట్టవచ్చునే. ౨౭

క. వీనిం బోవఁగనిం డిదె, నే నుత్తమకులుఁడ మాంసనిబిడుఁడఁ బ్రియస
న్మానసుఁడ నన్ను నరబలి, గా నిచ్చిన దేవి మెచ్చుఁ గరుణం బ్రోచున్. ౨౮

వ. అని యద్దేవికి నుద్రేకంబు పుట్ట వాని నిరసించి తాను మెయికొనిన నాబోయలు నీకొండీనినే చంపించుట మే లని వానిని విడిచిపుచ్చి యతనికి నట్ల గంధపుష్పాక్షతాదు లిచ్చి దేవిచేరువ గ ప్పని యతని ముందట నిడి తలంగిన. ౨౯

గీ. మెచ్చుగాఁగ నిట్టి మెకము §సాళించెద, ననుచుఁ జండిమంత్ర మొనరఁ జెప్పి
పూజకుం డొకండు భూమీశుతల ద్రుంప, బెడిద మైనవాఁడియడిద మెత్తె.

క. అతని ప్రభావమునఁ బరా,హతమై తద్గుణము మెచ్చి యయ్యెడ నాదే
వత యడిదము గొని మఱినా,తత మగుకోపమున వానితల దెగ నడిచెన్.

శా. ఆపాపాత్ముని నట్లు ద్రుంచి నవరక్తాస్వాదనప్రీతయై
భూపాలోత్తముధర్మముం దయయుఁ దెంపు న్మెచ్చుచుం బ్రేతభూ

---

* తూఁగొమ్ములనుం బువ్వనగ్రోవులనుం దప్పెట్లుం దింట్లును ఢక్కలును(డిం:ట్లను అనుటకు, నుంట్లును అనియు) †కాసులతోఁ గొఱకలు మెఱయిం- ‡యెంపలిచెట్టు అని వాడుక, రొంపలి యని యుండు ప్రయోగము. §సాధించెద-

తోపేతంబుగ డాకినీసను దయుం బుప్పొంగుచు న్నర్తన
వ్యాపారంబులఁ దోడుసూపఁ జెలఁగెఁ వ్యక్తస్వరూపంబునన్. ౩౨

ఉ. అంతఁ బ్రసన్నుఁడై నిలిచి యా రతిశరణ్యుని నిన్ను మెచ్చితిం
జింతిత మైన కార్య *మిదె చేకుఱ నిచ్చెద వేఁడు మన్న భూ
కాంతుఁడు మ్రొక్కి నీకు కృప గల్గిన నేమి కొఱంత నేఁడు నా
కింతియు చాలు మర్త్యబలి యెన్నఁడుఁ గోరక పూజ లొందుమా. ౩౩

మ. అని ప్రార్థింపఁగఁ బూజకుం డట దివ్యాకారుఁడై యంబరం
బున భాసిల్లుచు నిల్చి ఖేచరుఁడఁ †గర్పూరాంగుఁడ న్నేఁ గుబే
రుని శాపంబున స్రుక్కి యీగతి నతిక్రూరుండ నై యిచ్చ డో
జననాథా భవదాగమంబు కలిమి న్పాపావధిం బొందితిన్. ౩౪

క. నావుడు వెఱఁ గందుచు నీ, కేవిధమున శాప ‡మయ్యె నీకథ తెలియం
గా వినిపింపుము మాకని, భూవల్లభుఁ డడుగ దివ్యపురుషుఁడు నల్లెన్. ౩౫

గీ. ధనదు దేవపూజ కనువగు క్రొవ్విరు, లెచట నైనఁ గోసి యేన తెత్తుఁ
×దెల్లవాఱ విరులు దేనొకనాఁ డేగి, మధువనమున న్క్రమముగ వఁ గంటి.

క. అన్నెలఁతుక యెదురను సుర, పొన్నలు గోయంగ వచ్చి పుష్పాయుధు చే
నున్న నెఱవాదియమ్ములఁ, గన్నుల నగుచున్న చెలియ కడకుం జనినన్.

క. అట చని మదిసమ్మద ము, త్తలముగ పఖఁ గౌఁగిలించి కానఁగరా వో
విటవంచని ‖యిన్నిదినము, లెట పోయితి వనిన నదియు నిట్లని పలికెన్.

క. రతిలంపటుఁడును శృంగా, రతిలకుఁడు ననఁగ విటులు రసికత్వమునన్
క్షితిఁ దిరుగుచు §నా వెర వ, స్కృతముగ విని నన్నుఁ గెలువఁ బూనికడంకన్.

క. నా యింటికి నరుదెంచిన, నా యిద్దఱ కేను జందనాగురుకస్తూ
రీయుతముగ నుపచారము, సేయించితిఁ దెక్క¹రముగఁ జిత్తము లలరన్. ౪౦

వ. తదనంతరంబ వారలు కుసుమంబులుం దాంబూలంబులుఁ బుచ్చుకొని యో
విటవంచనీ నీపేరు నిజంబుగ నెటువంటి విటుల నైన మోసపుత్తు వఁట నిక్క
వంబే యని యడిగిన. ౪౦

క. కల్లలు నిజములు ధర్మము, నొల్లంబును బ్రియము మోహమును నలుకయు న
య్యుల్లసము నయము [illegible], జెల్లుచు [illegible]ముందు క్షితిపతులందున్.

* * * * *

---

*మిటు †కర్పూర ఖ్యుఁడన్ ‡గాపదుశ్చే శాపమిం ×కాన కరిగి విరులం దేనొకనాఁ
డిచ్చ- ‖యిన్నాళ్ళ- §నా పేరెత్సత- ¹తేకరముగ-

సీ. మఱియు నొక్కండు బ్రాహ్మణవిటుం డనువరి ననుఁగోరి చనుదెంచి నాకునైన
తగులెల్ల విని నన్ను దర్శింప మఱి యుపాయము లేక సురపొన్న లమరఁగట్టి
మూఁ డెత్తులుగఁ జేసి మును మాలకరి పోలె నేతెంచి నాచేతి కిచ్చినంత
నిరుదెసలం దున్న యిద్దఱ కొసఁగి యం దొక్కటి నేఁ గొన నుత్సహించి
యందుఁ దేనె గ్రోలు నళిఁ జూచి యిదియును
క్షణము సౌఖ్య మొందఁ గాక యంచు
ముడిచికొనక దండఁ దొడఁబూఁద నిడుకొంటిఁ
గ్రొత్తవాని కియ్యకోలు గాఁగ. ౪౭

వ. తరువాత వానికిఁ బసిండిటంకం బిప్పించి నంచిలోఁ బడినయప్పుడు గాని యిది దక్కదని పలికి యాతుమ్మెద ప్రియుఁడు చెడకుండు మార్గమనియొద్దిసు*రపొన్నమీఁద విడిచిపొమ్మని వీఁకకొలిపిన* వాఁడును నట్లు చేయుచుండని మత్సమాగమంబునకుఁ బెక్కువిచారంబులు సేయుచు నెఱజాణయగుటం జేసి.

ఉ. నిష్కము నంచిలోఁ బడుట నీరజమిత్రుఁడు గ్రుంకువేళఁ గాఁ
బుష్కరనేత్ర చెప్పె నళి పొన్నపయి న్విడుమంట లోనికిన్
దుష్కరవృత్తి గా దదియు ద్రోవ చుమీ యని చూపు టయ్యె నే
శుష్కవిచారము ల్వలదు సూర్యుఁడు గ్రుంకిన నంద యేగదన్. ౪౮

క. అని నిశ్చయించుకొను నెడ, వనజాప్తుఁడు పశ్చిమాబ్ధి వారిధిలోన
న్మునుఁగఁగ నెగసిన పొగక్రియ, ఘనముగఁ దిమిరంబు దిశలఁ గనుకని పర్వెన్.

గీ. అంతఁ బ్రొద్దు పుచ్చి యంధకారంబునఁ, బొన్న యెక్కివచ్చి పొంచిపొంచి
జగతిమీఁద నొక్కశయ్యపైఁ బురుషుల, నడుమ నిద్రవోవు నన్ను లేపె. ౫౧

* * * * *

వ. పిదప నయ్యిద్దఱం గదలించి యిప్పుడు నాతోడఁ గ్రీడసల్పినవాఁ డెవ్వండు చెప్పుఁడా యనిన వాండ్రు నొండొరులఁ జెప్పుకొని తారు గాకుండుట దెలిసికొని *కళవళపడి యిది యేమి చోద్యమని విచారించుచు నుండఁగ, నేను, బగలు వచ్చిన మాలకరి యప్పుడు దెచ్చిన మూఁడెత్తులలో నిరుదెసలనున్న మీకు రెంటి నిచ్చి కడమ నాకొసంగిన దండయందుఁ దుమ్మెద సుఖయింపనిమ్మని తొడమీఁద నిడుకొనినభావంబు మీ రెఱుంగరైతిరి.

క. ఆరసికుఁ డెఱిఁగి వచ్చిన, నీరీతుల నడుమఁ గలిసి రెఱుకపడఁగ నా
†చీరలువీడ్వలేచితిమి వి,చారింపఁగ నేల నాదు జయమూఁ గాదో. ౫౨

---

*తక్కులపడి †చీరలు వీడ్వడఁగట్టిన, పాఠస్యం బిదియు వాదుజయ.

క. నావుడు వనితలనెవ్వఁడు, గావంగా నోపు మాప్రకార మెరులకు
నీ వెఱఁగింపకు మని లజ్జావనతముఖాబ్జలగుచు నరిగిరి చెలియా. ౫౭

ఉ. నిన్నటిరాత్రి యీతెఁగులు నీగతి నిచ్చట విశ్రమించుచున్
బొన్నలు గోయవచ్చితి నపూర్వపుఁబంతము వింటివే యనం
బ్రన్నన నవ్వి యీకొలఁది పంతము లెవ్వరుఁ జేయ రవ్విలో
నిన్నిఁకఁ గాముకు న్గెలువనేర్తురె యంచు నుతించె బోటియున్. ౫౮

గీ. ఇట్టిగోష్ఠి వినుచు నేను గూఢంబుగాఁ, దరువుమీఁదఁ బెద్దతడవు నిలిచి
విరులు గోసికొంచు నరిగెడువంతలో, విభుని దేవపూజ వేళ దప్పె. ౫౯

చ. అలుకుచు నేగ నాతఁడు శివార్చనవంచక మాల్యకర్తటి
న్నిలిచి దినంబు మానవుల నెత్తురుద్రావెడి శోణితప్రియం
గొలిచి మనుష్యహంత వయి కోవిలలోపల నుండుమంచు న
న్నలిగి శపించె నీశ్వరనిరాకరణం బిది రిత్తవోవునే. ౬౦

వ. అపుడు వడవడ వడంకుచు నేనపరాధి నైతిని బుద్ధ్యాకార్యంబు వదలి దుర్గోష్ఠి విన్నదానికి ఫలం బిపుడిట్లయ్యె దేవర యానతి తప్పునా నాకెన్నండు శాపావధి యానతిమ్మని మ్రొక్కిన భవసఖుండు గొంత ప్రసన్నుండై నీవా దేవతం గొలిచి తత్ప్రియ నుండంగ నెప్పుడే నొకవీరుండు నరబలి మాన్పింపం దాఁ జేరువయ్యెడి నప్పుడా దేవిచేత శస్త్రహతిని శాపముక్తుండవు గమ్ము పొమ్మనిన- ౬౧

క. ఖేచరభావం బుడిగి వ, నేచరభావమున నిట్లు నిచ్చలు జనుల
న్నీచుండ నై వధియించుచు, నీచేతం బూర్వపదము నేఁడిదె కంటిన్. ౬౨

మ. అనుచుం జెప్పి కుబేరకింకరుఁడు దా నాకాశమార్గంబునం
జనియెం గ్రమ్మఱ శోణితప్రియయు నాక్ష్మాపాలు నగ్గించి నీ
మనమార న్మను గోరనట్టికొలఁది న్మర్త్యోపహారంబు నై
కొను టే మానితి నారికేగు మని వీట్కొల్పెం బ్రసన్నాత్మయై. ౬౩

వ. తదనంతరంబ- ౬౪

ఉ. దేవతఁ జూచితిన్ జనులఁ దింటయు మాన్పితి యక్షభృత్యున
ద్భావము నొందఁ జేసితి ముదంబిట చేకుఱె నంచు వీటి కు
ర్వీవరుఁ డేగుదెంచె నిఁక వింటివె వేగమ నీవు నింటికిం
బోవుట మేలనంగ విని †భోజనృపాలుఁడు క్రమ్మఱె న్వెసన్. ౬౫

---

†భోజుఁడు క్రమ్మఱ నేగె లోనికిన్.

—। ఇరువదితొమ్మిదవబొమ్మకథ ।—

క. అంభోధిశయను గమలా,సంభోగప్రౌఢు నబ్జసంభవగురునిన్
జంభారివినుతగుణసం,రంభాటోపాంధకారకరాళజ్వాలిన్. ౬౬

మ. తనచిత్తాబ్జములోఁ దలంచి మతిశౌర్యధాత్రీశుఁ డాపాలికా
ననుసింహాసన మెక్కవచ్చిన సముత్సాహంబు వారించి కాం
చనపాంచాలిక వక్త్ర దానగుణవిస్తారంబున న్సాహసాం
కుని సాదృశ్యము నొందలేక యిది నీకుం జెల్లునే పార్థివా. ౬౭

క. అతనిదానము భువన,ఖ్యాతము సకలోపకారకారణము దయా
చాతుర్య*తుర్యవిధము,త్యాతతధనకనకసముదయాకరము భువిన్. ౬౮

క. త్యాగంబున సత్కీర్తియు, యోగంబున ముక్తిసతియు నుచితం బగును
ద్యోగంబున సంపదయును, భోగంబున సుందరియుఁ బొందినఁగూడున్.

క. అనుచును త్యాగము యోగం,బును నుద్యోగంబు నిష్టభోగంబును బెం
పొనగూడఁ దగినకాలం,బున జరపుచు నవ్విభుండు భువి యేలంగన్. ౭౦

చ. ఉరగము లెల్ల శేషులు పయోనిధు లెల్ల సుధాబ్ధు లీటు లం
బరనదు లద్రు లారజతపర్వతముల్ గ్రహములు సుధాకరు
ల్తరువులు కల్పవృక్షములు దైవతసంఘము లన్నియు న్మహే
శ్వరు లనఁ జెల్లె నల్లెడల †సాహసభూషణుకీర్తివర్తనన్. ౭౧

ఉ. అట్టిదినంబుల న్నృపులు నాశ్రితులుం గవితారసజ్ఞులుం
జుట్టలు మంత్రులుం దొరలు శూరులు వీరులుఁ గొల్చియుండఁగా
దిట్టతనంపుఁబ్రోక యనఁ దేఁకువ కెక్కి విదేశవర్తి యా
బట్టొకఁ డేగుదెంచి జనపాలశిఖామణిఁ గాంచి పెల్లుగన్. ౭౨

సీ. బ్రహ్మయు వని రాజుఁ బ్రస్తుతిచేసి తదాజ్ఞ సుఖాసీనుఁ డై భజించి
కవితయు సర్వలక్షణపరిజ్ఞానంబు సత్యవాదమును ధీచాతురియును
జాగంబు శౌర్యంబు సరసోక్తియును నాఁగ నియ్యేడుగుణముల నెన్నఁబడ్డ
చండపుత్రుండఁ బ్రచండవాచాలుండఁ జండపురాణదీక్షాగురుండ
నవనిపాలు రెల్ల నరిగాఁపులట్ల నా, కిచ్చుధనము లెల్ల నియ్యకొనుచు
నుత్సవమునఁదిరుగుచుండి యీజగములో, నినుమహాప్రదాతయనఁగవింటి.

---

*చాతుర్యవిదితచరిత, †సాహసభూషణుఁ డుర్వి యేలఁగన్.

సీ. సత్కీర్తి సతికిని సత్పుత్రికి లోపల భువనత్రయంబును బొదలుచుండు
గావున నింతకు నీ వితండ్రివి నీదుధనము యాచకులకుఁ దల్లి సుమ్ము
తమపితృధనము లేలేటి నైనఁ గైకొన్న నది భాగమని భువి నెన్నఁబడును
తనకుటుంబముఁ బ్రోవఁదా నెంత ప్రియపడ్డ నతఁడు మహోదారుఁడనఁగఁ దగునె
తగదుగాని నీయుదారత్వమేమని, పొగడవచ్చుఁ *దొంటిరంతు పొంటెఁ దలఁప
శమితకుజనతర్క జయురమాసంపర్క, విమతకైరవార్క విక్రమార్క. ౨౪

క. జలములు పైఁబడక మహా,నల మాఱకు శౌర్యభూమనా నీకోపా
నలము రిపుసతులకన్నుల, జలములు గనియాఱు నెంతచిత్త్రం బిచటన్. ౨౫

క. కావున యశముఁ బ్రతాపము, నేవిరపునఁ బొగడఁజెల్లు నెవ్వరి సరిగాఁ
గావింపవచ్చు దీనులఁ, గావం బ్రోవంగ నీవె కారణమగుటన్. ౨౬

ఉ. దేవసమాన నిన్ను వినుతించుట వాంఛితసిద్ధి భూమిలో
నేవసుధేశు నీమెకుట నెన్నఁగవచ్చు మదీయజిహ్వ ల
జ్జావశ మై చలింప దిఁక సద్గుణముండలి సద్గుణాఢ్యుఁ బ్ర
స్తావన చేయనేరని యుతం డతిమూఢుఁడు గానఁ జెప్పెదన్. ౨౭

గీ. విపులదుర్గమైన వింధ్యపర్వతసీమఁ, జంద్రకాంతసౌధజాలరుచుల
రాజపురము తోడ రాయుచు నుంచిన, రత్నపురము నాఁబురంబు గలదు ౨౮

క. ఒకటొకటికంటెఁ బొడవునఁ, బ్రకటముగా నచటిహర్మ్యపంక్తులు దివి ము
ట్టికలశధవు చేవింధ్యా, ద్రికిఁగృతమున నైన కొఱఁతఁ దీర్చుచునుండున్.

క. అందు జయసేనుఁ డనఁగఁ బు, రందరవైభవుఁడు †రాజరాజనాథ్యుం
డిందుధరభక్తినిరతుఁడు, వందిజనప్రియుఁడు మనుజవల్లభుఁ డుండున్. ౩౦

క. ఆనరనాయకు వేఁడిన, దీనులు ధనవంతు లగుచు దేశములోన
న్మానవనాథుల క్రియ నతి,దానంబులఁ బరఁగుదురు ప్రదాత లనంగన్. ౩౧

సీ. అట్టివిజయసేనుఁ డధికసంపత్తితో నొకనాఁడు నవవసంతోత్సవంబు
సేయ నుద్యోగించె నాయవసరమునఁ గవులును బట్లును గాయకులును
నర్తకులును నిజకీర్తి నుతించుచు సరసభావంబున సరవ నడువఁ
జెలువార వారకాంతలు సుగంధద్రవ్యహస్తలై కెలఁకుల నరుగుదేర
దొరలు లెంకలు హితులు మంత్రులును గొలువ, నశ్వరత్నము నెక్కియుద్యానభూమి
కేగి యచ్చటనొకపాదరింట్రిక్రేవ, సురుచిరంబగు మాకందతరువుక్రింద. ౩౨

* తొంటిపొందెరలప. † రాజరాజాదావ్యం.

శా. అర్పింపందగు పూజలెల్లఁ దగుమర్యాద న్సమర్పించి కం
దర్పుం దప్రియమిత్రుని న్సముచితోత్సాహంబునం గొల్చి యే
కార్పణ్యంబును లేక యింపెసయఁగాఁ గాశ్మీరకస్తూరికా
కర్పూరాదివసంతఖేలనములుం గావించె నుల్లాసియై. ౧౩

క. జనవరుఁ డయ్యుత్సవమున, మనములరఁగ యాచకులకు మాడలు పదివే
లును దొమ్మిదిలక్షలు గ్రక్కునవిచ్చెం గీర్తి దిశలఁ గొనసాఁగంగన్. ౧౪

వ. ఆసమయంబున- ౧౫

ఉ. యాచకకల్పభూజ మగు నానరనాథు మహావదాన్యునిం
జూచితి వానిచేత నిలు చూఱలు గొన్నగతి న్నవస్తువు
ల్నాచతురత్వచిహ్నములు నాఁ గయికొంటి నతండు ధాత్రిలో
రాచగొనంబులం బగఁగురా జపుఁ గావున నెన్న నొప్పగున్. ౧౬

ఉ. అంచు నతండు రత్నపురియందలి మండలనాథచంద్రుఁ డ వ
ర్ణించిన నయ్యవంతిధరణీధరుఁ డాతని చాగ మాత్మలోఁ
గొంచెముగాఁ దలంచి *నిజకోశగృహాధిపుఁ డైన లెంక నీ
క్షించి యనంతదానగుణశీలసమగ్రత †నత్యుదారుఁడై. ౧౭

చ. ఇతని కనర్ఘ్యరత్నములయిండ్లుఁ గాంచనమందిరంబులుం
జతురతురంగసద్మములు సామజశాలలు నూపురాద్యలం
కృతిసదనంబులు న్వసనగేహములుం బరిపాటిఁ జూపు స
మ్మత మగువస్తుజాతము సమస్తమునుం గొనిపోవని మ్మటన్. ౧౮

క. అనవుఁడు భాండాగారికుఁ, డును విస్మయమందుచుం గడుం బ్రియ మడరం
దనలోన వెఱఁగుపడ నా, తనిఁ దోడ్కొని యరిగి వరుసఁ దద్గృహములలోన్.

వ మదశుకానుకృతంబు లగు మరకతంబులు ను, బరిపుష్పరాగంబు లగు పుష్పరాగంబులు ను, ధామాధికంబు లగు గోమేధికంబులు ను, ప్రభాసఫలంబు లగు ముక్తాఫలంబులును, విడంబితబాలప్రవాళంబు లగు ప్రవాళంబులును, నదృష్టవైడూర్యంబు లగు వైడూర్యంబులును, ఘననీలనీలంబు లగు నీలంబులును, రుచిరజితవజ్రంబు లగు వజ్రంబులును, గల్పితపద్మరాగంబులగు పద్మరాగంబులును, నవధీరితమేరుశిఖరంబు లగు కనకశిఖరంబులు ను, నధరీకృతార్క్షవాజు లగు తేజులు ను, నుపమితదిగ్గజంబు లగు

* నిజకోశగృహస్థుఁడైన- † నత్యుదగ్రుఁడై.

మత్తగజంబులు ను, గర్ణి కారసువర్ణాకారంబు లగు సువర్ణాలంకారంబులును, నానాంశుకంబు లగు చీనాంశుకంబులు ను, గనుపట్టం జూపిన నవ్వందివరుండు ని వ్వెఱఁగంది తత్త్యాగసంపదలకుం గంపితశిరస్కుం డై యుండుండన కావటం బగువానిం గొనిపోవం దలంచి. ౯౦

క. అనుచరులచేత మణులును, గనకము మూటలుగఁ ద్రుప్పఁ గట్టించి నృపా
లుని గర్ణుని మీఱితి వని, కొనియాడుచు నర్థ మెల్లఁ గొనుచుం జనియెన్.

ఉ. ఆతఁడు చన్నపిమ్మటఁ దదర్థగృహస్థితుఁ డైన లెంక సం
ప్రీతమనస్కుఁ డై నృపుని పెంపు మనంబున సన్నుతించుచు
నీతియు భీతియుం గలుగ నేరుపు చొప్పడ విన్నవించె న
త్యాతత మైన యాజ్ఞ వినయంబునఁ జేతులు మోడ్చి నమ్రుఁడై. ౯౧

క. తనియంగఁ బట్టుకొనిపో, యినయర్థము కొలఁది మీరు నెఱుఁగఁగవలయు
న్వినిపించెద నవుడు న,మ్మనుజేంద్రుఁడు చులుకఁ జూచి మందస్మితుఁడై.

క. చనువాఁ డని నే నిచ్చిన, చనవునఁ గొని చన్నధనము సంఖ్య యెఱుంగం
బనిలే దిఁక నాయర్థము, కొని యేగినవాఁడె యెఱిఁగికొన్నం జాలుఁ. ౯౪

సీ. అనుడు నాలెంకయు నాశ్చర్యమందుచు ధరణీశ నీకు నుదారమతికి
నిప్పటియాఁకటి యొప్పు న ట్లయ్యును బలికెద నాదు విన్నపంబు వినుము
మయి లెక్కకాండ్రను గయికొల్పి వెఱపించి లెంక విశ్వాసంబు బొంకు చేసి
ధన మెంత గల్గినఁ దాఁ జల్లఁ జూడక యాయవ్యయంబుల నడుగవలయు
వాని వివరమెల్ల వర్గువుగాఁ గూర్చి, నెఱయఁ దెలుపు లెక్క లెఱుఁగుకొనుచు
వ్యయముపుచ్చి నిలువ వ్రాయించికైకొంట, ప్రభుల కిదియ నీతివిభవమండ్రు.

గీ. వ్రాఁతకాని నమ్మరా దర్థగృహముల, నుంచకున్న నేమి యొక్కనాఁడె
పెరను గూడుమనినఁ గరణము పండిత, న్యాయమునఁ గనర్థుచటఁ దెచ్చు.

క. ఒకదెసఁ దెచ్చిన యాయం, బొకదిక్కునఁ జెల్లువ్రాసి యొకదెసవ్యయ మ
ట్లొకదిక్కునఁ జనవ్రాసినఁ, బ్రకటంబుగ వాఁడు మిగులఁ బాపాత్ముఁడగుఁ.

క. వహి వారణాసి యనఁగా, మహిఁబరఁగిన దిండుఁ గపటమార్గంబుగ నా
గ్రహమున వ్రాసినవానికి, నివావరములు లేవు నరక మెదురై యుండుఁ.

గీ. రానిపైఁడి చెల్లువ్రాయుట యాయంబు, తక్కునై వ్యయం బదెక్కుడౌట
లెక్క తుదుపువడుట లిపి సందియం బౌట, చెల్లు మఱచుటయును గల్లతనులు.

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు—ప్రతిష్ఠాపకులు.

శ్రీరాజా రావు వేంకటకుమారమహీపతి సూర్యారావుబహద్దరువారు, పిఠాపురము మహారాజా
వారు. పరిషద్వ్యవస్థాపకాధ్యక్షులు.
కీ. శే. శ్రీ వేంకటగిరి మహారాజావారు.

ఉద్ధారకులు.

శ్రీరాజా వేంకటాద్రి అప్పారావు బహద్దరువారు- ఉయ్యూరు జమీందారువారు.
కీ. శే. రాణీ వత్సవాయ వేంకట సుభద్రయ్యమ్మ జగపతిబహద్దరుగారు.
కీ. శే. శ్రీబొబ్బిలి మహారాజావారు.

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్కార్యనిర్వాహకవర్గము.

అధ్యక్షులు.

జయంతి రామయ్యపంతులుగారు బి. ఏ., బి. ఎల్.

కార్యదర్శులు.

కిళాంబి రాఘవాచార్యులుగారు ఎం. ఏ., బి. ఎల్.
వింజమూరి వెంకన్నపంతులుగారు ఎం. ఏ.

కార్యనిర్వాహకసభాసభ్యులు.

దివాన్ బహదర్ కొమ్మిరెడ్డి సూర్యనారాయణమూర్తి నాయుడుగారు.
పెద్దాడ రామస్వామిగారు, ఎం ఏ. (కోశాధ్యక్షులు.)
చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముగారు.
కాశీభట్ట సుబ్బయ్యశాస్త్రిగారు.
శ్రీమాన్ గోడవర్తి జగన్నాథస్వామిగారు, ఎం. ఏ., యల్. టి.
దర్భా వేంకటశివరామరాజుగారు, బి. ఏ., బి. ఎల్.
అళక్కి వేంకటాద్రియయ్యగారు.
కేశవంపు కామరాజుగారు.
కోశా వేంకటసుబ్బారావు నాయుడుగారు.
ఓలేటి వేంకటరామశాస్త్రిగారు, శతావధాని.
పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావు పంతులుగారు.
పిళ్ళారిశెట్టి రంగబ్రహ్మరావు నాయుడుగారు.

PYDA VENKATACHELAPATI TELUGU MANUSCRIPT

PRINT FUND SERIES No. 1.

సాంబోపాఖ్యానము.

శ్రీకృష్ణదేవరాయల యల్లుఁడగు

అళియరామరాజునకుఁ బెద్దతండ్రిమనుమఁడగు

రంగప్పరాజకవి రచించినది

వసుచరిత్ర కళాపూర్ణోదయములకంటెఁ బూర్వప్రబంధము.

చిత్రశ్లేషలకు నిలయము. అత్యద్భుతవర్ణనలగని. స్వభావోక్తులకు నిధి.

నిర్దుష్టమైనది.

కథ- శ్రీకృష్ణజాంబవతుల తనయుఁ డగు సాంబునకును

దుర్యోధనునిపుత్రియగు లక్షణకును వివాహము.

రాజకవిత్వము, ప్రబంధరాజము

భాషాభిమాను లెల్లరుఁ జదువఁదగినది.

రాయల్ 186 పుటలు- అయిదాశ్వాసములు.

పోస్టువ్యయము గాక- వెల రు 1—0—0 మాత్రమే.

దొరకుచోటు

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు- కాకినాడ

Printed by N. Achutaramiah at the Cocanada Printing works, Cocanada.